

6 мая 1994 г.

№ 18 (3740)

Кошт 150 руб.

ПАКЛАЎШЫ РУКУ НА БІБЛІЮ

Ігнат ДУБРОЎСКІ: «Не ўсе радасна сустракаюць вялікае свята Перамогі. У апошнія гады ўзнялася хваля крытыкі ацэнак Вялікай Айчыннай вайны. Адны называюць яе вайной невядомай, у тым сэнсе, што мы нічога праўдзівага пра яе не ведаем, усё, што напісана пра вайну, — хлусня. Другія не прызнаюць яе Вялікай Айчыннай».

5, 13

НА ВАСТРЫІ ЧАСУ

Іван ШАМЯКІН: «Павінен сказаць: сапраўдных лідэраў, на вялікі жаль, у нас няма. У гэтым бяда наша. Усё-такі нацыя павінна мець свайго лідэра. Разам з тым я не магу падтрымаць і тых, хто зараз патрабуе: Вярхоўны Савет — у адстаўку, урад — у адстаўку. А з кім застанёмся, хто будзе кіраваць дзяржавай?»

6—7

АДВЕЧНЫ КЛІЧ

Уладзімір КАЛЕСНІК: «Калі мы з Адамовічам і Брылём збіралі матэрыял для кнігі «Я з вогненнай вёскі», дык наткнуліся на дзіўную рэч: карнікі так хітра і каварна праводзілі аперацыі па знішчэнні беларускіх вёсак з жыхарамі, што партызаны не патраплялі адпомсціць злачынцам. Карнікі выходзілі непакаранымі. Алесь тлумачыў гэта маральнай недапечанасцю партызанскага камандавання ці дурной заарганізаванасцю».

9, 14—15

Імгненні тэатралізаванай канцэртнай праграмы «Манюшка на радзіме» занатаваў фотааб'ектыў В. Стралкоўскага. На першым здымку — вядомы беларускі скрыпач В. Зяленін. А на другім — польскі тэнар П. Скалуба «ў гасцях» у ... Дуніна-Марцінкевіча (артыст В. Філатаў) ды Манюшкі (В. Манасей). Знаны кампазітар нарадзіўся 5 мая. Пра тое, як святкаваліся яго 175-я ўгодкі ў Мінску, чытайце на стар. 10.

ЗА СВАБОДУ І НЕЗАЛЕЖНАСЦЬ НАШАЙ АЙЧЫНЫ

3 траўня ў свеце адзначаюць як Дзень свабоды друку. Для нас гэта свята новае. Нам больш звыклая савецкая традыцыя, чым календар Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Гэта значыць, штогод прыгадваць, што 5 траўня выйшаў першы нумар бальшавіцкай «Правды». А камуністычная партыйнасць і свабода — як кажуць, дзве вялікія розніцы. Нібыта няма сёння праславаўшага шостага артыкула Канстытуцыі, і самой той Канстытуцыі няма, але па-ранейшаму ў тым жа доме, тыя ж хлопцы вызначаюць «генеральную лінію». У тым ліку і ў галіне масавай інфармацыі. Так што пра свабоду друку гаварыць не даводзіцца — у нашых варунках добра ўжо тое, што друк на свабодзе.

ПАДЗЕЯ ТЫДНЯ

На мінулым тыдні пачалася і скончылася чарговая пазачарговая сесія Вярхоўнага Савета нашай краіны. Дэпутаты абралі Канстытуцыйны суд і разбегліся на вакацыі. Дарэчы, калі трэба зрабіць што карыснае для сябе, парламентарыі працуюць хутка. Цяжэй ідзе праца, калі трэба зрабіць нешта карыснае для Беларусі. Як усё апошнім часам (Канстытуцыя, выбарчы закон), Канстытуцыйны суд таксама зроблены пад Кебича. «Першую скрыпку» ў гэтым Судзе будзе іграць дэпутат В.Ціхіня, вядомы сваім артадаксальным камунізмам і непрыманнем самой ідэі Незалежнасці Беларусі.

ПЕРАСЦЯРОГА ТЫДНЯ

У будынку парламента Грузіі адкрыта спецыяльная камера захоўвання — для зброі. Пасля нядаўняй бойкі паміж парламентарыямі ім забаронена прыходзіць на пасяджэнні ўзброенымі.

НАВІНКА ТЫДНЯ

Маскоўскі завод «Кристалл» асвоіў вытворчасць новага «экалагічна чыстага прадукта» — гарэлка «Жириновский». Партрэт самога лідэра расійскіх «ліберальных дэмакратаў» намалеваны на этыкетцы. Попыт нараджае пралановы. Попыт на Жырыноўскага? Попыт на фашызм?

КАМІТЭТ ТЫДНЯ

Час ад часу наша рэдакцыя атрымлівае лісты з Гародні, з вуліцы імя Фелікса Дзяржынскага, дзе месціцца Саюз палякаў Беларусі, ад сп. Т.Малевіча, які ўпарта называе сябе «председателем Международного комитета защиты поляков в Белоруссии» (камітэт існуе пры памянёным саюзе). Днямі ўтвораны яшчэ адзін «абарончы» камітэт. Як паведаміў друк, пры Партыі дурняў (?) створаны камітэт Абароны беларускіх неграў. На пытанне «адкуль на Беларусі негры?» прадстаўнік партыі адказаў: «Нашы негры белага колеру. Адзіная папуляцыя на Зямлі, між іншым. Усе да аднаго, па дзіўным збегу абставін, жывуць тут, на Беларусі».

ДОБРАСУСЕДСТВА ТЫДНЯ

Міністэрства замежных спраў Беларусі атрымала ноту з МЗС Расіі, у якой паведамляецца, што цяпер паездкі ў Расію ўрадавых чыноўнікаў з замежных дзяржаў, не ўзгодненыя загадзя з расійскім бокам, будуць разглядацца як прыватныя. Ніякай надакучылі Маскве візіцеры, у тым ліку і з Беларусі?

КОНКУРС ТЫДНЯ

1 траўня абвешчаны адкрыты конкурс на помнік Адаму Міцкевічу ў Гародні. Першая прэмія — 500 долараў. Права на ўдзел маюць скульптары з Беларусі і Польшчы. Конкурс працягнецца пяць месяцаў.

ДАМОВА ТЫДНЯ

У Расіі адкрыты для падпісання Дагавор аб грамадскай згодзе.

АДЛУП ТЫДНЯ

Зварот да беларускага народа, прыняты XI з'ездам Саюза пісьменнікаў, быў надрукаваны «ЛіМам» і «Звяздой» і праігнараваны іншымі сродкамі масавай інфармацыі. Затое адгукнулася «Рэспубліка» — адлупам свайго аглядальніка Яўгена Росцікава «Слово не должно разъединять».

Адсутнасць новых аргументаў на карысць аб'яднання грашовых сістэм Беларусі і Расіі, супраць якога выказаўся пісьменнік з'езда, супрацоўнік «Рэспублікі» шодра кампенсуе перакручваннем сэнсу дакумента, дэмагогіяй, грубасцю і цынічнай пагардай да ўсёй гэтай «адрэджанскай браціі».

Не стрымлівае сябе Я.Росцікаў і ў дэманстрацыі вернападданніцкага ражу: дагэтуль фразы кшталту «твердо, несмотря ни на что, ведущий страну к возрождению Кебич» саромеліся ўжываць нават самыя ангажаваныя ўрадам журналісты.

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

«Магутны Божа» — гэта спрадвечная размова чалавека з вечнасцю, гэта споведзь беларускае душы перад Усявышнім, гэта перапросіны дараваць грахі. Такі гімн будзе яднаць людзей, ачышчаць душы, цяпліць веру ў дабро.

Пішу, а сам усміхаюся сваёй наіўнасці. Зноў тая ж бальшыня Вярхоўнага Савета — камуністы ці ў былым, ці ў цяперашнім і нават у будучым часе. А яны ж бязбожнікі. Камуністычны рэжым за 70 з гакамі гадоў як у міксеры ўзбіваў, збіваў «новую общность — советский народ», і адпаведна мазгі й узбіваліся й збіваліся, каб стаць канчаткова саветызаванымі, блізкімі да сінтэтычных. І тут ужо не да вечных ісцін, не да Бога.

А можа, чакае камісія, што гімн будзе пісацца пад канкрэтнага чалавека, пад таго, хто стане прэзідэнтам. Пад яго ж ужо й Канстытуцыя падагнана. Хоць мясцінамі яна замянае, як таму танцору. І ён па-партыйнаму шчыра заяўляе, што паасобныя пункты Канстытуцыі, называючы яе гэтай, трэба змяніць, каб не спудзіць купца й за добрыя аб'яцанкі прадаць суверэнітэт Дзяржавы, імя якой Беларусь.

Дарэчы, слова рубель мае значэнне і звычайнай бярозавай жардзіны, якой уціскаюць зверху воз з сенам — каб не растросся па дарозе з лугу ў пуно. Воз кіраўніка нашага ўрада едзе ўлегчы, толькі падскоквае.

І ўціскаць няма чаго. А з гімнам і з пустым возам веселей бы ехалася ў чарговае светлае заўтра» (Рыгор Барадулін. «Краіна разумнікаў: абыдзецца без гімна», «Свободные новости», N 9, красавік).

НЕДАВЕР ТЫДНЯ

Урад Італіі прыняў рашэнне спыніць крэдытную лінію для Беларусі. Мяркуюцца, што італьянцы не бачаць сэнсу падтрымліваць эканамічна ўрад, які не мае сваёй праграмы выйсця з крызісу і толькі затыкае заходнімі крэдытамі дзюркі ў дзяржаўнай эканоміцы.

З усяго савецкага календара дай толькі Дзень Перамогі можна лічыць сапраўды народным святам. Мільёны людзей успрымалі яго як сваё, крэўнае, выпактаванае. Вялікая перамога дала падставы для законнай гордасці. Аднак чым далей адыходзіў у мінулае травень 1945 года, тым болей у святкаваннях чарговых гадавін Перамогі пераважалі афіцыйнасць, палітычная кан'юнктура (вялікімі стратэгамі абвешчаліся спачатку Сталін, потым Хрушчоў і нарэшце Брэжнеў). І што найбольш крыўдна — святкаванне Дня Перамогі ператварылася ў шырокамаштэбную, агульнадзяржаўную дэманстрацыю комплексу непаўнавертасці савецкага чалавека.

Назіраючы, як адраджаецца пераможаная Германія, як павялічваецца прорва паміж намі і цывілізаваным светам, які, адмовіўшыся ад ідэалагічных догмаў, шпарка набіраў ачкі ў палітычным і эканамічным слаборніцтве з камунізмам, — нам толькі і заставалася што пераконваць саміх сябе і па магчымасці іншых, нібыта перамога Савецкага Саюза над Германскім рэйхам ёсць непадлагаючае рэвізіі сведчанне правільнасці «нашага» шляху і непераможнасці «нашых» ідэй.

Аднак жа менавіта вайна прымусіла савецкае кіраўніцтва адмовіцца ад некаторых ідэалагічных догмаў і крыху зменшыць маштабы тэрору суп-

раць уласнага народа, на пэўны час адмовіцца ад «класавай барацьбы» на карысць патрыятычнай ідэі.

Не немцы, а бальшавікі напярэдадні вайны знішчылі помнікі рускім воінам 1812 года на Барадзінскім полі; узарвалі ў Ніжнім Ноўгарадзе храм, дзе быў пахаваны Казьма Мінін, выкінулі на сметнік косці Святога Аляксандра Неўскага. І менавіта бальшавікі ў 1941 годзе загаварылі пра слаўныя вайсковыя традыцыі Расіі.

Гэта вайна па праву называецца Вялікай Айчыннай. І была ў ёй не толькі збройна перамога народа над захопнікамі, але і духоўная — над самім сабой. Усвядоміўшы сябе абаронцамі Айчыны і вызваліцелем Еўропы, народ вярнуў сабе забытае ў часе бальшавіцкага тэрору пачуццё самапавагі. Фактычна ўрад СССР і народ краіны вялі ў 1941—1945 гадах розныя войны. Мэта ўрада — пасунуць за межы СССР «сусветную рэвалюцыю», мэта народа — дамагчыся права «людзьмі звацца», зрабіць, каб пасляваенны мір быў больш справядлівым, чым даваенны.

Перамога ў пэўнай ступені ўмацавала сталінскі рэжым і дала шырокую прастору для сацыяльнай дэмагогіі. Але для краіны паўтарылася сітуацыя, якая ўжо мела месца ў гісторыі: выгнанне арміі Напалеона і пераможны паход у Еўропу стварылі перадумовы «дэкабрызму», падрых-

тавала выступленне войск у падтрымку Канстытуцыі ў 1825 годзе, эрэжыты, паставілі імперыю перад неабходнасцю рэформ.

Гэта ж небеспаспэўна баяўся ў 1945 годзе Сталін. І сапраўды, перамога над фашызмам наблізіла перамогу над бальшавізмам. Страшна ўявіць, што было б з цывілізацыяй, калі б фашысты і бальшавікі здолелі дамовіцца і падзяліць свет на сферы ўплыву.

Асабіста для мяне сімвалам Перамогі з'яўляецца не штурм рэйхстага і ўмацаванне чырвонага сцяга над ягоным купалам. Не ведаю, ці варта было ў апошнія дні вайны рызыкаваць столькімі чалавечымі жыццямі дзеля чыста агітацыйнага эфекту. Пры гэтым я не стаўлю пад сумненне мужнасць і гераізм тых, хто здзейсніў гэтую акцыю, і хто загінуў, не дайшоўшы да купала. Мяне ўраджае подзвіг старшага сержанта, мінскага рабочага Трыфана Лук'яновіча. У першыя дні вайны пад нямецкімі бомбамі загінула ягоная сям'я — жонка і двое дзяцей. А сам Лук'яновіч загінуў у Берліне, выносячы з-пад абстрэлу нямецкую дзвічынку. Кажуць, што пакуты набліжаюць чалавека да звера. Не ведаю. Нашага суайчынніка пакуты зрабілі чуллівым да чужога гора. Гэты подзвіг для мяне — сімвал вялікай Перамогі.

Сёння нашадкі тых, чый авантурызм і беспрыныццёнасць у 1941-ым паклалі беларускую зямлю пад гусеніцы нямецкіх танкаў, будуць клясціся святымі імёнамі, у тым ліку і імя Трыфана Лук'яновіча, сцярджаць, што «дэмакраты развалілі вялікую краіну, за якую нашы бацькі пралівалі сваю кроў». Я ж думаю, што нашы бацькі пралівалі кроў не за расійскі рубель, не за кавалак таннай каўбасы і чарку таннай гарэлка з красамойнай назвай «Жириновский», а «за свабоду і незалежнасць нашай Айчыны» — як запісана на вайсковых надмагільлях. Сёння гэтыя словы ў нашай Айчыне маюць палітычна акрэслены сэнс.

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

На здымку: так сустракалі пераможцаў у Мінску.

ПАЛАНЕЗ ДЛЯ ЁСІХ...

У нацыянальным музеі Беларусі ў шэрагу мерапрыемстваў, прысвечаных угодкам паўстання Тадэвуша Касцюшкі, адкрылася дакументальна-мастацкая выстава «Паланез для касінераў».

Некаторыя архіўныя матэрыялы, звязаныя з дзейнасцю Касцюшкі і яго папленікаў, асабліва тое, што датычыць жыцця Касцюшкі ў эміграцыі, былі прадстаўлены пасольствам Францыі, Польшчы, многае было ўпершыню сабраана разам з нашых абласных музейных сховішчаў. На ўрачыстым адкрыцці выступілі пасол Рэспублікі Польшча

Эльжбета Смулэк, пасол Французскай Рэспублікі Клод Жаліф, Часовы Павераны ЗША Джордж Крол.

Вядома ўжо, што Касцюшка нідзе не дажываў жыццё проста як эмігрант, ён пакінуў пасля сябе найлепшую памяць. Нездарма ж стаяць (а гэтак на выставе прысвечаны асобны стэнд) помнікі яму ў Чыкага, Вест-Пойнце, Вальні, Познані, Лодзі. Касцюшка прыцягваў і канцэнтравалі вакол сябе лепшых людзей свайго часу, ён ніколі не быў убаку ад падзей. Таму так натуральна глядзяцца на выставе побач са скрыпкой Міхала Агінскага

і нотамі з яго паланезам і паланезам самога Касцюшкі — партрэты асоб рускай царскай дынастыі, дэкларацыя незалежнасці і сцэны жыцця Амерыкі. А магнацкія шаблі ды ўрэцае шкло — аднакі шляхецкайвольнасці і ўзроўню развіцця краіны — толькі падкрэслілі тую створаную фотаматэрыяламі атмасферу былойвольнасці нашай краіны. Бо «народу, які жадае незалежнасці, трэба абавязкова спадзявацца на свае сілы. Калі ж гэтага няма, калі ў сваім існаванні ён разлічвае не на ўласныя намаганні, а на чужую падтрымку ці ласку, можна смела сказаць, што не дасягае ён ні шчасця, ні годнасці, ні славы».

Такі запавет Тадэвуша Касцюшкі.

На адкрыцці выставы (злева) дырэктар нацыянальнага музея І. Загрышай, пасол Рэспублікі Польшча Эльжбета Смулэк, пасол Французскай Рэспублікі Клод Жаліф, Часовы Павераны ЗША Джордж Крол, намеснік міністра культуры і друку РБ У. Глеп, старшыня Нацыянальнага камітэта на святкаванні 200-годдзя паўстання 1794 г. М. Кулава.

ГЭТА НЕ ЗАБЫВАЕЦЦА

Новымі экспанатамі пастаянна папаўняюцца фонды Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. У тым ліку і тымі, што маюць дачыненне да дзейнасці ў гады барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі пісьменнікаў, артыстаў, мастакоў, прадстаўнікоў іншых творчых прафесій. У прыватнасці, музею

перадаў каля сарака сваіх работ знакаміты мастак Г. Бржазоўскі. Гэта малюнкi, партрэты партызан, напісаныя на працягу 1943—1945 гадоў. Як вядома, у гады вайны Г. Бржазоўскі змагаўся з ворагам у складзе партызанскай брыгады імя Калініна на Міншчыне і пісаў сваіх герояў з натуры.

ЛІТАРАТУРА І ЯЕ ВЫКЛАДАННЕ

Не ўпершыню ў Саюзе пісьменнікаў абмяркоўваюцца пытанні выкладання беларускай літаратуры. Гэтым жа разам прайшоў «круглы стол» на тэму «Родная літаратура. Новае ў школьным навучанні», арганізаваны педагогічнай камісіяй і секцыяй крытыкі.

З дакладам выступіў М. Лазарук. Ён падрабязна запяніў на новай школьнай праграме па беларускай літаратуры, распрацаванай калектывам лабараторыі літаратурнай адукацыі Нацыянальнага інстытута педагогікі. (Як вядома, ёсць праекты праграмы, складзеныя навуковымі супрацоўнікамі Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук Беларусі, а нядаўна стала вядома з часопіса «Роднае слова», што свой варыянт прапанавалі і выкладчыкі Брэсцкага педагогічнага інстытута).

Новая мадэль курса па беларускай літаратуры прадугледжвае пазбаўленне ад ідэалагізацыі ў выкладанні гэтага прадмета, перацэнку шмат якіх твораў, падыход да іх вартасцей з пазіцыі агульначалавечых, а не класавых каштоўнасцей.

Праўда, новыя падручнікі выдавецтвам «Народная асвета» яшчэ не надрукаваны, таму адразу паўсюдна

пераходу на новую праграму не адбудзецца. Найперш па-новаму пачнуць вывучаць літаратуру там, дзе гэтага жадаюць настаўнікі. А ў перспектыве магчыма і з'яўленне альтэрнатыўных падручнікаў.

У гаворцы прынялі ўдзел М. Мішчанчук, А. Яскевіч, М. Мушынінскі, М. Тычына, настаўнікі, што займаюцца на курсах перападрыхтоўкі.

Узніклі і некаторыя спрэчныя моманты. У прыватнасці, М. Мішчанчук супраць таго, каб беларускую літаратуру вывучаць у так званым кантэксце з сусветнай. Яна мае права быць самастойным прадметам.

Адбылася гаворка, у карысці якой, думаецца, сумняваюцца не даводзіцца. Таму дзіўна, што ў пасяджэнні «круглага стала» не прынялі ўдзелу прадстаўнікі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, хоць яны і запрашаліся.

Н. К.

ПАЯДНАННЕ СУЧАСНАГА І МІНУЛАГА

Пасольства Рэспублікі Польшча ў Мінску, Фонд «Дапамога палякам Усходу» і Нацыянальная бібліятэка Беларусі арганізавалі выставку польскай кнігі. На ёй прадстаўлены найбольш значныя выданні, што убачылі свет у братняй краіне на працягу 1992—1994 гадоў. У экспазіцыі — мастацкая літаратура, кнігі па гісторыі, рэлігіі, даведачныя выданні, слоўнікі.

На ўрачыстым адкрыцці выставкі выступілі Надзвычайны і Паўнамоцны пасол Рэспублікі Польшча ў Беларусі Эльжбета Смулэк, міністр культуры і друку Рэспублікі Беларусь Анатоль Бутэвіч і іншыя. Пасля закрыцця выставкі кнігі, прадстаўленыя на ёй, папоўняць фонды Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, дзе цяпер і выставлены для паказу.

Адкрыццё выставкі польскай кнігі — адно з мерапрыемстваў, што праходзіць у нашай краіне ў сувязі з датай, знамянальнай для польскага народа. 3 мая 1791 года была прынята Канстытуцыя Рэчы Паспалітай, якая скасоўвала унію (саюз) Вялікага княства Літоўскага з Польнай і аб'ядноўвала дзве дзяржавы.

Дата, як бачым, не круглая. Тым не менш для польскага народа яна важная, бо згаданай Канстытуцыяй быў зроблены вялікі крок для ўмацавання дзяржаўнасці.

Праўда, супраць Канстытуцыі 1791 года неўзабаве выступілі рэакцыйныя колы Польшчы, яны ў 1792 годзе стварылі так званую Таргавіцкую канфедэрацыю, звярнуліся па дапамогу да Расіі. У Польшчу ўвайшлі расійскія і прускія войскі, адбыўся другі падзел Рэчы Паспалітай. А пасля... Пасля было паўстанне 1794 года пад кіраўніцтвам Тадэвуша Касцюшкі — змаганне «за нашу і вашу вольнасць».

Н. К.

З ПАВАГАЮ ДА МІНУЎШЧЫНЫ

ЗАМЕСТ УСТУПУ

Над невялікім літоўскім гарадком плыў пералівісты гук званоў. Мы з сяброўкай спыніліся на ўзгорку і як зачараваныя слухалі гэтую адвечную мелодыю, якая не то ляцела да неба з пад чарапічнага даху храма, не то з неба сыходзіла на горад, што працягнулася пасля доўгай ночы і дзякаваў Богу за добрую раніцу. І радасць, і смутак напаўнялі мае сэрца. Смутак, таму што на маёй радзіме ў тыя гады званы маўчалі, пазрываючы са званіца, а «малінавы зван» жыў толькі ва ўспамінах бабуль.

ПРАДПРЫМАЛЬНІК

Пагадзіцеся, не часта сярод айчынных камерсантаў можна сустрэць чалавека, адданага інтарэсам Бацькаўшчыны, ці хаця б такога, які з павагай ставіцца да агульначалавечых каштоўнасцей. Пытанне, што мы пакінем нашчадкам, здаецца, хвалявала ўсе пакаленні, акрамя сучаснага. І ўсё ж пэсімізм гэтых жыццёвых высноў не здаецца такім трагічна-безвыходным, калі знаёміцца з Міхаілам Новікавым.

У свае семдзесят два гады Міхаіл Прохаравіч Новікаў узяўся за справу, якая і многім маладым не пад сілу. Стаць прадпрымальнікам яго прымусіла не прага вялікіх грошай, а прага разнаволенай ініцыятывы і жаданне ўбачыць на ўласныя вочы хоць крыху адроджаную Бацькаўшчыну. У Міхаіла Прохаравіча вялікая сям'я: тры сыны, тры дачкі, чатырнаццаць унукаў і чатыры праўнукі. Ён можа бясконца апавядаць аб слаўтасях роднага краю. Лепш за любога экскурсавода раскажа ён вам гісторыю ўзнікнення гістарычных помнікаў Міншчыны, сярод якіх вялікая колькасць храмаў. Доўгія гады мучыла яго пытанне: чаму так марна гіне гэта бяспечная спадчына?

Аднак ён не адносіцца да тых, хто толькі шукае адказаў на пытанні, — ён практычна ратуе тое, што яшчэ можна ўратаваць: будзе новыя храмы, рэстаўрыруе старыя. У сакавіку 1989 года М.Новікаў стварыў брыгаду будаўнікоў для аднаўлення Свята-Пакроўскай царквы ў Беніцы, што пад Маладзечнам. Увесь час раіўся з царкоўным старастам Міхаілам Пачкоўскім: у будаўніцтве культовых будынкаў ёсць свае асаблівасці, свае «тонкасці». Як

успамінае Пачкоўскі, часам нават сварыліся, але набыты вопыт спатрэбіўся ў далейшым. Роўна года хапіла будаўнікам Новікава, каб завяршыць работы. Поспех акрыліў і падбэдзёрў на новую працу.

Праз два гады пасля першага экзамена на прафесіяналізм брыгада аформілася як самастойнае будаўніча-рэстаўрацыйнае вытворчае прадпрыемства — фірма «Мерра». Слова «мерра» ў перакладзе на беларускую мову азначае «горыч». У гэтай назве ўвасобіліся боль і пакаянне, імкненне адрадіць зруйнаванае.

НЯХАЙ ЖЫВУЦЬ ЛЕГЕНДЫ

Падскарбій літоўскага князя Міхал Коцел улетку года 1694, вяртаючыся з Вільні ў свой маёнтак пад Маладзечнам, трапіў у бяду. Ці то нячыстая сіла ў коней усялілася, ці пачулі залётныя мядзведзі, якіх у навакольных лясах шмат тулялася, але панеслі коні падарожніка, не мог вазіцца справіцца, колькі ні нацягваў лейцы. У такіх выпадках толькі і застаецца — Богу маліцца. Звярнуўся тады падскарбій да Усявышняга са шчырай малітвай. Пачуты быў яго голас: спыніліся коні бы ўкопаныя ля рынкавай плошчы ў Беніцы. І вырашыў тады Міхал Коцел аддзякаваць Бога за сваё выратаванне, пабудавашы на тым месцы храм.

Паданне аб заснаванні храма ў Беніцы ведаюць і перадаюць з вуснаў у вусны ўсе жыхары гэтага невялікага мястэчка. Не адно стагоддзе прастаяў храм. Быў ён і уніяцкім, і каталіцкім, і праваслаўным — у залежнасці ад вераспавядання чарговага «вызваліцеля», што прыходзіў на Беларусь. Валунічыя атзісты нашага стагоддзя ператварылі яго ў кучу друзу.

Сёння былы Троіцкі касцёл стаіць, «упрыгожаны» рыштванямі, зайздросліва пазіраючы чорнымі аконнымі праваламі на прыгажуню Свята-Пакроўскую царкву, што знаходзіцца побач. Касцёл не ведае свайго далейшага лёсу, але спадзяецца, што ў якую б веру яго надалей ні асвячалі, ён яшчэ паслужыць людзям. Верыць у гэта і яго галоўны «ўрач» М.Новікаў.

РАТУЙЦЕ НАШЫ ДУШЫ

Як нідзе больш, на Беларусі скрыжваліся і прыжыліся дзве

хрысціянскія канфесіі. Ці не ў гэтым суседстве праваслаўных царкваў з касцёламі своеасаблівы твар зямлі нашай? Пад адзіным крыжам Ефрасініі Полацкай сышліся дзве рэлігіі, і, як помнік гэтаму добрасуседству, узнялася новая каплічка на маладзечанскіх могілках пад Лазаўцом. Кажуць, для смерці ўсе роўныя. У адной зямлі ляжаць і католікі, і праваслаўныя. Хоць адляваць іх будуць у розных залах — адзін зван прагучыць са званіцы, праводзячы ў апошні шлях.

Будуць новыя — не псуў старое. Гэта ісціна не заўсёды ўсведамляецца некаторымі дзеячамі ад мастацтва. І ўявілася мне: стаяць пасярэдзіне Лебедзеўскай царквы рабочыя фірмы «Мерра» ў зашмалцаваных спяцоўках, камечаць мазолістымі рукамі шапкі-вушанкі ў пілавінні, а са сцен і столі, нібы тое пілавінне, абсыпаюцца фарбы старажытнага роспісу. І распачна людзям: не могуць яны, чорнарабочыя, выратаваць гэтую прыгажосць, не хапае ім вопыту і ведаў для такой тонкай работы... Затое хапіла некаму розуму аддаць загад, каб забяліць папсаваны часам высокагустоўны роспіс. Частка прыгажосці ўжо знікла пад пэндзлем сталічнага мастака.

На розных аб'ектах вобласці працуюць рабочыя «Мерры». Рэстаўрыруюць будынак былой плябані ў вёсцы Плябань, дзе будзе створаны гістарычны музей; будуць праваслаўны храм у Чысці (будаўніцтва якога, між іншым, фінансуецца акцыянерным таварыствам «Забудова»); шмат што аднаўляюць і рамантуюць на Вілейшчыне. Дзе б ні працавала фірма, галоўным прынцыпам для яе застаюцца паважлівая адносіны да даўніны.

Дай Бог і нам усім навучыцца паважаць і шанаваць сваю спадчыну. А кіраўнікам нашым пашлі, Божа, прасвятленне. Бо на сённяшні дзень фірма «Мерра» не мае свайго офіса, нават зямлю пад будаўніцтва яго не выдзяляюць ні гарадскія, ні раённыя ўлады. Несправядліва!

А.МАЛЬШЭЎСКАЯ,
дэпутат Мінскага абласнога Савета

г. Маладзечна

Вёска Беніца. Свята-Пакроўская царква.

Чысцінская царква.

Фота І.КАРПІЦКАЙ

АКАЖЫЦЕ ФЕСТИВАЛЮ ДАПАМОГУ

На многіх людзей Першы фестываль беларускай песні і пазіі «Маладзечна-93» зрабіў незабыўнае ўражанне. На ім была шырока разгорнута панарама нашай нацыянальнай спадчыны: тут спявалі не толькі голасам, але і душою. І ў гэтым — сімвал нашага духоўнага багацця. Мінулым летам мы, магчыма, яшчэ раз яскрава пераканаліся, што ў духоўным чалавечым існаванні ёсць адзін пачатак — культура. Пераканаліся і ў тым, што ў нас падростае новая

творчая змена таленавітых спевакоў, кампазітараў і паэтаў. І сённяшняя беларуская песня знаходзіцца на меладычнай лініі, рытмічнай аснове, гарманічным накірунку.

І ўсё ж «Маладзечна-93» — гэта толькі пачатак. Гэтым летам у нашым горадзе пройдзе рэспубліканскі фестываль нацыянальнай песні «Маладзечна-94». Гэта ўхваліе і ўрад Беларусі. Ды толькі, каб і надалей праўляць клопат аб беларускім мастацтве, аб тым, каб яно паступальна

развівалася, узвышала і ўзбагачала ўсіх нас, патрэбны значныя матэрыяльныя сродкі.

Таму і сёлета, абліпаючыся на набыты ўжо мінулагодні вопыт, мы зноў налярэдадні знамянальнай падзеі ў культурным жыцці рэспублікі звяртаемся да вас, бізнесмены і прадпрымальнікі, кіраўнікі малых прадпрыемстваў і кааператываў, таварыстваў з абмежаванай адказнасцю, сумесных прадпрыемстваў, акцыянерных таварыстваў, кіраўнікоў прадпрыемстваў,

арганізацый, калгасаў, фермерскіх гаспадарак і ўстаноў і да кожнага, хто можа аказаць садзейнанне фестывалю: калі вы верыце, што лёс нашага народа і яго жыццё будуць лепшымі і спрыяюць гэтаму музычна і спраўдана пазізія — яны даюць нам упэўненасць, натхненне і плён, — то дапамажыце фестывалю матэрыяльна. Хто колькі можа: не павінна культура прыносіць грошы, грошы павінны прыносіць культуры. Кожны ўзнос у «зайчыках», рублях ці СКВ —

доларах, марках — будзе спрыяць поспеху рэспубліканскага фестывалю беларускай песні.

Фестываль «Маладзечна-94» — высакародная справа. Паспяшайцеся ўнесці свой пасільны ўзнос на добрыя мэты святыя, што адбудзецца на пачатку лета.

Сродкі з паметкай «У фонд падтрымкі мастацтва Маладзечанскага гарвыканкама» пералічвайце на бягучы рахунак 702801 у Маладзечанскім філіяле АКБ «Беларусь». Код 769.

**АРГКАМІТЭТ
І ФОНД РЭСПУБЛІКАНСКАГА
ФЕСТИВАЛЮ
БЕЛАРУСКАЙ ПЕСНІ**

ГОСЦІ З МАКЕДОНІЇ

ЗВАННЕ ЗАСЛУЖАНАГА

работніка культуры Рэспублікі Беларусь за значны ўклад у развіццё нацыянальнай культуры, шматгадовую плённую работу ў друку Прэзідыум Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь прысвоіў дырэктару выдавецтва «Навука і тэхніка» Ф. Савіцкаму. Фадзей Ігнатавіч дырэктарам працуе з 1968 года, а да гэтага быў галоўным рэдактарам. Дзякуючы і яму, і яго працы, чытачы маюць мажлівасць атрымаць вельмі неабходныя і патрэбныя кнігі, у тым ліку і тыя, што, несумненна, працуюць на нацыянальнае адраджэнне. Нельга не згадаць шматтомнае, унікальнае выданне «Беларуская народная творчасць», выхад якога працягваецца; першы выпуск факсімільнага выдання газеты «Наша Ніва», Збор твораў М. Багдановіча, які цяпер выпускаецца, і Зборы твораў Я. Купалы, М. Лынькова, М. Багдановіча, выпушчаныя раней. І, вядома ж, «Навука і тэхніка» выдае шмат кніг па літаратуразнаўстве, мастацтвазнаўстве, шматлікія слоўнікі, папулярную літаратуру. З узнагародай, Фадзей Ігнатавіч, новых Вам поспехаў!

ЗРОБЛЕНА РУКАМІ ДЗЯЦЕЙ

Такога багацця фарбаў даўно не бачылі залы Рэспубліканскай мастацкай галерэі. Тут адкрылася заключная выстава самадзейнай выяўленчай і дэкаратыўна-прыкладной творчасці. Яна праходзіць у рамках фестывалю «Спадчына», які пачаўся ў беларускай сталіцы ў кастрычніку 1993 года. У выставе, арганізаванай Упраўленнем культуры Мінгарвыканкама, Саюзам мастакоў і Цэнтрам адраджэння і развіцця беларускай культуры, прынялі ўдзел дваццаць народных калектываў, мастацкія і агульнаадукацыйныя школы, каледжы, цэнтры пазашкольнай работы. Шырока прадстаўлены ў экспазіцыі беларускія народныя рамёствы: кераміка, ткацтва, разьба па дрэве, саломка. Асабліва ўражваюць работы юных мастакоў, іх бачанне свету. Акварэлі і жывапісныя палотны поўныя аптымізму, радасці, добра. Гэтая выстаўка — святая не толькі для дзяцей, а і для бацькоў, педагогаў, для ўсіх, каму неабявава будучыня нашых дзяцей. Хочацца верыць, што фестываль «Спадчына» стане штогадовым.

Яўген КАЗЮЛЯ, БЕЛІНФАРМ
На здымку: у выставачнай зале.

Фота аўтара

ЧАРНОБЫЛЬСКИ ШЛЯХ

Пасольствам Італіі ў Рэспубліцы Беларусь, Міністэрствам культуры і друку, Таварыствам дружбы і міжнародных сувязей, філармоніяй і народным мастаком Беларусі Міхаілам Савіцікам былі наладжаны мерапрыемствы, прысвечаныя дням памяці чарнобыльскай трагедыі. У Таварыстве дружбы адбылася сустрэча з прадстаўнікамі Італьянскай і беларускай інтэлігенцыі і канцэрт дзіцячых фальклорных калектываў. У фае філармоніі прайшла прэзентацыя вядомага цыкла М. Савіцкага «Чарнобыльскі шлях». Пасля ўсе прысутныя былі запрошаны на дабрачынны канцэрт фартэп'янавай музыкі Італьянскага выканаўцы Фермо Рашыньі.

На здымку: М. Савіцікі. «Эвакуацыя». З цыкла «Чарнобыльскі шлях».

Мінск наведала дэлегацыя Саюза пісьменнікаў Македоніі ў складзе Гане Тадораўскага і Івана Чапайскага. Мэта прыезду — падпісаць дагавор аб супрацоўніцтве паміж Саюзамі пісьменнікаў Македоніі і Беларусі. Дагавор прадугледжвае ўзаемную інфармацыю аб важнейшых з'явах у беларускім і македонскім літаратурным жыцці; аб творчых мерапрыемствах і сустрэчах у абодвух краінах, а таксама пра магчымасць удзелу ў іх; падтрымку ўзаемных перакладаў; абмен дэлегацыямі. З беларускага боку дагавор падпісаў старшыня Саюза пісьменнікаў Васіль Зубнак, па даручэнні Саюза пісьменнікаў Македоніі — Гане Тадораўскай.

Госці мелі гутарку з беларускімі пісьменнікамі Янкам Брылём, А.Жалызоўскім, У.Паўлавым, А.Пісьмянковым, Я.Сіпаковым, Я.Каршукіным, А.Разанавым, У.Скарыніным, І.Чаротам, А.Гардзіцікім, наведалі літаратурныя музеі Янкі Купалы і Якуба Коласа, а таксама сустрэліся з навушчыніцамі Беларускага адукацыйна-культурнага цэнтра.

А.Г.

Карыстаючыся нагодай, прапануем верш пачынальніка македонскай паэзіі К.Міладзінава ў перакладзе У.Скарыніна.

Канстанцін МІЛАДЗІНАЎ

ТУГА ПА ПОЎДНІ

Калі б далі мне тугія крылы,
Арлом бы злётаў у край свой мілы.
Нямала гэта для сэрца значыць —
Стамбул і Кукуш ізноў убачыць.
Няўжо там неба, як тут, шарэе,
Няўжо там сонца, як тут, не грэе?

Калі радзіма мяне прывешыць
Халодным сонцам, што ледзьве свеціць,
Я ўскіну крылы свае тугія
І паімчуся ў край такіа,
Дзе ім саргэты палі і горы,
Дзе дораць радасць і шчасце зоры.

Тут надта змрочна, змрок абвівае,
Імглою цёмнай дол пакрывае.
Тут безупынку над папалішчам

Віхура вые і вецер свішча.
Тут і самотна, і сумна дужа,
Тут студзіць грудзі і думкі сжожа.

Не, не магу я тут заставацца —
Ад сжожы трэба мне ратавацца.
О, дайце, дайце, арлы, мне крылы —
Хачу я злётаць у край свой мілы.
Як многа сёння для сэрца значыць —
Зірнуць на Охрыд і Стругу убачыць.

Там азараецца ўсход зарюю —
І ўсходзіць сонца па-над гарюю.
У дзень зімовы і ў дзень вясновы
Душу сагрэе мой край паўднёвы.
Крутую кіпець азёр празрыстых,
Густую квецень мясцін гарыстых,
І аблачынку над ціхай вёскай
Ён пазначае красою боскай.

Зноў на кавале я там зайграю,
А зойдзе сонца — і я сканяю.

Масква, 1860

Пошта

ЦІ ПАТРЭБНА БЕЛАРУСАМ ЛАЦІНКА?

Часам у друку можна напаткаць матэрыялы, у якіх аўтары выказваюць адмоўнае стаўленне да беларускай лацінкі (напрыклад, лімаўскі артыкул «Не наша «Наша Ніва»): маўляў, у нас даўня традыцыя кірылічнага пісьма, а лацінка пачала ўжывацца ў канцы XIX—пач. XX ст., непрацягла час ужывалася беларусамі ў Заходняй Беларусі пад польскай акупацыяй у 30-ыя гады нашага стагоддзя. Вось і ўсе аргументы супраць.

Я не збіраюся агітаваць за пераход беларускага пісьменства на лацінскую графіку, хача прыхільнікі лацінкі выказваюць часам слушныя высновы. Ну хоць бы тое, што лацінка больш адпавядае беларускаму маўленню. Акрамя таго, шмат якія запазычаныя словы (Эўропа, пэнсія, дэмакратыя, шакаляда і г.д.) прыйшлі ў беларускую мову менавіта з Захаду, дзе гэтыя словы пісаліся лацінкай, і на Беларусі яны мелі аўтэнтычнае маўленне. З цягам часу, пад уздзеяннем кірыліцы і русіфікацыі, яны набылі маўленне, уласцівае рускай мове (Еўропа, пенсія, шакалад...). Атрымаецца парадокс: мы мусім пісаць Фінляндыя і ў той жа час — Галандыя, хача ў абодвух словах аднолькавы карань — «зямля, краіна» (ланд альбо ланд). Ці замест Бабілён пішам Вавілон. Тое ж датычыць і слова «міт», якое мы пішам і гаворым — міф. Прыклады можна доўжыць бясконца. І яшчэ адзін важкі аргумент выказваюць прыхільнікі лацінкі, сэнс якога заключаецца ў тым, што з пераходам беларускага пісьменства на лацінку можна прагназаваць масавы ўздым нацыянальнай самасвядомасці.

Што датычыць апошняга, то падчас другой сусветнай вайны, на тэрыторыі акупаванай немцамі Беларусі, асабліва ў заходняй частцы, дзе ўсё школьніцтва было ў беларускіх руках і выкладалася сапраўдная гісторыя Бацькаўшчыны, лепшыя ўзоры беларускай літаратуры, а пісьмо вялося лацінкай, назіраўся масавы ўздым беларускага патрыятызму сярод моладзі. Так, напрыклад, на Глыбоччыне дзейнічала адна з самых масавых на Беларусі суполак СБМ, а ў пасляваенны перыяд, як і ў

іншых гарадах Заходняй Беларусі, тут утварылася падпольная група СБП.

Сёння, аднак, цяжка спрагназаваць, што мела б большы вынік: пераход беларускага пісьменства на лацінку, альбо папулярызацыя спрадвечнага імя беларусаў — ліцвіны, але існуючая рэчаіснасць паказвае, што ў новай суверэннай Беларусі нам без сваёй лацінскай графікі не абыйсціся, нават калі кірылічнае пісьмо ў нас застаецца назаўсёды.

Каб у гэтым пераканацца, дастаткова зайсці ў мясцовае аддзяленне сувязі. Не скажу за ўсю Беларусь, але ў нас, у Глыбокім, на пошце ёсць адмысловыя стэнды, дзе даюцца ўзоры правільнага афармлення канвертаў, якія ідуць для адпраўкі за мяжу, як цяпер кажуча — у краіны далёкага замежжа. Свой зваротны адрас мы мусім пісаць лацінскімі літарамі. Самае цікавае тут тое, што нам прапануюць пісаць зваротны адрас па-расійску, бо пэўна беларуская мова не настолькі шляхотная, каб нашы словы пісаць лацінскімі літарамі. Дзеля прыкладу прыводжу адзін з узорнаў напісання зваротнага адраса: 220034, Belarus, Minsk, ul. Perwomajskaja, 11-44 Sidorowa O.M.

Як бачым, і тут таксама нейкі комплекс малодшага брата. А як гэта стасуецца з Законам аб дзяржаўнасці беларускай мовы?

Як бы там ні было, але існуе істотная розніца ў напісанні беларускага і расійскага тэксту кірыліцай, а яшчэ большая розніца ёсць у напісанні беларускага і расійскага тэксту лацінкай. Можна дзеля прыкладу параўнаць напісанне тапанімічных назваў: Глыбокае (Глубокое) — Глубокае (Glubokoe); Докшыцы (Докшицы) — Dokshytsy (Dokshitsy) і г.д. У бытнасць Савецкага Саюза можна было неяк зразумець, калі на аўтамабільных фургонах пісаліся надпісы па-расійску лацінскімі літарамі тыпу: «Sovtransvto», «Sojuzveshtrans» і г.д., а таксама надпісы на дарожных указальніках міжнародных аўтастрадаў на тэрыторыі Беларусі: Qrodno, Vitebsk, Kiev, Moskva...

Сёння на дарогах Беларусі можна таксама бачыць шмат аўтамабільных фургонаў беларускіх прадпрыемстваў з прыгожымі рэклам-

нымі надпісамі, але яны зноў-такі пішуцца лацінкай па-расійску. Пэўна, мы не дараслі да таго, каб мець сваю лацінку, але ж мы цяпер жывём у суверэннай дзяржаве, і калі мы сябе паважаем і каб паважалі нас замежныя госці, якія едуць па нашых міжнародных аўтастрадах, мы павінны на дарожных шыльдах беларускі назву, напісаны кірыліцай, дубліраваць лацінкай. Зрэшты, так ёсць ва ўсіх краінах свету, дзе не карыстаюцца лацінскімі літарамі, і дзеля гэтага няма патрэбы ехаць за мяжу, каб у гэтым пераканацца. Па тэлебачанні часта паказваюць сюжэты, то з Саудаўскай Аравіі, то Сербіі, то з Ізраіля. Даволі часта ў аб'ектыў тэлекамеры трапляюць дарожныя ўказальнікі, дзе, напрыклад, пад арабскім надпісам ёсць заўсёды дубліраванне лацінкай назвы населенага пункта.

Як бы ні імкнуліся ворагі беларушчыны заваляць ці спыніць працэс беларускага Адраджэння, яно паступова набірае моц, становіцца незваротным. На гэтым фоне расце цікавасць і да беларускай лацінкі. Недзе ўвосень быў у Менску ў раёне Зялёнага Луга, дзе да здзіўлення убачыў некалькі камерцыйных крам, шыльды якіх былі напісаны беларускай лацінкай: «Спіель» і «Vanda». Ну і як тут не згадаць, што рэкламны надпіс з назваў беларускай фірмы «Дайно» робіцца лацінкаю, што можна бачыць штодня па тэлебачанні.

Мяркую, што з цягам часу «попыт» на беларускую лацінку ўсё больш будзе расці, асабліва калі ў нас складуцца сапраўдныя рынкавыя адносіны, і беларускім таваравытворцам спатрэбяцца рынкі збыту не толькі ў бліжэй, але і далёкім замежжы. Вось тады ўзнікне сапраўдна неабходнасць пісаць у рэкламных мэтах назвы фірм і нават прадукцыі лацінкай.

Як мне падаецца, я прывёў дастаткова прыкладаў, дзе рэчаіснасць сапраўды вымагае нам, беларусам, мець сваю лацінку.

Уладзімір СКРАБАТУН

г. Глыбокае

ДРУГІ РАЗ — ЗМАЎЧАЦЬ НЕ МАГУ

Было гэта ў канцы сямідзесятых, калі я працаваў у жабінкаўскай раёнцы і сакратараваў у тутэйшым літаб'яднанні «Пльня». Усе мы тады ўзрадаваліся студэнту, старшакурсніку журфака Валянціну Барысевічу, які прыехаў у рэдакцыю не толькі практыкантам, але і паэтам. Ахвотна друкавалі яго, балазе пачаткоўцаў у маленькім раёне было нягуста. Нейк у адным з ягоных вершаў засумняваліся: радкі былі вельмі знаёмыя. Вырашылі адкласці гэты твор на лотым. А калі Валянцін, скончыўшы практыку, сабраўся вярнуцца ў Мінск, мне ўсё ж захацелася астатні раз надрукаваць ягоныя вершы, каб хлопце — ужо ва ўніверсітэце — атрымаў сякі-такі ганарар. Чарговая літстаронка ў «Сельскай праўдзе» выйшла пасля яго ад'езду — 3 лістапада 1979 года (падшыўкі газет, вядома ж, захоўваюцца, адсюль і дакладная дата). Мая ўвага няўменна спынялася на вершы «Без цябе» пад аўтарствам В. Барысевіча. Першае маніе ў ім ці плагіят? Гэтае пытанне не давала спакою. Нарэшце я перагартаў зборнікі Ніны Маціш і ўпэўніўся: названы верш — яе, аж да

апошняй кропкі. Прывяду яго цалкам (зборнік «Прыручэнне вясны», Мінск, «Мастацкая літаратура», 1979, стар. 39):

А мне ўсё лепей без цябе.
Працую — не гарую.
Спакойнай сіле не слабеець —
Магу звярнуць гару я.

Бясплённа дзень не праміне,
На мары не патрачу.
Смяюся, калі смешна мне,
А плачацца — не плачу.

Так, мне ўсё лепей без цябе.
Жніво наспела ў часе.
Ні тлуму, ні трывог цяпер.
... І ні хвіліны шчасця.

Не ведаю, чаму я змаладушнічаў тады. Мо таму, што і сам быў нядаўнім студэнтам, праным да творчасці, на гэтай глебе мы і сышліся з Валянцінам. Нікому пра сваю памылку не

казаў, адно праз год ці два прызнаўся самой Ніне Маціш. «Ці мала што? Бог з ім...» — сказала Ніна Васільеўна, і я супакойся.

... Мінула амаль пятнаццаць гадоў — і на табе! Чытаю ў другім нумары сёлетняй «Малодосці» той жа знаёмы верш і зноў — пад аўтарствам Валянціна Барысевіча. Змены нязначныя: замест «а мне ўсё лепей» — «а мне ўсё ж лепей», замест «бясплённа» — «без плёну» (праўкі, няянакш, рэдакцыйныя). Крыху раней Ніна Маціш уключыла гэты верш у кнігу свайго выбранага «Паміж усмешкай і слязоў» (Мінск, «Мастацкая літаратура», 1993). Паралель, як бачым, прадоўжылася...

Што сказаць у заключэнне? Пачуваюся вінаватым. Пагутарыў бы з Валянцінам Барысевічам у свой час — і не было б, відавочна, паўторнага падману. І хоць я не судзіў яму, але змаўчаць на гэты раз было б недаравальна.

Алесь КАСКО

г. Жабінка

Адагалоскі

Набліжаюцца дні вялікіх свят для народа Беларусі — пяцідзясяцігоддзе вызвалення ад нямецка-фашысцкіх акупантаў /3.7.1944 г./ і Перамогі над фашысцкай Германіяй /9.5.1945 г./. **Наша перамога над фашысцкім агрэсарам — гэта Перамога жыцця над смерцю, выратаванне ад знішчэння цэлых дзяржаў і народаў.** **У Вялікую Айчынную вайну перад народамі, па крайняй меры еўрапейскай часткі былога Савецкага Саюза, стаяла гамлетаўскае пытанне — быць ці не быць?**

ПАКЛАЎШЫ РУКУ НА БІБЛІЮ

ЗНОЎ ПРА НАРОДНУЮ, СВЯШЧЭННУЮ...

Для тых, што выйшлі з вайны жывымі, дзень пераможнага завяршэння яе быў днём іхняга другога нараджэння. Таму гэта свята для іх і для народа — найвялікшае свята. На жаль, мала хто з іх дажыў да гэтых светлых і радасных угодкаў... А тыя, што дажылі, нават самыя маладыя ўдзельнікі вайны, сталі дзядулямі і бабулямі.

Але не ўсе радасна сустракаюць гэтыя вялікія свята. У апошнія гады ўзнялася хваля крытыкі ацэнак Вялікай Айчынай вайны. Адны называюць яе вайной невядомай, у тым сэнсе, што мы нічога праўдзівага пра яе не ведаем, усё, што напісана пра вайну, — хлусня. Другія не прызнаюць яе Вялікай Айчынай.

Мар'ян Віж у артыкуле «Невядомыя старонкі невядомай вайны» («ЛіМ», 14.1.1994 г.) разглядае кніжку Ю.Турунка «Беларусь пад нямецкай акупацыяй» (пераклад з польскай, 1993 г.). Ужо сама назва артыкула выклікае неўразуменне. «Невядомыя старонкі» мінулае вайны могуць быць, але «невядомая вайна»? Ці можна так казаць пра вайну, якая ўшчэнт разбурыла нашу Беларусь, забрала чацвёртую частку яе насельніцтва ў брацкія магільні?

У сваім артыкуле М.Віж нагадвае рэцэнзію на кніжку Ю.Турунка ў газеце «Звязда» ад 7 верасня 1993 года, у якой рэцэнзент звяртае ўвагу на тое, што Ю.Турунак «першым спрабуе нам паказаць іншыя бакі вайны і трохі палінаму зірнуць на тых, хто звязваў надзеі на незалежнасць (Беларусі, — М.В.) з Германіяй».

«З выснавай рэцэнзента нельга не пагадзіцца, — заяўляе М.Віж і дадае: — Але ж галоўнае значэнне згаданай кніжкі нам найперш бачыцца ў куды больш шырокім сэнсе». Гэты «куды больш шырокі сэнс» відавочна заключаецца ў тым, што, як піша М.Віж, «усе без выключэння ранейшыя навуковыя і навукова-папулярныя публікацыі ў БССР, прысвечаныя апошняй вайне на Беларусі, знаходзіліся ў рэчышчы, строга абмежаваным дагматычнай і ідэалагічнай канцэпцыяй, распрацаванай у ЦК КПБ». (...) «адны факты знарок глуха замочваліся, іншыя фактам (...) штучна надавалася вызначальная роля: (...) «...такі, з дазволу скажаць, падыход можна адназначна кваліфікаваць адным словам: фальсіфікацыя!»

У гэтых словах ёсць доля праўды, але не ўсё вызначанае пра мінулы вайну можна назваць фальсіфікацыяй. Ды пра гэта ніжэй. Вядома, што Беларусь дзелялася акупантамі на дзве часткі па форме акупацыйнага рэжыму: ва Усходняй частцы панавала вайсковое праўленне, у Заходняй — цывільнае. «Ю.Турунак пераканаўча давеў: на тэрыторыі Беларусі, якая знаходзілася пад цывільным акупацыйным праўленнем, нямецкай адміністрацыяй былі паспяхова (падкрэслена мной. — І.Д.) ажыццэўлены захады, скіраваныя на развіццё нацыянальнай беларускай культуры, — піша М.Віж. — Гэта, аднак, як слухна адзначае аўтар, не мяняла агульнага бясспрэчна злачыннага характару акупацыйнай палітыкі, немцы перш за ўсё імкнуліся любымі сродкамі (падкрэслена мной. — І.Д.) паставіць мясцо-

вы «людскі і эканамічны патэнцыял на службе Трэціму Рэйху... на Беларусі эксплуатацыя часта пераходзіла ў адкрыты грабёж». Як жа гэта маглі спалучацца паспяхова ажыццэўленне захадаў па развіцці нацыянальнай беларускай культуры з бясспрэчна злачынным характарам акупацыі?

У доказ лагодных адносін акупантаў да мясцовага насельніцтва Ю.Турунак прыводзіць такі прыклад: немцы бралі з сялян вельмі нізкія пастаўкі прадукцыі. У 1942 годзе з кожнага гектара ворыва і пашы спаганялі па 100 кілаграмаў збожжа, 200 кілаграмаў бульбы і 20 кілаграмаў мяса жывой вагою — «гэта былі досыць памярковыя патрабаванні, яны давалі селяніну магчымасць распараджацца нават большай часткай (сваёй) прадукцыяй, чым пры Саветах», — падкрэслівае Ю.Турунак.

М.Віж прыводзіць гэты факт у сваім артыкуле, але чамусьці абыходзіць другі, больш важны факт, які падае ў сваёй кніжцы

немаў народ! Разуменне ў В.Акудовіча «ўвесь народ» расплывчатае, няўзрунае. Што значыць — «ўзняўся ўвесь народ»? Няўжо ў разуменні Акудовіча «ўвесь народ ўзняўся» на барацьбу з агрэсарам — выступілі пагадоўна ўсе? За зброю ўзяліся ўсе, ад пракаветных дзядуляў і бабуляў да спавітых дзяцей? У звычайным разуменні ўвесь народ — значыць, што большая частка, зольная валодаць зброяй, пайшла на фронт і ў партызаны. Мужчыны і некаторая доля жанчын. Да іх трэба далучыць абсалютна большую частку тых грамадзян, якія дзеяннімі сваімі на вытворчасці і ў грамадскай сферы, а таксама маральна падтрымлівалі армію і партызан і тым самым садзейнічалі перамозе над агрэсарам. Вось гэтыя групы народа і складалі ў вайну большую частку насельніцтва Беларусі. Былі і такія, якія свядома ці не свядома падтрымлівалі акупантаў, а некаторыя свядома, са зброяй у руках выступілі ў падтрымку агрэсараў. Абсалютна большасць

беларускага народа, якая падтрымлівала Чырвоную Армію, якраз і змагалася за захаванне этнасу.

Далучэнне самае страшнае — Германія перамагла. Знікла б Беларусь з твару зямлі, і беларусы, як і ўкраінцы, і рускія, і іншыя народы Савецкага Саюза, таксама б зніклі.

Артыкул В.Акудовіча ўвесь пабудаваны на абстрактных разважаннях. У ім не знойдзецца ні канкрэтных фактаў, ні іх аналізу. Разглядаецца ў плане хваравітага пацыфізму нейкая абстрактная вайна. Але ж абстрактных войнаў не бывае, кожная вайна абсалютна канкрэтная, мае сваё, калі можна так сказаць, аблічча. Кожная вайна мае два франты, якія супрацьстаяць адзін аднаму. Каб меркаваць аб характары вайны, трэба вызначыць мэты яе з боку кожнага праціўніка. Але ніхто з аўтараў прыгаданых вышэй артыкулаў не цікавіцца гэтым пытаннем. Ні ў М.Віжа, ні ў В.Акудовіча, ні ў Ю.Турунка вы не знойдзеце ні слова пра «Drauf nach Osten!» — прарыў на Усход.

Няўжо аўтарам разглядаемых тут артыкулаў, асабліва пану Турунку, які правёў спецыяльнае даследаванне пра акупацыю Беларусі, невядома, што яшчэ ў дваццатай гады Адольф Гітлер у сваёй кнізе «Майн Кампф» пісаў: «Калі мы сёння гаворым пра новыя землі ў Еўропе, мы звяртаем свой позірк у першую чаргу на Расію?»

Як вядома было задоўга да вайны, Гітлер марыў пабудаваць тысячгадовы нацыяналістычны Рэйх. А для гэтага Германія, на яго перакананне, мела патрэбу ў lebensraum'і — жыццёвай прасторы. Ставілася задача заваявання зямель Савецкага Саюза ад заходніх граніц да Урала, знішчэнне на гэтых землях усіх дзяржаўных утварэнняў і ачыстка іх ад мясцовага насельніцтва, за выключэннем невялікай часткі для выкарыстання ў якасці рабоў. На заваяваных землях прадугледжвалася будаўніцтва нямецкіх латыфундыяў.

Праўда, пан Турунак прыгадвае ў сваёй кнізе пра мэты заваёў савецкіх зямель. Але паводле перадачы Турунка выходзіць, што сам Гітлер да пачатку вайны з Савецкім Саюзам не ведаў, дзеля чаго ён заваёўвае новыя землі. Толькі «з восені 1941 г. Гітлер пачаў (падкрэслена мной. — І.Д.) часцей разважаць пра будучае нямецкае панаванне на ўсходніх землях. Найбольш поўна ён выказаў сваё меркаванне вясной 1942 г., у сваіх так званых Tischgespräche — застольных гаворках — яны вяліся, — піша Турунак, — вакол наступных прынцыповых пытанняў:

1. Мэтай германскай палітыкі на ўсходніх акупаваных савецкіх абшарах павінна быць іх гаспадарчае выкарыстанне. Трэба пастарацца выцягнуць з гэтых раёнаў усё, што толькі ўдасца. Зацікаўленасць насельніцтва ў пастаўках сельгаспрадукцыі і працоўнай сілы для шахтаў і прамысловасці Рэйха павінна стымулявацца пастаўкамі вырабаў нямецкай прамысловасці - іх продаж павінен весіцца ў адпаведнасці з патрэбамі мясцовага жыхарства.

2. Галоўны прынцып нямецкага панавання на гэтай тэрыторыі — поўнае задавальненне

жаданых насельніцтва ў галіне індывідуальных свабод і пры гэтым — пазбяганне стварэння якіх-небудзь мясцовых дзяржаўных структур. Найвышэйшая ступень улады, якая можа быць даступнай для тутэйшых жыхароў, — гэта валасная ўправа. Давярць ім уладу вышэйшага ўзроўню — значыць стварыць магчымасць аб'яднання валасцей у буйнейшыя адміністрацыйныя адзінкі, а гэта магло б быць выкарыстанне супроць інтарэсаў Рэйха. Натуральна, належыць забараніць стварэнне на акупаваных землях любых нацыянальных арганізацый. Задачаю нямецкіх камісараў у гэтай галіне з'яўляецца выключна нагляд і кіраванне гаспадаркай.

3. На ўсёй акупаванай савецкай тэрыторыі парадак і беспяку павінны ўтрымліваць нямецкія сілы. Стварэнне ўзброеных сіл заваяваных народаў было б велізарным нон-сенсам: як вучыць гісторыя — гэта conditio sine qua non (абавязковая ўмова) упадку пануючай (чытай — заваёўніцкай. — І.Д.) нацыі.

4. Мясцовае насельніцтва належыць утрымліваць на як мага ніжэйшым узроўні культуры. Школы дапушчальныя толькі на пачатковым узроўні, пры гэтым не трэба ўводзіць абавязковага школьнага навучання. Уменне чытаць і пісаць — увогуле шкоднае, бо дае магчымасць больш светлым галовам спазнаць гісторыю, а значыць, даходзіць і да палітычнага мыслення, якое магло б сваім вастрыём павярнуцца супроць Германіі. Па-гэтаму лепей у кожнай вёсцы паставіць рэпрадуктары і перадаваць навіны, пацешлівыя праграмы і вясёлую музыку, чым прывучаць насельніцтва да самастойнага навуковага і палітычнага мыслення. Адначасова трэба імкнуцца да раз'яднання грамадскіх згуртаванняў, напрыклад, у галіне рэлігіі пажадана было б у кожнай вёсцы мець асобную секту.

5. Трэба імкнуцца да абмежавання вялікага натуральнага прыросту мясцовага насельніцтва. Для гэтага трэба наладзіць шырокі продаж процізачаткавых сродкаў і дазволіць перарыванне цяжарнасці. За рэзкім выключэннем, нямецкім лекарам неабходна пазбягаць аказання медыцынскай дапамогі мясцовым жыхарам. Не варта займацца ахоўным прышчэпленнем і праводзіць дэзінфекцыю сярод гэтых людзей.

На гэтых тэзах Гітлера Гімлер распрацаваў праект германізацыі ўсходніх зямель, так званы «Генеральны план Ост». Меркавалася ачысціць усю заваяваную тэрыторыю ад мясцовага насельніцтва, пакінуць толькі невялікую частку яго ў якасці рабоў.

Прафесар Я.Шыраеў піша: «Калі меркаваць па нямецкім плане «Ост», беларусам быў падрыхтаваны, вядома, не лёгкі, але менш цяжкі лёс, чым суседнім народам» («ЛіМ», 3.4.92). Шыраеў знаходзіць супярэчнасць у тым, што з Беларусі вызначалася выслаць 75 працэнтаў насельніцтва, а ў другіх рэспубліках яшчэ больш.

А «для часткі насельніцтва, якую фашысты лічылі арыйскай, няхай колькасца меншай, — удзячліва прыміраецца Я.Шыраеў, — дапускалася асіміляцыя з немцамі і ставілася патрабаванне адносіцца да іх як да немцаў».

Гэта няпраўда, выдуманая самім прафесарам ці запалычаная ім. Ніколі нямецкія фашысты не лічылі славян арыяцамі, наадварот, яны адносілі ўсіх славян да ніжэйшай расы. Тыя 25 працэнтаў, якія пакідаліся на Беларусі, павінны былі быць анямечаны, гэта значыць, авалодаць нямецкай мовай. Раб павінен ведаць мову рабаўласніка. Асіміляцыя беларусаў немцамі забаранялася, нават каралася. Аб адносінах немцаў да тае часткі насельніцтва, якая пакідалася на Беларусі ў якасці рабоў, Гітлер сказаў у сваіх Hirschgespräche, пра якія апавядалася вышэй. Туды і адсылаю прафесара Я.Шыраева.

Яшчэ пра адну дэбразейнасць фашысцкіх акупантаў нагадваюць Ю.Турунак і Я.Шыраеў. Нямецкае камандаванне адпускала з лагераў дамоў усіх салдат-беларусаў, якія трапілі ў палон. Я.Шыраеў адзначае гэта як «факт ляльнага стаўлення немцаў да беларусаў у першы год вайны». «Для гэтага дастаткова было бацькам або родзічам ваеннапалоннага звярнуцца да ваенных улад, ахоўнікаў лагера, і ваеннапалоннага адпускарлі дадому».

Гэта праўда, адпускарлі, але не ўсіх беларусаў, а толькі тых, за каго прасілі родныя. Зрабіць гэта маглі толькі тыя родныя палонных, якія жылі паблізу лагераў. Усе лагеры не абыдзеш. Каб знайсці свайго роднага, трэба было падысці на пэўную адлегласць да лагера і выявіць сваіх, распытваць у зняволеных, ці няма ў лагераў такога-та. Дарчы, вызвалілі з лагераў не толькі беларусаў, але і палонных іншых нацыянальнасцей, апроч яўрэяў, абы прыйшлі родныя. То былі адзінаквыя выпадкі. Тыповай жа карцінай абыходжання немцаў з савецкімі ваеннапалоннымі, у тым ліку і з беларусамі, была такая.

(Працяг на стар. 13)

ЛАЎРЭАТЫ БГАКЦ

У Беларускай гуманітарнай адукацыйна-культурнай цэнтры, дзе я вучуся ў ліцэі, адбылася падзея, якую сапраўды можна назваць падзеяй года — уручэнне традыцыйных прэміяў Цэнтры.

Першай прэміяй адзначаюцца высокамастацкія творы, якія спрыяюць выхаванню нацыянальна свядомай інтэлектуальнай эліты, а другая прысуджаецца за грамадскую чыннасць дзеля Бацькаўшчыны. Лаўрэатам прэміі за літаратурную дзейнасць стаў аўтар паэтычных зборнікаў «Сурма» і «Расколіна», філасофскай прыпавесці «Краіна цудаў» — Алег Мінкін, а лаўрэатам у галіне грамадскай патрыятычнай дзейнасці стаў старшыня Згуртавання беларускіх вайскоўцаў Мікола Статкевіч.

У склад камісіі, якая разглядае спіс прэтэндэнтаў на званне лаўрэатаў, уваходзяць кіраўнікі Цэнтры, вядомыя беларускія грамадскія дзеячы, навукоўцы, сярод якіх Лявон Баршчэўскі, Васіль Сёмуха, Анатоль Сідарэвіч, а таксама навучэнцы ліцэя.

Прэміі ўручыў Уладзімір Колас, дырэктар Цэнтры і старшыня камісіі, а разам з ім і грашовыя ўзнагароды, памер якіх вызначаецца намінальным коштам самай буйной Беларускай купюры на момант уручэння.

Нашых гасцей вітаў хор «Унія». І мы, навучэнцы, таксама паспрабавалі ўнесці сваю невялікую долю: падрыхтавалі канцэрт, у якім прынялі ўдзел 1-ы і 4-ы курсы.

Вераніка ПАНІЗНІК,
навучэнка 4-га курса ліцэя БГАКЦ

«УРОК ГАЮЧАГА СЛОВА»

У сярэдняй школе N 11 г. Мінска прайшоў чарговы ўрок Адраджэння. Гэтым разам ён меў назву «Урок гаючага слова» і прысвячаўся раману Івана Шамякіна «Злая зорка». Як вядома, у гэтым творы расказана пра чарнобыльскую катастрофу і пра тое, як адгукнулася яна ў людскіх душах. Іван Пятровіч, беручыся за напісанне рамана, наведваўся ў мясціны, дзе ўздзеянне Чарнобыля асабліва моцнае. Пабываў і ў так званай трыццацікіламетровай зоне. Выязджаў туды разам з Барысам Сачанкам і Міколам Мятліцкім, які, як мы ведалі, ўжо, і з'яўляецца адным з ініцыятараў правядзення гэтых урокаў Адраджэння. Дарэчы, зусім нядарна яму прысвоена званне ліквідатара. Паст пабываў добры дзесятак разоў там, куды сёй-той байца завітаць і на хвіліну. Не адзін дзень жыў і ў выселенай роднай вёсцы Бабычын Хойніцкага раёна, пішучы сваю новую кнігу, што будзе так і называцца — «Бабычын».

На сустрэчы з настаўнікамі і вучнямі пра творчасць І. Шамякіна і яго раман «Злая зорка» гаварылі М. Мятліцкі, Г. Шупенька, У. Савуліч, настаўніца беларускай мовы і літаратуры Г. Сасноўская, дырэктар школы А. Грушэўская. Уражанні аб творы падзяліліся ў ўраджэнец Судана, а цяпер грамадзянін Беларусі — на нашай зямлі ён знайшоў сваё сямейнае шчасце — Хусейн Муса. Ён падкрэсліў, што экалагічныя праблемы сёння ва ўсім свеце паўсталі аднолькава востра, змагацца за выжыванне вымушаны і Афрыка, і Беларусь.

На сустрэчы гучалі ўрывкі з рамана І. Шамякіна, вершы М. Мятліцкага, у тым ліку і ў аўтарскім чытанні. Выступілі школьны ансамблі «Жывіца», «Вавёрка», цымбалістаў. І, вядома ж, слова было дадзена самому І. Шамякіну.

Н. К.

«НАРАДЗІЎСЯ Я ЛІЦВІНАМ...»

Так назвалі сваю кнігу пра Тадэвуша Касцюшку Язэп Юхо і Уладзімір Емялянчык.

Адзін з аўтараў кнігі Я. Юхо да вобразу легендарнага барацьбіта «за нашу і вашу свабоду» звяртаецца не ўпершыню. У прыватнасці, у 1990 годзе выдавецтва «Навука і тэхніка» выпусціла ў серыі «Нашы славетныя землякі» яго нарыс «За волянасць нашу і вашу».

І вось у той жа «Навуцы і тэхніцы» — чарговы варыянт жыццяпісу Т. Касцюшкі, напісаны з улікам найноўшых здабыткаў нацыянальнай гістарычнай навукі, дакументаў пра паўстанне і яго легендарнага кіраўніка, што адшуканы нядарна. Каб такая неабходная кніга з'явілася саечасова, парупілася культурнае аб'яднанне «Беларусь» з горада Алматы.

Прэзентацыя кнігі Я. Юхо і У. Емялянчыка прайшла ў Беларускай дзяржаўнай педагогічнай універсітэце. Студэнты, выкладчыкі мелі магчымасць сустрэцца з аўтарамі, а таксама пісьменнікам Уладзімірам Арловым, Яўгенам Лецакам, Яраславам Пархутам, літаратурназнаўцам Аляксеем Рагулем...

Прыехаў на сустрэчу і прадстаўнік культурнага аб'яднання «Беларусь» Яўген Майсейчык. Гаворка вялася не толькі пра само паўстанне, ролю ў нацыянальнай гісторыі Т. Касцюшкі і яго папелчыкаў, а і пра тое, што толькі агульнымі наваганямі гісторыкаў, пісьменнікаў, усіх нацыянальна свядомых людзей можна дабіцца, каб асноўныя падзеі мінуўшчыны — як далёкай, так і блізкай — падаваліся праўдзiва.

Імя Івана Шамякіна даўно і трывала ўгнездавалася ў нашай літаратуры. З ім так ці інакш звязаны досыць значны пласт духоўнай культуры беларускага народа, многія філасофска-гуманістычныя і маральныя, сацыяльна-псіхалагічныя пошукі і зрухі нашага грамадства. Творчасць пісьменніка мае непасрэднае дачыненне да расоўвання праблемна-тэматычных абсягаў сучаснай беларускай прозы, яе выхаду да якасна новых гуманістычных каардынат і крытэрыяў, перспектывных шляхоў у асэнсаванні багацця і шматстайнасці жыцця. Яна яркая ўвасобіла складанасці і супярэчнасці нацыянальнага духоўна-мастацкага развіцця, яго вызначальныя тэндэнцыі і заканамернасці, відавочныя дасягненні і страты.

Празаік, бадай, заўсёды вызначаўся тым, што выяўляў добрае веданне жыцця народа, агульна-настраёвай атмасферы часу, апэратыўна адгукаўся на грамадска-значныя працэсы, імкнуўся раскрыць прыгажосць і своеадметнасць духоўнага вобліку чалавечай асобы ў суднеснасці з надзённай сацыяльнымі канфліктамі.

Іван Шамякін самабытны не толькі як пісьменнік, творца, але і як чалавек, асоба — са сваімі поглядамі на жыццё, вопытам перажытага, адносінамі да сацыяльных катаклізмаў мінулага і вірлівых падзей сённяшняга дня. Шмат у чым цікавымі і павучальнымі ўяўляюцца многія яго думкі-развагі з адказаў на мае запытанні.

НА ВАСТРЫХ ЧАСУ

ГУТАРКА З ІВАНМ ШАМЯКІНЫМ

— Іван Пятровіч, як вы ставіцеся да сучасных грамадска-сацыяльных пераўтварэнняў? Што прымаецца ў іх, што не прымаецца?

— Пытанне, канешне, нялёгкае, скажу шчыра. Гісторыя развіваецца не паслядоўна і не па ўзыходзячай, а зігзагападобна. Мы ведаем, што ў старажытнасці і ў сярэднія вякі гінулі цэлыя імперыі. Ды і ў наш час ствараліся і распадаліся. У агульным плане, канешне, чалавецтва і цывілізацыя рухаюцца наперад. Я маю на ўвазе тэхнічны, сацыяльны прагрэс, развіццё грамадства ў філасофскім сэнсе. Маё перакананне (ды і не толькі маё, да мяне гэтую думку выказалі розныя значна вышэйшыя і глыбейшыя, чым мой) — будучыня чалавецтва ўсё ж такі за сацыялізмам. Той, будучы сацыялізм, напэўна, не будзе падобны да гэтага, што мы будавалі. Сацыялізм жа не Ленін прыдумаў і нават не Маркс. Самі па сабе ідэі сацыялізму закладзены яшчэ ў вучэнні Ісуса Хрыста. Але нягледзячы на тое, што гэта вучэнне заваявала значную частку чалавецтва, гісторыя ўсё роўна развівалася далёка не па ім, нават калі мець на ўвазе хрысціянскія дзяржавы, Еўропу. Усе асновы сацыяльнай роўнасці, справядлівасці, свабоды чалавеча закладзены там, у гэтым, не пабаюся сказаць, вялікім і мудрым вучэнні. Трэба мець на ўвазе, што «Біблія» пісалася не Ісусам Хрыстом, а многімі, каго мы называем Апосталамі. А яны былі мудрымі людзьмі. І ў той далёкі час было нямаля разумных людзей.

Таму тое, што зараз адбываецца — у святле вялікіх гістарычных пераўтварэнняў, — здавалася б, не павінна нас ашаламляць, калі ведаць хоць павярхоўна гісторыю чалавецтва. І ўсё ж ашаламляе. Цяжка ва ўсёй гісторыі знаваць іншую вялікую дзяржаву ці, як зараз кажуць, імперыю, якая б распалася так, як распаўся наш былы Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Без войнаў, сур'ёзных катаклізмаў, на працягу некалькіх гадоў. Гэта з'ява ўнікальная. Канешне, асновы нашага сацыяльнага ладу дзесяці падгнілі...

— У якім напрамку, на ваш погляд, пойдзе развіццё нашай роднай Беларусі?

— У нас зараз ідзе дзікае, першапачатковае накапленне капіталу. Гэта адна з характэрных, вызначальных рыс капіталізму. Яна напрамую звязана з разбоем і эксплуатацыяй. Дзікая спекуляцыя, калі нам усё прадаюць па спекуляцыйна-высокіх цэнах, — гэта тое ж аграбленне, той жа крадзеж, не што іншае. А карупцыя? Ну, дапусцім, і пры камуністах кралі, але ж не ў такіх маштабах. Цяпер жа шляхам карупцыі, прываення раскрадаюцца багаці, можа, у дзесяткі працэнтаў нацыянальнага даходу. Канешне, трэба былі рэформы, я за рынак. Але я за той рынак, які робяць, напрыклад, кітайцы. Яны ідуць па больш правільным шляху. У нас жа не рынак, а самы сапраўдны базар — у найгоршым значэнні гэтага слова.

Нельга было ламаць так сацыяльны лад, дзяржаўную структуру, трэба было ўводзіць цывілізаваны рынак. Маё абсалютнае перакананне: зараз, пры нашай беднасці, ніяк нельга адмаўляцца ад дзяржаўнага рэгулявання.

Вось я зараз чытаю «Другую световую вайну» У. Чэрчыля. Шэць тамоў. Цікавейшая праца, раю прачытаць. З яе відаць, як урад Англіі ажыццяўляў рэгуляванне сваёй эканомікі. Пасля 1940 года, калі немцы акупавалі Францыю, Галандыю, Бельгію, Данію, Нарвегію... Таму пры ўсім тым, што мы павінны ісці да рынку, у нашых умовах павінна быць дзяржаўнае рэгуляванне. Нельга праводзіць прыватызацыю так, як праводзім яе мы. Гэта па сутнасці разграбленне.

Я лічу, што нельга прыватызаваць буйныя прадпрыемствы. У многіх капіталістычных краінах буйныя прадпрыемствы, асабліва абароннай прамысловасці, знаходзяцца ў руках дзяржавы. Нават калі яны і акцыянерныя, то ўсё роўна кантралююцца ўладамі. Нельга адмаўляцца ад планавага вядзення гаспадаркі.

Тое, што пішучы некаторыя нашы не вельмі пісьменныя журналісты і нават эканамісты, няпраўда. Нават пры рыначных адносінах у тых жа Амерыцы і Японіі ёсць дзяржаўнае планаванне, яго прытрымліваюцца ўсе краіны. Над гэтым, мне здаецца, варта было б сур'ёзна падумаць нашым кіраўнікам.

— Іван Пятровіч, вы лагічна падвялі мяне да наступнага пытання. Цікава ведаць, як вы адносіцеся да сённяшніх нашых лідэраў — на ўзроўні Вярхоўнага Савета, урада.

— Я вам павінен сказаць: сапраўдных лідэраў, на вялікі жаль, у нас няма. У гэтым бяда наша. Усё-такі нацыя павінна мець свайго лідэра. Разам з тым я не магу падтрымаць і тых, хто зараз патрабуе: Вярхоўны Савет — у адстаўку, урад — у адстаўку. А з кім застанемся, хто будзе кіраваць дзяржавай? Якраз гэтага патрабуе апазыцыя. А хто прыйдзе? З. Пазняк? Дык ён жа археалагіяй, здаецца, займаўся.

Як на Захадзе робіцца? Перамагаюць, напрыклад, на выбарах кансерватары, значыць, да ўлады прыходзіць кансерватыўны ўрад. Але ён у іх ужо быў, ценявы. Кожная з партый, асабліва ў Англіі і Амерыцы, рыхтуючыся да выбараў, мае свой ценявы ўрад. Гэта людзі, як правіла, у вышэйшай меры падрыхтаваныя. Вы разумееце, у чым справа? Мяняюць толькі вярхушку, прэм'ер-міністра і міністраў, чыноўнікі ж застаюцца, працуюць. У той жа Італіі за пяцьдзесят пасляваенных гадоў змянілася 46 урадаў. Таму, калі зараз разгагнаць усіх чыноўнікаў, — хто працаваць будзе? Не так усё проста, як некаму здаецца.

Новыя выбары трэба, я за выбары. Дарэчы, я гляджу, парламент год назад прыняў рашэнне правесці іх у сакавіку 1994 года, а зараз маўчыць.

— Ніхто не рыхтуецца.

— Ніхто не рыхтуецца, ніхто нават не ставіць гэтага пытання на сесіі. У бліжэйшы час іх яўна не будзе. Выбары могуць адбыцца хіба што ўвосень. Трэба новы парламент. Будзе ён лепшы ці не будзе — сказаць цяжка. Але выбары, можа, хоць падмуць палітычную актыўнасць народа. Няшчасце ў тым, што народ стаў абьякава да палітыкі. Ён ашаламлены падзеямі, што адбываюцца навокал. Людзі толькі і думаюць, дзе б зарабіць грошы, дзе б што-небудзь купіць або прадаць. Спачатку ў Польшчу ездзілі, цяпер, калі туды стала невыгадна, усё пачалі вазіць у Маскву, Смаленск, Бранск і г. д.

Калі будуць выбары, натуральна, павінен быць новы ўрад, новы прэм'ер, новыя яго намеснікі, відаць, многія міністры. Але і пераёмнасць павінна быць. Што датычыць буржуазнай дэмакратыі, то яна гэтую пераёмнасць вельмі хораша распрацавала.

— А што б вы маглі сказаць пра сітуацыю, якая склалася ў рэспубліцы?

— Вы маеце на ўвазе адстаўку Шушкевіча? Што ж, калі мы лічым сабе дэмакратычнай краінай, то адбываюцца нармальныя працэсы, хоць па-чалавечы мне шкада Станіслава Станіслававіча. У 1991 годзе я запісаў у дзёніку, што дарэмна добры вучоны палец у палітыку. Шушкевіч працаваў з сумненнямі фізіка, а ў палітыцы павінна быць цвёрдая паслядоўнасць.

Вячаслаў Кебіч — палітык вопытны, ён прайшоў вялікую школу кіравання гаспадаркай, быў жа і дырэктарам завода, і сакратаром гаркома, доўгі час працаваў у Дзяржплане СССР і БССР. Чалавек ён дзелавы, актыўны. Такіх кіраўнікоў няма. Іх трэба крытыкаваць, але трэба і цаніць.

Я падтрымліваю ідэю Кебіча аб эканамічным саюзе з Расіяй. Не можам мы пакуль без яе. Семдзесят гадоў разам развівалася наша народная гаспадарка. Нельга зараз ірваць па-жывому.

— Іван Пятровіч, ці чыталі вы артыкул Л. Лыча ў адным з нумароў «ЛіМас»? Ва ўсёй гісторыі, піша Л. Лыч, мы не знойдзем ніводнага выпадку, «каб нармальна жыць,

квітней народ, які не мае ўласнай дзяржавы». Нельга адмаўляцца ад суверэнітэту ў імя эканамічных выгод, бо могуць так скласціся абставіны, што пасля ў поўным аб'ёме ўзнавіцца яго будзе вельмі цяжка, а то і немагчыма.

— Нас палюхаюць. Што значыць, «немагчыма ўзнавіць»? А калі голад, сацыяльны выбух будзе, калі пачнём забіваць адзін аднаго, — Л. Лыч пра гэта думае? Еўропа ж не байца. Галандыя, Бельгія, іншыя краіны не баяцца страціць свой суверэнітэт, падпісваючы пагадненні і ўступаючы ў агульны рынак. Эканамічны саюз не можа ўдарыць па суверэнітэту. Пра які суверэнітэт можа ісці гаворка, калі мы будзем бедныя?

Эканамічнага суверэнітэту не мае ніводная дзяржава. Вазьміце тую ж Японію, яна залежыць ад паставак з усяго свету, ад закупу сыравіны, нафты. Галоўнае — палітычны і культурны суверэнітэт, каб была нацыя са сваёй мовай, сваёй культурай. Нашы пераўтварэнні пакуль што прывялі да занпаду культуры. Я вам скажу: харошая ў нас была літаратура, што б зараз ні гаварылі. Кажуць: не тое ці не так пісалі, трымаліся сацыялізму і г. д. Пісалі пра народ, пра яго подзвігі, ратны і працоўны. Шанавалі таленты. Выступаючы на нарадзе маладых пісьменнікаў у Доме творчасці «Іслач», я сказаў, што прапрацаваў у Саюзе пісьменнікаў дваццаць шэсць гадоў і за гэты час, з усёй упэўненасцю заяўляю, мы не страцілі ніводнага таленавітага літаратара. Мы праводзілі семінары — абласныя, рэспубліканскія, жанравыя і інш. Разам з камсамолам, партыйнымі арганізацыямі па сапраўднаму займаўся выхаваннем літаратурнай моладзі. Канешне, тое, што рабілася тады ў грамадстве, было ненармальным. У гэтым найперш віна многіх кіраўнікоў, першых асоб. Па сутнасці мы, пісьменнікі, трымалі нашу мову. Нас чыталі, можа, не так ужо шырока, як хацелася, але чыталі. Без літаратуры, відаць, зусім знікла б наша мова.

— Хаця вас і Танка зараз і папракаюць за тое, што на ўзроўні Вярхоўнага Савета не баранілі мовы.

— Мы тады якраз баранілі. Калі прымаў закон аб мовах, я і не будучы дэпутатам тройчы выступаў. Іван Навуменка быў тады старшынёй Вярхоўнага Савета. І ў ЦК мы пісалі, і да Машэрава не адзін раз хадзілі. Кіраўніцтва з намі згаджалася, але ў той жа час нічога не рабіла для беларусізацыі. Думаю, што зараз менш робяць, чым мы рабілі. Праўда, гавораць больш, але гавораць мала. Трэба дзейнічаць, узброіцца новай тактыкай. Дэмакратыя дае куды большыя магчымасці, чым мелі іх мы.

Зараз моцна вінавацяць рускіх. Так, многа кадраў з Расіі прыслалі да нас адразу пасля вайны. Рускія па нацыянальнасці сакратары райкомаў, канешне, насаджалі рускую мову, але мы і самі вінаватыя. Вось я пісаў пра Машэрава. Разумны чалавек быў! Але ў сваіх успамінах я падкрэсліў, што ў нацыянальных адносінах ён не заўсёды прымаў правільныя рашэнні. Ты ж першая асоба, беларускі настаўнік. Выступі хоць адзін раз на пленуме ці на сесіі па-беларуску, і адразу ўсе ў нізак — сакратары райкомаў і гаркомаў — задумаліся б. А калі першая асоба толькі па-руску? Гэта як сігнал: давай русізацыю.

— Іван Пятровіч, што вас хвалюе ў сённяшнім літаратурным жыцці?

— Асабліва хвалюе звужэнне магчымасцей выдавацца. Я вам скажу, нашы пісьменнікі проста падзвіжнікі, пішучы нягледзячы ні на што. А выдавацца між тым становіцца ўсё цяжэй і цяжэй. Нават нам, старым, нібыта ўжо і заслужаным людзям і прызнаным пісьменнікам. Гэта ж немагчыма: гаворым пра беларусізацыю, а тыражы падаюць. Чаго ніколі не было — пазію ўжо выдаюць у адну тысячу экзэмпляраў. Вось гэта больш за ўсё і хвалюе.

Я разумею цяжкасці, разумею, што няма паперы, сродкаў на ганарары і г. д. Але гэта ненармальна. Калі ўрад думае пра пабудову дзяржавы, ён павінен знайсці і паперу і грошы.

Калі мы прынялі закон аб мове, то першым чынам трэба паклапаціцца, каб я мага болей выходзіла беларускіх кніжак, каб не сексалогію і парнаграфію чыталі, а нашы творы. Многа харошых кніжак было напісана і ў застойныя часы. Ну, ёсць сакратар райкома ў якасці станоўчага героя, але не гэта галоўнае. Пра жыццё народа, пра вайну напісана шмат цікавых, глыбокіх твораў і празаікамі, і паэтамі, і драматургамі.

— Але дзяржава на 50 % фінансуе беларускамоўныя выданні.

— Я ведаю. Значыць, мала фінансуе. Вось зараз б'юць трывогу рэдактары нашых часопісаў, якія наогул былі на стопрацэнтнай датацыі. Тыражы малыя, на чым яны заробяць у наш час? Міністр фінансаў кажа: зарабляеце на рэкламе. Але якая рэклама ў «Польмія»? Зараз мы рыхтуем пісьмо ў Савет Міністраў. Калі эрэжыць 25 % датацыі, як паведамлілі, гэта будзе фактычна азначаць гібель нашых перыядычных выданняў.

— Як вы ацэньваеце творчасць нашых маладых літаратараў?

— Прыемна тое, што яны ў пошуку, не маўчаць, пішуць. Я думаю, што нават у Расіі гэты працэс больш цяжкі, чым у нас.

Але пошукі новых тэм ідуць нялёгка. Многія празаікі ўдарыліся ў гісторыю. Гэта хораша, таму што гісторыя, асабліва далёкай, наша літаратура амаль не займалася. У той жа час гэта ў пэўным сэнсе адцягвае ад сучасных надзвычайных праблем.

Я стары чалавек, а стараюся паспрабаваць асэнсаваць сучаснае жыццё. У першым нумары «Маладосці» за мінулы год аублікаваў дзве аповесці — «Paradies auf Erden» і «Вернісаж», у адзінаццатым нумары — аповесць «Сатанінскі тур». У «Польмія» здаў аповесць «Падзенне», абяцаў у трэцім ці чацвёртым нумары надрукаваць. Здаў у «Маладосці» аповесць пра лёс старой актрысы — «Адна на падмоцках». Усе яны пра тое, што адбываецца ў нашай рэчаіснасці. Вельмі складаныя і супярэчлівыя працэсы ідуць у палітычным, эканамічным і культурным жыцці Беларусі. Як ні дзіўна для мяне, далёка не ўсе нашы пісьменнікі, у тым ліку і маладыя, даходзяць да праблем сучаснасці. Калі мы будзем імкнуцца адзіцца на нейкую адлегласць, чакаць, калі ўсё супакоіцца, стабілізуецца, а не ісці па гарачых слядах, не думаю, што з'явіцца глыбокія творы пра наша сённяшняе жыццё. Я ніколі не быў прыхільнікам «тэорыі дыстанцыі». Ні Гоголь, ні Тургенев, ні Дастаеўскі, ні Купала, ні Колас яе не прытрымліваліся.

— А зараз давайце крыху адхілімся ад бягучых працэсаў нашага грамадска-культурнага жыцця. Іван Пятровіч, як вы, народны пісьменнік Беларусі, глядзіце на сутнасць і адрозненне асоб, творчых індывідуальнасцей Янкі Купалы і Якуба Коласа?

— Яшчэ са школьных гадоў мне бліжэй быў Колас. Не знаю, можа, ён прасцейшы быў, можа, таму, што біяграфія нашы былі падобныя: ён сын лесніка і я сын лесніка. Я пісаў ва ўспамінах, як мой бацька чытаў «Новую зямлю», кніжку з адарванымі вокладкамі. Пакуль у школу не пайшоў, я і не ведаў, каму належыць гэты твор.

Наогул я павінен сказаць, што «Новая зямля» — геніяльная паэма. Ва ўсёй сусветнай літаратуры цяжка знайсці падобны твор. Гэта сапраўдная энцыклапедыя народнага жыцця. Яна цікавая як школьніку, так і акадэміку. Як члену-карэспандэнту мне даручылі да 100-годдзя Якуба Коласа зрабіць даклад на сесіі Акадэміі навук. Я — у каторы раз! — перачытаў «Новую зямлю» з найвялікшым захапленнем.

Янка Купала да мяне прыйшоў паэзіяй, праз крытыку, калі я прачытаў кніжку Р. Бярозкіна. Крытык так высока яго характарызаваў, што я падумаў: няўжо я не разумею Купалы? Ужо тады збор твораў быў, і я пачаў яго перачытваць. Канешне, гэта глыбокі філасофскі паэт, асабліва дарэвалюцыйны, перыяду стварэння «Паўлінкі». Наогул гэта наша нацыянальнае існасць, што ў нас адначасова з'явіліся два такія паэты. Нацыя праз іх сябе заявіла. Нацыя стала нацыяй па сутнасці толькі пасля з'яўлення Купалы і Коласа. Гэта вялікія паэты, творцы, якія будуць жыць вечно. І зноў жа, выдаваць іх трэба, каб новае пакаленне чытала і ведала.

Яны абодва вялікія, але розныя. Якуб Колас больш эпічны, Янка Купала наадварот, глыбокі лірык. У гэтым, калі каротка, іх адрозненне.

— Іван Пятровіч, апошнім часам мяне моцна цікавяць праблемы развіцця заходнебеларускай літаратуры. Якія сувязі былі ў вас з яе прадстаўнікамі, як ацэньваеце зробленае імі?

— Да вайны я вучыўся ў Гомельскім тэхнікуме будаўнічых матэрыялаў. Цікавіўся літаратурай, асабліва захапляўся паэзіяй, вельмі любіў, дарэчы, У. Маякоўскага. Калі вызвалілі Заходнюю Беларусь, мяне накіравалі туды на практыку. Я ўбачыў, наколькі папулярныя ў народзе творы Максіма Танка, М. Васількі, В. Таўла.

Асабіста пазнаёміцца з заходнебеларускімі пісьменнікамі мне выпала адразу пасля вайны, здаецца, на першым пленуме Саюза пісьменнікаў. З некаторымі па-сапраўднаму пасябраваў, як, напрыклад, з Піліпам Пестракам, Янкам Брылем.

Шмат разоў ездзілі з Брылем на яго радзіму. У мяне машына была. Звычайна зімой збіромся, паедзем у Мір, купім там парсучоку, браты яго ў Загор'і заколюць, асважыць іх. Яшчэ

нейкая сялянская псіхалогія трымалася. Хоць тады ў магазінах поўна мяса было і, па сённяшніх мерках, вельмі таннага.

Вельмі харошая думка ў мяне пра Міхаса Васільку, хоць мы не так часта і сустракаліся з ім. Надзвычай цікавы, інтэлігентны чалавек, нейкі асабліва душэўны. А з Піліпам Пестракам мы на дачы па-суседску жылі. Я і ў сваім дзённіку нямаю пра яго пішу. Надзвычай каларытная фігура. Сапраўдны камуніст, перакананы марксіст. Бяда яго, як і многіх з нас, хіба што ў тым, што дзесьці ён быў і зацвяжаны. Выразная класавая свядомасць, па-мойму, перашкаджала яму глянуць на свет больш шырока. Ён так падыходзіў: гэта кулак, а значыцца, не наш чалавек. А што значыць кулак, калі меў ён там, у Заходняй Беларусі, лішні кавалак зямлі, лішнюю карову? Што з таго! Цяпер гэта з усмешкай усламінаеш.

— Іван Пятровіч, некалькі рысачак адносна яго творчасці.

— Паэзія яго надзвычайная, асабліва тая, напісаная ў заходнебеларускі перыяд творчасці, у турме.

Дай, паэзія, меч прамыяністы — Слова-гарт, слова-кліч, слова-бой, Дай палёт мне арліны, агністы — Гімнам-польемем бій да нябёс!

Тады, пасля вайны, намі, маладзейшымі, гэта здорава чыталася і ўспрымалася. Я пра гэта пісаў у артыкуле, прысвечаным яго 70-годдзю.

Вялікае ўражанне пакінуў у мяне раман «Сустрэнемся на барыкадах». Можна, ён і не вельмі дасканалы, скажам, у адносінах сюжэта, кампазіцыі, але надзвычай шчыры, праўдзівы. Гэта біяграфія душы, мемуары. Чыталі мы яго і лічылі ўзорам для сябе.

«Серадзбор», канешне, слабейшы. Цікавы раман «Лесавічанка». Я прачытаў яго, дарэчы, у рукапісе і спалохаўся — усё ж такі кіраўніком тады быў нейкім. Спалохаўся ад таго, як ён піша пра паводзіны і жыццё ўсіх тых рускіх, партыйных работнікаў, якія хлынулі ў Заходнюю Беларусь пасля яе вызвалення. У той час гэта аублікаваць было немагчыма. Нават значна пазней, пасля смерці Пестрака, «Польмія» дало яго з кюпірамі.

Чалавек ён быў ужо стараваты, пераканваць яго было цяжка, на забаві раэгаваў раздражнёна: «Браце мой, дык так жа было». А я кажу: «Піліп Сямёнавіч, мастак павінен узяцца над фактамі». Мы некалькі разоў вярталіся да гэтага яго рамана, які так і застаўся незакончаным.

— Калі ласка, колькі слоў пра Максіма Танка, які асобу, творцу. Вы ж з ім працавалі разам.

— У мяне пра Яўгена Іванавіча — Максіма Танка — самая найлепшая думка. Па-першае, ён вельмі добры, разумны чалавек, дасціпны. З ім заўсёды было цікава пагаварыць, выпраўляцца ў паездку — ніколі не засумуеш. Ну, і, скажу шчыра, гэта вялікі паэт. Я заўсёды яго чытаў з надзвычай вялікай цікавасцю і задавальненнем. І з роздумам.

Я не вельмі люблю нерыфмаваныя свабодныя вершы, з'яўляюцца прыхільнікам пушкінска-ясенінскай традыцыі, меладыйнай, напеўнай паэзіі. Але ў Максіма Танка і такія вершы чытаюцца з вялікай цікавасцю, бо насычаны глыбокай думкай. Яго вершы філасафічныя. Я думаю, што Максім Танк недацэннены нашай крытыкай, хоць і многа пра яго пісалі.

Пятрусь Броўка слабейшы. Добры паэт, але да такой філасофіі, як у Танка, ён уздымаўся рэдка. Вельмі цікавы паэт быў Пятро Глебка, але ён амаль не пісаў пасля вайны, на ваенных вершах практычна закончыў сваю паэтычную дзейнасць.

— А Куляшоў?

— Аркадзь Куляшоў — паэт, як кажуць, «божыей милостью». Магутны яго ваенныя вершы. А. Куляшоў, у параўнанні з Максімам Танкам, больш напеўны, лірык. Верш так ляпіўся, што чытаеш і захапляешся: гэта ж трэба так умець! У яго незвычайнае паэтычнае мысленне. Да таго ж ён заўсёды быў цікавы па форме.

Добрых паэтаў у нас многа. Вазьміце таго ж Антона Бялевіча, паспрабуйце чытаць Анатолія Астрэйку, Міколу Аўрамчыка, Васіля Зуёнка, Аляксандра Русецкага, Уладзіміра Паўлава. А з маладзейшых... М. Мятліцкі, А. Пісьмянкоў, У. Някляеў... А Рая Баравікова! Люблю яе творчасць. Нядаўна прачытаў яе драматычную паэму «Барбара Радзівіл». Так жаночую псіхалогію, бадай, ніхто ў нас не паказаў.

А Яўгенія Янішчыц? Так горка было, калі яна трагічна загінула... Выдатная паэтэса. Добрыя паэтыкі Валянціна Коўтуна, Вольга Іпатава. Апошнія зараз пераклучыліся на прозу. Дай бог ім удачы.

Гэта, можа, нейкая нацыянальная асаблівасць — у нас многа цікавых паэтэс. І так шчыра, так міла, па-жаночы яны пішуць! Я іх асабліва люблю чытаць. Яны ловяць тую душэўную нюансы, якія мужчына-паэт не заўсёды заўважае, не заўсёды можа схопіць. Для мяне, празаіка, які піша многія жаночыя вобразы, яны раскрываюць нейкі іншы свет, якога я не ведаў, не заўважаў у сваіх блізкіх — жонкі і дачок. Раскрываюць любові часопіс і ў першую чаргу чытаю нашых дзяўчат.

Знаю, што нехта на мяне пакрыўдзіцца, але ўсё ж не назавеш... Магу запэўніць, што я люблю вас, мае маладыя калегі!

Гутарку веў Мікола МІКУЛІЧ

Анкета

1. Ці пішацца сёння, і, калі без прымхаў, то што іменна?
2. Ці ўзнікала жаданне перагледзець набыткі, памянцы арыенцеры, звярнуцца да іншых тэм і жанраў?
3. Сфера вашых жыццёвых інтарэсаў /так зване хобі/.

Іван НАВУМЕНКА

НАПЕРАДЗЕ ШМАТ РАБОТЫ

1. Дасягнуў паважнага ўзросту: набліжаюся да 70-годдзя, але патроху пішу. Вядома, асабліва размахвацца не выпадае. Закончыў аўтабіяграфічную трылогію: «Дзяцінства», «Падлетак», «Юнацтва». «Дзяцінства» выйшла асобнай кніжкай, «Падлетак», надрукаваны часопісам, ляжыць без руку, «Юнацтва» прыняў да друку часопіс «Польмія» (ён і папярэднія аповесці пусціў у свет, і вялікае дзякуй яму за гэта).

Пішу апаваднанні. Друкаваць іх таксама цяжка. Здаў і часопіс — трэба год чакаць, газеты, выключаючы «ЛіМ», амаль не друкуюць. Наша сённяшняя літаратура як бы вярнулася да часоў «Нашай Нівы». Адкуль пайшла, туды і прыйшла.

Працуючы доўгі час выкладчыкам літаратуры, а таксама ў акадэмічным Інстытуце літаратуры, займаюся таксама трохі літаратуразнаўствам. Калі не наспелі ў душы задумы чыста мастацкай, ахвотна пішу пра Купала, Коласа, іншых майстакоў слова.

Нядаўна выйшла мая кніга «Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч». Доўга я думаў пра яе, збіраў факты, матэрыял і нарэшце напісаў.

Цяпер дапаўняю, пашыраю кніжку пра Янку Купала. Напісаў і перагледзеў некаторыя раней напісаныя раздзелы. Але наперадзе яшчэ шмат работы.

Пішу адначасна кніжку пра Эмітрака Бядулю. Ён абдызены крытыкай, літаратуразнаўствам. А пісьменнік цікавы, арыгінальны і ў нашай літаратуры непаўторны.

2. Жаданні перагледзець набыткі, мянцы арыенцеры няма. У кожнага пісьменніка ёсць вызначаная жыццёвым вопытам тэма. Могуць мянцыяць погляды, перакананні, адносіны да тых ці іншых палітычных ідэй, плыняў. Але

эстэтычнае чуццё, светаадчуванне, маральна-этычныя крытэрыі, карацей — нейкія глыбінныя якасці, уласцівыя мастаку, не залежаць ад гэтага. Нездарма пісьменнікі самых розных напрамкаў, розныя ў светапоглядных адносінах, сімпатыях, антыпатыях, пішуць добрыя кнігі, і чытач, таксама мнагалікі, прымае іх.

Я амаль нічога не напісаў пра першыя пасляваенныя гады. А ведаю іх няблага: працаваў карэспандэнтам абласной, затым рэспубліканскай газеты, ездзіў па калгасах, саўгасах, раёнах. Цяжкі быў час. Калгаснікам амаль нічога не плацілі, і ў той жа час не давалі засеяць лішнюю сотку, накісць карове капу сена. Каму такое было патрэбна? Іменна ў той час з-за недальнабачнасці кіраўнікоў рознага маштабу вёску пачала пакідаць моладзь, і не толькі моладзь.

Пішу аповесць пра першыя пасляваенныя гады. Краіна адбудавалася пасля страшэннай спусташальнай вайны. Я часта прыезджаў у Мінск (вучыўся завочна ў БДУ) і бачыў, як ён літаральна расце на вачах. На сталае жыццё ў Мінск я пераехаў у 1951 годзе. Горад, хоць яшчэ сям-там прагледваліся руіны, пустэчы, актыўна жыў, набываў сённяшні волюк.

Увогуле за лічаныя гады краіна ўступіла ў нармальны рытм жыцця. На жаль, гэтага не скажаць пра іншы час, адлік якога можна пачынаць з нашай славаўтай перабудовы.

3. Люблю прыроду — лес, грыбы. Займаюся (на ўзроўні аматарства) параўнальным мовазнаўствам. Хоць яно, здаецца, зайшло ў тупік. Трэба нейкія кардынальныя адкрыцці, рашэнні, ідэі. Іх няма. Але як аматару, відаць, меркаваць пра такія матэрыі не выпадае.

Ніна МАЦЯШ

А Я І НЕ ЗАПАБЯГАЮ...

1. Калі пад словамі «пішацца — не пішацца» маецца на ўвазе вершаванне, то — не, не пішацца, але ніякай драмы ў гэтым для мяне няма. Я ніколі не «вымучвала» свае вершы, яны прыходзілі самі як вынік пэўнага зруху душы, як рэакцыя на нейкі таемны гук, з якога няведным чынам узнікала мелодыя першага радка. Пошукі адпаведных той мелодыі слоў адбываліся мысленна, зазвычай у спрыяльнай гэтым наоачнай цішыні: наранку заставалася толькі занатаваць гатовы верш ці раздзел з паэмы. Мая Гаспадарыня Муза мае яўна лірычна-спявадальны характар. Мабыць, нешта даволі сур'ёзнае адбылося ў нетрах маёй душы, калі хоць і капрызлівая, але жаданая Гаспадарыня ў апошнія гады пачала страчваць цікавасць да маёй асобы... А я і не запабягаю, і не прысылаваю. Ды і надта сумоціцца не выпадае: маю пільны клопат з другой шаноўнай Гаспадарыняй — Музаю французскіх паэтаў XVI стагоддзя. Калі гэтыя мае высілкі на дзялянцы перакладу ўсплёняцца, то ўжо ў наступным годзе, магчыма, з'явіцца кніжка паэтаў «Плеяды» і ў беларускіх строях.

2.—3. Уласныя творчыя набыткі я грунтоўна перагледзла — г. зн. выбірала лепшае — складаючы выбранае «Паміж усмешкай і слязоў». Сходную турботу, калі пацнасціць, падзяляюся мець і пры падрыхтоўцы «Кнігі перак-

ладчыка». Што да змены арыенцераў, то, здаецца, мне гэта не пагражае: мая ўвага заўсёды належала праявам унутранага свету чалавека. Хоць, безумоўна, цяпер адбываецца сур'ёзнае падвышэнне гэтых зацікаўленняў: са сфер жыцця душы — у сферы жыцця духу. Адсюль намер (а ўжо й намога) перакласці зборнік «Святло і жыццё» — кароткі агляд гісторыі хрысціянства, задуманы і часткова напісаны Аляксандрам Менем. Адсюль цяга да ўсходняй філасофскай думкі і духоўнай літаратуры. Складася і свая невялікая казка для дзяцей, але ж яна не першая ў маёй шэфлядзе, так што і пра жанравыя пошукі казаць не даводзіцца. Аптаннасці ў гэтым мне не дадзена. А можа, тут выяўніцца элементарная лягота? Бадай, зачаста я даю сабе ўсялякія паслабкі, патураю — звонку беспрычынай — апатыі ды стома. Бываюць моманты, калі нават кнігі чытаюся, не магу і не хачу анічога чытаць. Ратуе класічная музыка, асабліва Вівальдзі. А яшчэ — фларыстыка: наклеяваю на палатно засушаныя зёлкі ды кветкі, а потым раздарваю карцінкі сябрам. Альбо вымаю напіскі, нікі ды брусы вышываць што-небудзь. Хто ведае, можа, гэтыя мае «хобі» зусім не выпадковасць? Чалавек жа з'яўляецца на свет дзеля творчай самараэалізацыі. А засабаў ды сродкаў для гэтага — мноства.

Пятро ЛАМАН

АРЫЕНЦІР — СВЯТЛО

1. Сёння не пішацца, а вось у мінулым годзе плён быў — напісаў верш. Пісаць пачаў вясною, а скончыў позняй восенню і хачу гэтай радасцю падзяліцца з вамі.

Душа мая, у якую прорву ночы Ты палаяціш, як палыхне нябыт? Іржаваю зарою дзень зіхоча, Клякоча зноў калекі дабрабыт.

Равуць роўнавалікія Навіны, Гриваспяць над душою храм на храм. Ірвух Народ — раздзелі б і Краіну... Ці варта твая мова храма, хам?

А можа, храм не варты нашай мовы? Бо гэтай моваю нас Бог благаславіў, Забыты, заняваны, верны слову, Ён помніў, невавідзеў і любіў.

Іржаваю зарою дзень зіхоча, Клякоча зноў калекі дабрабыт. Душа мая, у якую прорву ночы Ты палаяціш, як палыхне нябыт?

Так што ёсць надзея і на сёлета. Чакаю, пакуль зямля ўцеліцца.

2. Спыніцца, азірнуцца на пройдзены шлях яно, так бы мовіць, заўсёды на карысць, а то, не азіраючыся, можаш і не заўважыць, куды ты ў рэшце рэшт патрапіў. А наконт таго, каб

«памянцы арыенцеры», дык, на мой дурны розум, ён адзін, гэты самы арыенцёр, называецца, праўда, па-рознаму: Святло, Дабраня, Любоў, Радзіма... Так што мянцы яго некая не выпадае.

Звярнуцца да іншых «тэм і жанраў» жаданне ёсць, — магчымаасцяў няма.

3. Я удар і гэтым ганаруся. Хача мой бацька і казаў, што з вудара і дудара не будзе гаспадара, але я з ім не згодны, і гэтаю сваёю нязгодаю ганаруся таксама. Рыбачка краіна, рыбачкі свет... Гэта нават не свет, гэта іншасвет, гэта паралельная цывілізацыя. У ёй на вуліцах вялікіх гарадоў адсутнічаюць натоўпы мітуслівых людзей і калоны смярдзючых машын, шалёныя чэргі і злыя, нялюдскія твары... Адным словам — Белагер'е, Белагоддзе, Краіна існасця. І для пераходу ў яе не патрэбны энергетычны тунель, трэба толькі ўзяць у рукі вуду... І ты ўбачыш, як сонца танцуе над лесам, як над возерам узлятае вялізныя ружовы жораў туману, адчуеш, як твая змучаная душа пачне выдзірацца з абрыдлівага шалупіння паўсядзёнасці, нібы тая стракозка, што вільваецца з пачварнае казюры, развінае крылы і падстаўляе іх сонцу, каб яно дало сілу для палёту.

А ШТО КАЖА ГІСТАРЫЧНЫ ВОПЫТ?

Надаўна, як вядома, прынята Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь. Наперадзе — першыя ў нацыянальнай гісторыі прэзідэнцкія выбары. У сувязі з гэтым узнікае нямаля спрэчных момантаў, і кожны з апанентаў спрабуе даказаць, што толькі ён і ніхто іншы мае рацыю.

Бадай, ва ўсім разабрацца можна, звярнуўшыся да сусветнага вопыту ў гэтай справе. Зрабіць гэта няцяжка. Фонд Сораса і выдавецтва «Беларусь» выпусцілі кнігу прэзідэнта Інстытута дэмакратыі (Францыя) Г. І. Лардэйра «Канстытуцыя і сістэма выбараў: што кажа гістарычны вопыт». У гэтай працы можна знайсці адказ на шмат якіх пытанняў, што ўзнікаюць у сувязі з цяперашняй сітуацыяй на Беларусі.

ДАЙ БОЖА ЗНАЦЬ,

з кім век векаваць? Пытанне, на якое не так і проста адказаць. А калі паспрабаваць да народнага вопыту звярнуцца? Нашы продкі былі разумнымі людзьмі, ці не на ўсе выпадкі жыцця знаходзілі прымальнае выйсце. Праўда, шмат якіх з іхніх парадаў не адно дзесяцігоддзе мы называлі прымхамі, забабонамі, а калі разабрацца...
Выдавецтва «Навука і тэхніка» пайшло насустрач усім, хто жадае прадугадаць уласны лёс, і выпусціла ўласны зборнік, які так і называецца — «Дай Божа знаць, з кім век векаваць», складзены У. Васілевічам. У ім упершыню сабраны разам розныя віды беларускай народнай варажбы. Тут ёсць парады, як прывабіць каханана і пазбавіцца сурокаў, як дасягнуць доўгага жыцця і дастатку ў сям'і. Адным словам, дай Божа знаць...

ПРА ШТО РАСКАЖАШ, АБРАД?

Апошнім часам мы больш уважліва ставімся да народных звычаяў і традыцый. Вяртанню іх нямаля садзейнічаюць і розныя выданні. Кніга «Беларускія народныя абрады» (пабачыла яна свет у выдавецтве «Беларусь») — акурат з тых, што нямаля даюць душы і сэрцу. Складальнік і навуковы рэдактар яе Л. Касцюкавец парупілася, каб сабраць разам матэрыялы, што дазваляюць лепш пазнаёміцца з абрадамі, якія з'яўляюцца ўнікальнымі. Пераважна большасць з іх, акрамя тых, што ўзяты з асобных зборнікаў, выпушчаных Акадэміяй навук Беларусі, друкуюцца ўпершыню.
Абрад заукання вясны і веснавыя песні прадстаўляе Л. Зыкава. С. Мыцько падрабязна знаёміць з валачобнымі абрадамі. Менш вядомы на сённяшні дзень тройца-сяміцкі абрад у полі зроку І. Багданец і Л. Шамсутзінавай. Іншыя раздзелы пашыраюць уяўленне аб яшчэ некалькіх абрадах: «Валачобны абрад» С. Мыцько, «Купальскі абрад» Л. Касцюкавец, «Радзінны абрад» Н. Лежневай, «Каравайны абрад» А. Гуслевай і Л. Шамсутзінавай.
Змешчаны ноты і тэксты песень, а значыць кнігу выкарыстоўваюць у паўсядзёнай працы культурна-асветніцкай работнікі.

РАДАВОД «СПАДЧЫНЫ»

пачаў весціся з 1969 года. Менавіта тады, дваццаць пяць гадоў назад, выйшаў першы нумар бюлетэня «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі». Перавінікам яго стаў часопіс «Спадчына». Таму сёлетні першы нумар яе адначасова пазначаны і 103-м. На тытуле ўгадваецца таксама і назва папярэдняга.
А што да матэрыялаў, дык яны, думаецца, аматарам даўніны спадабаюцца. Змешчана падборка «Паміні Каліноўскага», артыкул Д. Карава «Пачаткі беларускага крыніцзнаўства», фрагменты з кнігі А. Глябовіча «Касцёл у няволі» (публікацыя і пераклад В. Ракіцкага), камедыя У. Радзівіл «Забава фартуны» (уступ В. Аршкі), даследаванне Э. Рудзкіга «Алена Маскоўская — жонка вялікага князя літоўскага Аляксандра Ягелончыка».
У раздзеле «Дакументы і людзі» — матэрыялы «Васіль Захарка — другі прэзідэнт БНР», «Жыццёпіс Любіч-Маеўскага», «Дакументы да змовы Гітлера і Сталіна да пачатку другой сусветнай вайны».
Друкуюцца пачатак успамінаў Я. Германовіча «Кітай — Сібір — Масква», працяг кнігі Г. Сагановіча «Невядомая вайна (1654—1667)», артыкул А. Грыцкевіча «Гісторыя геапалітыкі Беларусі» і В. Дольніка «Ці існуюць біялагічныя механізмы рэгуляцыі колькасці людзей?».
Не лішне нагадаць, што памер «Спадчыны» павялічыўся на чатыры друкаваныя аркушы і цяпер стаў ці не семнаццаць аркушаў. Але ходзяць чуткі і не вельмі прыемныя. З-за так званых паліграфічных праблем часопіс, відаць, у хуткім часе зменіць фармат.

РАСЧАРАВАННЕ

Не толькі я адзін расчараваны
Жыццём, лічыў якое неблагім.
Былыя годы — як старыя раны —
У сэрцы аддукаюцца маім.

А дзе той шлях, якім ішоў упарта
І пра сябе не думаў быў зусім:
Для нас тады сярод нямногіх партый
Адна вышэй стаяла над усім.

Пісаў заяву я сваю ў акопе,
Каб камуністам мне ісці у бой.
Гатовы быў я ў бойцы, мужны хлопец,
Усю радзіму заслانیць сабой.

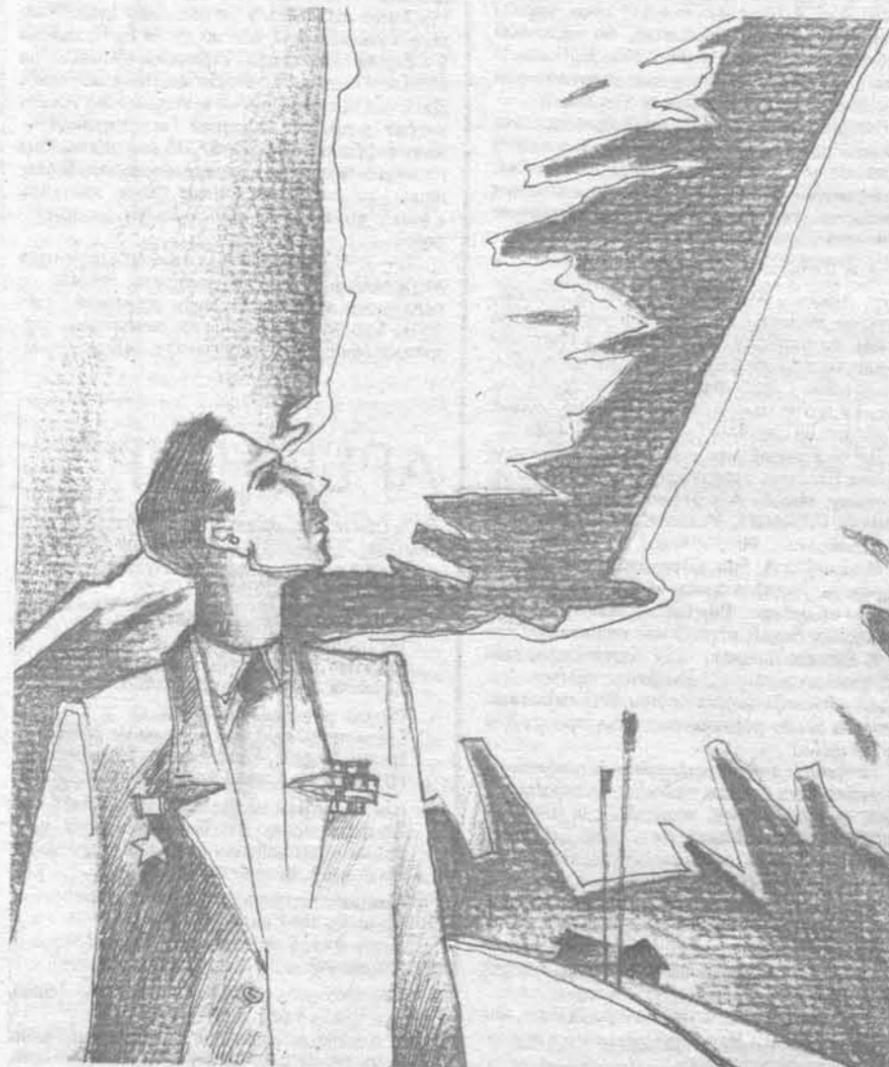
І вось прыйшло ў душу
расчараванне, —
Ці так ішоў я па шляху крутым?
Што больш не маю камуніста званне —
То не бяда, і, пэўна, грэх не ў тым.

Балюча позняю парой такою
Парваць з усім мінулым да канца.
А думкі не даюць нідзе спакою —
Няўжо і вера страчана ў байца?

Ні кроплі ўжо ад той не стала веры,
Якой жыла гвардзейцаў нашых раць?..
Лягчэй засведчыць гэта на паперы, —
А як душу на часткі разарваць?

Якое слова адшукаць святое,
Каб надалей упэўненасць дало?
На ўсе пытанні хай адкажа тое,
Што проста міфам шмат гадоў было.

Што значыць заклік — днямі і начаю
Капаць для скону капітала дол?
Сваім ж кожны бацьчы мог вачамі,
Што ўсюды ў нас рабілася вакол.

Белыя крылы Перамогі.

Мал. Ул.СКРЫГАНОВА

Хапала і на фронце бедалагаў,
Якіх без вестак кідалі ў зямлю.
А ў гэты час дзесяткі ўжо гулагаў
Атруты ўсюды рассыпалі тлю...

А сёння, паглядзі, на схіле веку
На тых, што ўсе пасады занялі!
І мутарна нам ад былых генсекаў:
Мы ходзім з торбай па сваёй зямлі...

Зноў тыя ж думкі не даюць спакою,
Якія праз агонь калісь пранёс.
А хто мне скажа — з партыяй якою
Магу на старасці звязаць свой лёс?..

САЛДАЦКІЯ СНЫ

Памяці баявых сяброў

Не раз салдату перад боем
Прысніцца мог шчаслівы сон, —
Ды не прарочыў, каб героем
З вайны дамоў вярнуўся ён.

Было прыемна на прывалах
Аддацца нівам і лясам,
Калі парыў душы трывалай
Нязбыўным сном з'яўляўся сам.

Пасля паходу на хвіліну
Валіўся з ходу на траву:
Шынель пад бок, шынель на спіну,
На галаву, пад галаву.

Вось перададзены ўжо зводкі,
Што рота вышыню ўзяла...
І зноў кароткі сон салодкі
Ахутаў ласкаю цяпла.

Ляжыш нібы ў бацькоўскай хаце
Паміж апаленых дарог.
На гэты раз у медсанбаче
На час ад лёгкай раны злёг.

Прысніўся ціхі позні вечар
Пад родным дахам з капяжом.
От запаліла маці ў печы
І скобліць бульбачку нажом.

«Паспі яшчэ, сыноч, — гаворыць, —
Змарыўся, быццам на касье?..
Ты кажаш ёй, што ўжо не хворы,
Што рана зажыла ў цябе.

Але пачуўся выбух бомбы, —
Ты прызнаешся дружбаку:
«Які шчаслівы, браце, сон быў,
Але, як кажучь, не ў руку...»

Шкадуе медсястра, як брата,
Што меў бяссонных шмат начэй.
А ты адразу з медсанбата
Уцячы імкнешся найхутчэй.

Не проста паймкнуўся ў лета
Шукаць на лузе спарышоў.
Бліжэй да сябра — да паэта
«У сваю дывізію пайшоў...»

І адусюль людскія мроі
Даносіць рэхам край лясны:
Не дазваляйце грознай зброі
Салдацкія трывожыць сны!

ПОМНІК У ЦІРГАРТЭНЕ

Магутны, як волат быліны,
Спагадлівы, шчыры душой, —
Далёка ад роднай краіны
Стаіць наш салдат за мяжой.

Стаіць з таго самага мая,
Як толькі закончыў паход.
І свеціцца каска сталая
Вышэй Брандэнбургскіх варот.

Мо слаў яму нехта папрокі
За тоўстай Берлінскай сцяной, —
Ды чуў ён сяброў сваіх крокі,
Ужо не знаёмых з вайной.

Яны па салдацкаму праву,
Па закліку сэрца свайго,
Падняўшы высока шлагбаум,
Ішлі ў каравул да яго.

Глядзеў ён на іх праз галінкі,
Дзе вяз галаву нахіліў,
І з лісця жывыя расінкі
Каменнымі вуснамі піў...

Англіская зона не клала
Да помніка кветкі яму.
Радзіма адна толькі знала,
Як цяжка стаяць аднаму.

З чужога высокага сцяга
Вятры яму сцюжай не дзьмуць, —
Ужо ля былога рэйхстага
Байцы каравул не нясуць...

Ды рады салдат кожнай вестцы,
Што з родных даходзіць краёў.
І хай ён стаіць на тым месцы,
Куды з перамогай прыйшоў.

ЭКСКУРСАНТЫ

Берлін. Карлс-пляц.
Мы ясным днём
Гасцямі проста ў шлях зваротны
Тут на экскурсію ідзем
Праз Брандэнбургскія вароты.

Вось ён — знаёмы нам рэйхстаг, —
Але ў другім зусім убранны:
Без купала і іншы сцяг
Над ім узняты кімсьці ўранні.

Край, дзе даўно ў труне вайна,
Пазбавіўся ад розных зонаў.
У цэнтры жоўтая сцяна
Ужо не гудзе магільным званам.

Ціргартэн у сваёй красе
Не мае шчыльнай адгароджы.
На нас, здаецца, людзі ўсе
Не кідаюць пагляд варожы...

Яны свой курс тут узялі, —
Па новай ідучы дарожцы,
Жыць сталі лепей на зямлі,
Чым мы — былыя пераможцы...

Ды не пра гэта ў белы свет
Іду я думкай падзяліцца.
А ці зарос нацызму след? —
Само пытае сэрца быццам.

Я не прашу, былы салдат,
Гуманітарнай дапамогі.
Там, дзе хатынскі б'е набат,
Свае ў мяне шляхі-дарогі.

Хай на зямлі фашысцкі род
Нідзе карэння больш не мае.
І не забудзе ўвесь народ,
Як тут займаўся золлак Мая!

Не панясу назад на ўсход
Багацін нейкага з сабою.
Я ж экскурсантам у паход
Ішоў на захад не з мальбою.

Перада мною была ўваччу
Зямля шчэ ў агнявым паходзе...
Нічога ў свеце не хачу, —
Адно б — з сябрамі жыць у згодзе.

Калі мы з Адамовічам і Брылём збіралі матэрыял для кнігі «Я з вогненнай вёскі», дык наткнуліся на дзіўную рэч: карнікі так хітра і каварна праводзілі аперацыі па знішчэнні беларускіх вёсак з жыхарамі, што партызаны не патраплялі адпомсціць злачынцам. Карнікі выходзілі непакаранымі. Алець тлумачыў гэта маральнай недапечанасцю партызанскага камандавання ці дурной заарганізаванасцю. У карысць гэтага меркавання гаварыў жажлівы факт, на які мы наткнуліся на Віцебшчыне. Адзін, прысланы з-за лініі фронту камандзір атрада, чалавек яўна ненармальны, даў каманду расстраляць тых жыхароў лясное вёска, якія ў часе блакады не выканалі яго загаду, не пайшлі за ім у лес, а засталіся пільнаваць хатаў. Псіхпат не мог паставіць сябе на месца жыхароў і ўразумець, што людзі маюць поўнае права не выконваць такога загаду, бо яго атрад не можа гарантаваць ім аховы і бяспекі. Мы абмяркоўвалі гэты паталагічны выпадак і я прыгадаў сябрам, што асабіста некалькі разоў ўдзельнічаў у пакаранні карнікаў проста

на месцы злачынства. Яны прапанавалі мне сабраць матэрыял хоць з адной вёскі і даць у кнігу. Матэрыял я зрабіў, але ў кнігу ён не ўвайшоў, бо парухаў я задуму. Вярнулі яго мне калегі і сказалі: «Расказваеш пра злачынства карнікаў больш ты сам, а не жывыя сведкі, ацалелыя ахвяры. А мы ж дагаварыліся, каб аўтарства асобных частак не было відаць.» Я згадзіўся. Збіраюся ўставіць той матэрыял у сваю кнігу «Галын бор». Лічу, што гэты раздзел мае пэўную закончанасць і актуальнасць: пралівае святло на пытанне гісторыкаў, як і чаму ў заходніх абласцях стварыўся такі моцны партызанскі рух. Эміграцыйныя спецы ад партызанкі кажуць, што тут была рука Масквы, у атрады вербавалі даверлівых лапухоў дэсантнікі, нашы ж гісторыкі старога савецкага заводу кідаюцца ледзь не ў містыку і гавораць вуснамі прарока Залескага: «Гэта феномен». Не памятаюць ні адны, ні другія скарынавай дэфініцыі патрыятызму: «Пчолы і тым падобныя бароны вулляў сваіх».

У.К.

Уладзімір КАЛЕСНІК

АДВЕЧНЫ КЛІЧ

ВАЛОДЫ

Трашчаў такі сіберны мароз, што як ні бязы за санямі, ніяк не ўдавалася сагрэцца. Партызан магнітам цягнула ў цёплае жылло, разведчыкі выдумовалі дзесяткі важных прычын, каб адправіцца на хвіліну ў хату ды абгарэць нос самакруткай, а без разведкі, вядома, нельга рухацца і астатнім.

Студзенскія ночы доўгія, але і яны не бясконцыя. Апоўначы мы былі толькі дзесяці за Тупаламі, і я зразумеў, што на гэты раз не пабачу Валодзю Арцоха. Прасіць дазволу на выпад у Лядкі ўдвух з Косцем азначала аслабці і без таго слабое прыкрыццё гаспадарчай аперацыі: людзей, транспарт. Ды і наш прыход на святанні да Арцоха і днёўка маглі стварыць для яго сур'езную небяспеку. Мы з Косцем узважылі, прыкінулі і вырашылі падпарадкавацца абставінам, чакаць наступнай, больш зручнай аказіі альбо паехаць спецыяльна ўдвух вярхом на конях. Калі на зваротным шляху абоз пераваліў цераз гасцінец Карэлічы—Мір і стаў паглыбляцца ў партызанскую зону, рукою падаць было да вёскі Лядкі, а там і Пагарэлка і Нёман, пераправа ў лясную бяспеку. Хлопцы з Лядак і Пагарэлка пачалі прасіць у камандзіра дазволу забегчы праведзець радыё, памянаць бялізну. Камандзір ківаў галавою: дойдзем — пабачым. Небяспэкі пакуль што абозу не прадбачвалася, хлопцы адчувалі сябе ўжо, як дома. Разведчыкі паскакалі на Лядкі, да іх далучыўся камандзір роты Іван Мацко і нават залішне асырожны старшыня атрада Васіль Пазняк. Тады і мы з Косцем Балабановічам прыгадалі спраўдную аказію паехаць да сувязной. Адправіліся. «Толькі глядзіце, не заседжайцеся. Да Турца, гэны-во, якія тры кіламетры», — перасцярог Андрэй Саятовіч.

Мы сьпілі з вазка, збочылі са шляху і патрухалі па скрыпучым снезе ў кірунку Прата-совага хутара.

Бралася на святанне. Хутар застыў у абса-дзе зайнелых, стылых тапалёў і ліп. Далеч была завешана паружкавала, як бы неадмытаю ад крывавага падцёкаў, марляй. З усходу марудна паднімаўся скаваны марозам золак. Марознае паветра здавалася пруткім, густым, калючым, стрымлівала хаду, забівала дыханне. Але мы тухалі прыцяршунаю пухам сцяжынай, угнушы галовы, час ад часу збіраліся са следу, спыняліся і папраўлялі арыенцір на сялібу.

Пра гэты хутар і яго жыхароў яшчэ восенню мне пратрубілі вушы лядзечкія хлопцы, якіх у маім узводзе было больш дзесяці. Пару з іх да вайны служылі ў Пратасе пастухамі, і гэтая служба аказалася для іх рамантычнаю прыго-дай беднага юнацтва. Расказвалі яны пацешныя выпадкі пра недалужнага гаспадара, які на паўсотні гектарах урадлівай глебы дацяліпкаўся ледзь не да бясхлебцы. «Павядзе стары Пратас каня пасвіць, а кніга за пазухай. Сам блізарукі, павесіць акуллары на нос, унурыцца ў кнігу і пра каня забудзе. А той пайшоў сабе ласаватца па аўсах. Ловіць, ловіць таго каня і не зловіць да самага абеду. Так, глядзіш, і дзень прайшоў. А вот, браце, што ты скажаш: сам такі нехлямяжы, а сын, як дуб, вырас і моцна ўзяўся за зямлю. Вучыцца не хацеў, усё за зямлю. Казалі, што нават пісаць не ўмеў маўчун. Пры саветах, хоць і абрэзалі хутар да 10 гектараў, але гаспадарку малады Пратас як паставіў на ногі, так і трымаў выжываючыся. Ды не пашэнціла, браце, хлопцу пры немцах. Кулямёт прыхваў, а нейкая, бачыш, свалата падаткнула. Палыкі, кажуць. Прышлі жандармы, зрабілі вобсык — авось знайшлі і на месцы хлопца расстралялі. Застаўся Пратас са сваёю старою ды з дочкаю. Жонка гарадская, няўмека, мо ці ведае, колькі тых цыцкаў у каровы. От памацае адну, троху патузае другую, абы зацірку забяліць, то карова возьме ды запусціцца. Але дзеўка — не ў маці ўдалася — хвацка! Толькі яшчэ

маладая... Дзяўчо. Яна там цяпер і гаспадар і гаспадыня, і што ты толькі хочаш...»

Дзяўчына з хутара была для маіх партызанскіх сяброў істотаю казачнаю, як і яе дзяцінства, вольнае ад панылага пастухавання, ад абавязку памагаць старэйшым, слушацца іх. Яна была вызвалена ад той вечнай несвабоды мурашоў, што мучыла іх, мужыцкіх дзяцей, гняло да зямлі, не давала выгуляцца ў бесклапотнай трывожна-ўдачлівай забаве і заўчасна рабіла падлеткаў затурбаванымі, старыла без пары, або штурхала быць неслухмянымі ўрвіцелямі, бунтарамі. Птушынае дзяцінства Валі здавалася ім такім раем, такім шчасцем, што яны, ужо дзецюкі, партызаны, нават не зайздросцілі ёй, а любаваліся ёю, як чужакам свету, захапляліся фантазёркай і бяскрыўднай свавольніцай. Дзябелы, але дасціпны на слова Міша Бусько па мянушцы Цецярук, аж прыжмурваў вочы і цмокаў языком:

«Ну, дзеўка, браце, што называецца! Не ўступіць любому хлопцу, такая спрытная. А разумная! Адным словам, закачайся. Усім дзеўкам дзеўка! Паўсвету абыдзі, такое не знойдзеш. От, толькі зірнеш, камандзір, і амбей... Бывала, яшчэ малая была, а вот, мігам, як кот, залезе на ліпу, на самую вяршыню, там усядзецца, як птушка, і кніжкі чытае. Стары Пратас ходзіць, кічка-кічка, да абеду праходзіць і не знойдзе. А дзе ты яе згледзіш. Тут не то што старому і маладому не ўбачыць: сядзіць у лісці пад самым небам і хоць бы жны, сваё думае, або так на хмаркі пазірае. Я-то, пасучы кароў, высачыў, прыкмеціў яе павадку, што гэта яна спанатрыла на ліпы лазіць. Але прасіць: «Не кажы!» Ну, я што? Не, дык не! Не бачыў, — маню старому. Не ведаю, куды яе нялёгка занесла. Не та, што прападзе, — кажу. Валя сама прыйдзе, як захоча».

Насядалі на мяне лядчане, угаворвалі, каб зайшоў калі хоць палубавацца. Я аднекаўся, ухліяўся, але нарэшце заўважыў, што мае хлопцы пачынаюць крывадуцца: маўляў, няма ўжо яму роўні. Каб не астудзіць нашага пабрацімства, аднойчы я жартам уступіў. Было гэта позняя восенню. Вярталіся мы тады невлялікаю групкай з аперацыі, праходзілі міма хутара. Дыверсія нам удалася, усе былі ў добрым настроі. Я апраўду намецкую форму ці, можа, толькі меў на галаве пілотку, добра не памятаю, у кожным разе хлопцы ўспраілі разыграць ролю немца. Абяцалі яны не паказвацца, бо навошта, каб тут, каля сваёй вёскі, бачылі лішні раз, хоць і няшкодныя, але староннія вочы.

— Дык ты, камандзір, сам ідзі, або вось з Федзем Жуком, яго тут не знаюць. Стукайце і заходзьце. Ты за немца, а ён як бы за пераводчыка пры табе. А мы прытомыя, пастаім, паслухаем, як стары будзе табе па-нямецку і па-французску, патыліцу чухаючы, гаварыць. Ён, нябось, на ўсіх языках гаворыць, і старая, тако ж яна, Валя. Во будзе спітаклы!..

Згадзіўшыся на знаёмства, якое тады здавалася мне лішнім, я мусіў іграць вызначаную ролю да канца — майце пацеху, дзецюкі! На мой паўторны стук аддаваўся з сяней старчы галас, відаць, у хаце спалі. Калі я адрэка-ментаваўся раённым ортскамісарам, той жа галас загаварыў са мною па-нямецку. Дзверы адчыніліся. Спытаўшы, ці не хаваюцца тут бандыты, я ўвайшоў у хату. Запалілася лямпка-капцох, і я ўбачыў сівога, нядбайна апраўтага старца. На пераносцы ў яго былі акуллары з патрэнсканымі шкельцамі і абвязанаю ніткамі дужкай на пераносцы. Ён падышоў упрытык, паўглядаў у мяне блізарукімі вачыма, ды, мабыць, паверыў, бо прадаўжаў размову па-нямецку. Распытваў, што на свеце дзеецца, далікатна дапаінаўся пра навіны з фронту. Месцамі я адчуваў сябе няпэўна, але прыгадаў сабе, як трымаўся мінулым летам малады нямецкі лётчык, якога вяскоўцы прывялі з пашы, дзе ён прызямліўся, да мяне, каб я

пераклаў, чаго ён хоча. Я цяпер іграў ролю таго лётчыка.

Ды спектакль наш усё ж абарваўся. З цёмнага кута, дзе стаяў адвешаны дзяруккай ложка, выйшла нейкая дробная постаць у зімовым пальціку з утуленым у пухкі лісіны каўнер тварыкам і мяккім дзвочым голасам насмешліва спытала:

— Ну, хопіць дурыцца, Валоды!.. Думалі, не здагадаем? Заходзьце, дзе вы там.

Валодамі хутаранка называлася лядзечкія хлопцаў, высмейваючы аднастайнасць вясковых імён, якіх, па яе вясёлым уяўленні, было толькі два: Лявон ды Валод.

— Заходзьце, абармоты. Будзе штукарыць. Тата, ідзіце адпачываць, я з імі сама...

Усё гэта гаварылася з знакам аб'явавым тонам, нібы мы няўдалыя каляднікі, а не партызаны. У мяне адшоў сорам за штукарства, засмяўся, і яна адказала ўсмішкай. Спраўды, гэта было прыгожае стварэнне. Светлыя валасы, падстрыжаныя каратка, амаль па-хлалечы, падкрэслівалі энергічную пасадку зграбнай галоўкі. Тварык меў правільныя рысы і быў злёгку абветраны. Класічную гармонію рыс парувалі светлыя, крыху лупаценькія вочы. Дзяўчо было, відаць, блізарукім, бо глядзела занадта ўважліва, але не назоліста. Ажыўлялі выгляд малыя пухнаценькія вусны. Смелы рысунак верхняй губы выдаваў характар і сілу. Усё гэтае харавство тулілася ў пушысты каўнер зімовага паліто, накінутага на плечы.

Я назваў сябе Валодам і зноў мне стала няёмка, бо адчуў у сваёй, адвыклай ужо ад працы далоні, яе дробныя, але моцныя, усе ў сухіх мазалях, пальцы.

У хату, як мядзведзі на шодры вечар, пачалі ўвальвацца, рагонучы, лядзечкія хлопцы. Валя вітала іх прыветным бархатістым смехам і кожнага размазвала і звонка пляскала па здаравенных ручышчах. Была ў гэтым вітанні нейкая хлалечая гарэзнасць, як бы напамін пра даўнія дзіцячыя гульні. Кожнаму яна рабіла заўвагу: як і ў які бок ён змяніўся за час партызанкі. Стала шумна. Я падумаў, што Валя знарок стварыла гэты балаганчык, каб загладзіць няёмкасць за ўбосца ў хаце. Фактычна гэта быў адзін пакой: ні сенцаў, ні кухні, ні спальні. Здавалася, што людзі жыўць тут часова, хоць прахлылі гады. Падлогі ў хаце не паклалі, гліняны ток быў у буграх і выемках, нібы гуда ў часе першых замаразкаў, стол і лавы касабокі, старыя, сцены пакарнелыя ад копаці, пазы паміж вяноў зруба, калісьці памазаныя глінай, цяпер у многіх мясцінах паабсыпанай, зэўралі чорнымі ўпадзінамі, аконныя рамы не фарбаваныя ад самага нараджэння.

Мне прыгадаліся рамантычныя аповесці польскай пісьменніцы Марыі Радзевіч, якая любіла апісваць прыгоды высакародных герань, нашчадкаў збыднелых шляхецкіх родаў, чые гнёзды выміралі. Вяртаць родам былою славу, а запусцелым дварам жыццё прызджалі аднекуль з-за свету блудныя сыны і дачкі, рамантычныя ахвярнікі. Яны кідаліся з матыка на сонца і часам дабіваліся свайго: вярталі сабе пачуццё гонару, здабывалі змылівасць і пашану простага людю. Кнігі Радзевіч умела пісаць займальна, нават старашляхецкі анархичны густ пісьменніцы не адштурхоўваў нас, беларусаў, усё распылівалася ў рамантычным тумане, агульначалавечым цяпле і высакароднасці. Гімназісты, панскія дзеткі, і мы, мужыцкая фронда, зачыталіся творами Марыі Радзевіч, а старэйшыя вучні, скаўты, расказвалі легенды пра асобу пісьменніцы, якая жыла самотна недзе на Палессі, стрыглася па-мужыцку, насіла порткі галіфэ і гоисала конна па палескай глухамані. Скаўтаў, якія прыходзілі яе праведца, уласнымі рукамі частавала сырадо-ем.

Валя таксама ўзялася частаваць нас налівала малако спрытна, без натугі нахлілючы вялікі збан, заахвочвала — яшчэ і яшчэ. Гледзячы на

яе, можна было залюбавацца. Я адганяў гэтую саромную спакуску, іранізуючы ў думках: «Нехта ж знайшоў і выдаў і тыя тры цыцкі, з-за якіх у Валінай маці запускалася карова?» Думаць так было непрыстойна, але я не пачуваў скуру. Даведаўся, што доіць, варыць і парыць на хутары Васіліца, адзінокая жанчына з маёй роднай вёскі, якая пасля паліцэйскага пагрому і пажару прытулілася тут на правах не служанкі, а сямейніцы. Валя была ў хаце за мужчыну — касцом і аратым, а ля печы ды ў хляве корпалася маўкліва марудніца Васіліца. «Спраўды, — падумалася мне, — нібы ў евангельскай Віфаніі — Марыя і Марфа, не хапае ім толькі Хрыста».

Валя запрашала нас заходзіць, абяззбройвала гарэзлівай, але шырай прыветнасцю. Я падумаў, што сюды мне лепш не паказвацца. Збянтэжаны, старанна гарнуў цыгарэтку. Перабіраючы дамарослы тытунь, адкідаў колкае цацё, што трапіла на пальцы мжыгнуткай мяккасцю. Я верыў, што Зіна Маслоўская жыве, інакш я не хацеў, не меў права жыць — толькі для помсты.

І доўгі час не заходзіў, хоць Пратасоў хутар па-ранейшаму жыў актыўна ў паміці маіх партызанаў. Пачалі гаварыць, што туды зачасціў Міцька Дзенісенка, камандзір коннага атрада, які ён, сам данскі казак, назваў для пагрозы і зухаватасці асобым казачым, а насельніцтва называла прасцей — міцькаўцы. Прыязджае, маўляў, Міцька на хутар не толькі па баявых справах, — пацвельваліся лядзечкія хлопцы з мяне. «О, браце, прамаргалі такую дзеўку, га? Праваронілі... Міцька падлабуньваецца. Нябось не промаха... І паліцыю пакалашмаціць першы за нас, і тутака гэ-гэ-гэ! Не быў бы то казак!»

У грубаватых кепіках чулася расчараванне азартных гулякаў, якія паставілі на добрага каня, а той занарваўся.

Мне было прыемна чуць з гэтых паддражніванняў, што дзяўчына, як гавораць у вёсках, занята. Цяпер можна было зайсці калі па дарозе на хутар, проста пагаманіць па-сяброўску, не баяцца самага сябе. Пагражаць магла цяпер адно паліцэйская засада. Ідучы трактам міма хутара, я двойчы адчуў, не пачуў і не пабачыў, а адчуў інтуіцыяй прысутнасць ворага і абвёў групу палявымі сцэжкамі. Спраўды, засады былі, вораг не спаў у шапку. Гэтыя выпадкі прыдалі мне дзёркасіці, самаўпэўненасці, проста веры ў змылівы фатум. Я гатовы быў кніць з кожнага, хто паспрабаваў бы мяне страшыць засадамі. Небяспэка напавроцца перастала для мяне існаваць. З дрыготкаю зварынаю гордасцю імчаўся я пад сядлом на маладой бацькавай жарабці, усведмялючы сваю недасягалнасць для варожых куляў, для смерці і нябыту. Нешта падобнае, мабыць, адчувалі фанатычныя хрысціянскія вернікі, прапаведнікі збавення, пераканаўшы сябе ў тым, што над імі распасцёрты далоні Творцы свету. Нада мною чувала не боская моц, а хіба сама прамачі прырода, якая клапцалася аб перамозе свабоды над няволяй. Колькі было сроджана начэй, і ўсе яны канчаліся ўдачамі. А можа, Валя і была аплуканай гэтых удач? Сама адчайная, яна, можа, заагорвала мяне і маіх Валодаў ад смерці пры развітанні. Эршты, для папярэджання аб небяспэцы ў нас завёўся свой тайны сігнал: агеньчык газніцы на акенцы ў каморы.

Аднойчы мне давалася застацца на хутары самому, чакаў, пакуль хлопцы збегваюць у свае вёскі памыцца. Мы сядзелі з Валёй упоцёмках, на нізкай лаве і шапталіся, каб не разбудзіць дамашніх. Сядзелі ўпрытык, твары нашы ледзь не дакарналіся, ад яе пахла, як ад біблейскай Юдзіфі, яблыкмі і сырадоём. Гаварылася нам шыра, хоць і нялёгка. Нас зблікаў добры кавалак падобнага жыццёвага шляху — выхаванне: я таксама вучыўся ў гімназіі, толькі не ў Стоўбцах, а ў Наваградку. Праўда, нямаюць што нас і адмяжоўвала. Яна была пры Польскай паненкай з эліты, а я ўсяго дапушчаны да авансу за здольнасці і поспехі ў вучобах хам, цяпер яна знарок закранала гэтае адрознае. Я нават пачуўся абражаным у сваёй мужыцка-беларуска-партызанскай годнасці, але пераводзіў гаворку на жарты пра панкоў і падланкаў. Памятаў шмат розных анекдотаў пра іх. Атрымліваўся флірт з падтэкстам. Польскі скаўтызм таксама ўжо моцна выветрыла з яе галавы жыццё. Ды не надта ён пасаваў да Пратасовай хаты, не надта панюшыўся там. Стары адвакат Пратасевіч,

(Працяг на стар. 14-15)

Музыка

«ВЯЛІКІ ТВОРЦА ПЕСЦІЎ ПЕСНЮ БЕЛАРУСКУЮ...»

ГОДНА СВЯТКАВАЛІСЯ Ў МІНСКУ
175-Я ўГОДКІ СТАНІСЛАВА МАНЮШКІ

ЗАВІТАЛІ... «ВЯСНОВЫЯ ЛАСТАЎКІ»

Зноў у Мінскім дзяржаўным цырку новае прадстаўленне. Чарговая, трэцяя ў сёлетнім годзе, праграма мае назву «Вясновыя ластаўкі». Як і папярэднія, яна цікавая і змястоўная. І, безумоўна, у першую чаргу выклікае захапленне ў дэятвы. Сваё майстэрства дэманструюць джыгіты пад кіраўніцтвам народнага артыста Расіі Хасанбека Канцемірава, гімнасты на турніках пад кіраўніцтвам Мікалая Лявонцава. Выступаюць акрабаты-каскадзёры, жанглер Васіль Багдану, клоун-парадыхт Сяргей Сувораў. А дрэсіраваных «братоў нашых меншых» цэлае сузор'е — козы, сабакі, галубы. Ды і ўдавы вельмі ж паслухмяныя, калі з імі поруч Ірына Самохіна.

ФАЛЬКЛОРНАЯ ВАНДРОЎКА

Шчыра адзначыла Любаншчына юбілей свайго славутага земляка — пісьменніка, публіцыста, літаратурыста і тэатральнага крытыка Паўла Міхайлавіча Шпілеўскага. Больш за ўсё ён вядомы як фальклорыст і этнограф. З нагоды 170-ых угодкаў з дня нараджэння адбылося свята пад назвай «Фальклорная вандроўка». Як вядома, Павел Міхайлавіч многа падарожнічаў па родным краі, вывучаў народныя паданні, легенды, павер'і, святы і песні.

Збор вандроўшчыкаў адбыўся каля раённага Дома культуры. На свята запрасілі гасцей — народны фальклорны ансамбль «Чарнянчак» з Берасцейшчыны, фальклорны гурт в. Морач Клецкага раёна, ансамбль «Менскі гармонік» са сталіцы, а таксама гасцей з Польшчы. Святочная кавалькада на конях з песнямі і добрым настроем адпраўляецца на радзіму Шпілеўскага ў вёску Шпілавічы. Першы прыпынак — «Арлеўская мытня». З хлеба-соллю, гарачай гарбатай і чаркай для сугрэву віталі гасцей святы жыхары вёскі. Тут жа адбыўся імправізаваны канцэрт з песнямі і скакамі. Далейшы шлях — спатканне з радзімай. Амаль уся вёска Шпілавічы выйшла сустракаць вандроўнікаў. У вясковым клубе адбылася невялікая ўрачыстасць. Слова бралі дырэктар Любанскага музея народнай славы Наталія Сіняк, дзіцячы паэт Іван Муравейка. І песні... Песні, якія так любілі і якімі так захапляўся Павел Міхайлавіч. Іх спявалі фальклорныя гурты в. Запольнае і Рачэнь.

Цэнтральная падзея свята адбылася ў цудоўным Сароцкім Палацы культуры. Тут — і выстава народнай творчасці з фондаў музея народнай славы г. Любань, літаратурная выстава ў вясковай бібліятэцы, на якой пачэснае месца заняла нядаўна выпушчаная кніжка П. Шпілеўскага «Падарожжа па Палессі і беларускім краі». «З аднаго гнязда птушкі», — такую назву мела святочная канцэртная праграма фальклорных калектываў Любаншчыны — ансамбля песні і танца «Вытокі» в. Сосны, фальклорных гуртоў в. Запольнае і Обчын, узорнага дзіцячага ансамбля «Спадчына», ансамбля народнага танца і народнага хору в. Сарачы, а таксама выканаўцы народных песень і прыпевак. За вялікім святочным сталом сабраліся госці і землякі Паўла Міхайлавіча. З віншавальнымі словамі да ўсіх прысутных звярнуўся старшыня фальклорнага таварыства Васіль Ліцінкі.

А потым была вечарына з народнай музыкой, песнямі, танцамі, працавала, як і ў часы Шпілеўскага, карчма. Другі дзень быў поўнаасцю адданы гасцям — «Менскаму гармоніку», «Чарнянчак» і фальклорнаму калектыву в. Морач. І, як падкрэсліў у заключным слове В. Ліцінкі, каб Павел Міхайлавіч бачыў такое свята, ён бы нізка пакланіўся землякам за шанаванне яго спадчыны і разуменне яго творчага лёсу.

Васіль КАШКАВЕЦ,
рэжысёр узорнага тэатра «Летуценнікі»
Сароцкага Палаца культуры

ТВОРЧЫ ВАЯЖ У ІНДЫЮ

Таяццяна Логінава са студыі «Таяццяна» нядаўна пабывала ў творчай паездцы ў Індыі, у школе ёгі А-Шрам. — Я была там як рэжысёр і апэратар, — расказвае яна, — наведвала Дэлі, Бумашывары, Муцеры, Пурку. У школе ёгі жывуць, трэніруюцца. Жывуць, як у кляштары: самі сябе абслугоўваюць, самі для сябе працуюць. Працуюць найперш над духоўным самаўдасканаленнем.

Т. Логінава сказала колькі слоў і аб свайй рабоце ў Індыі. Рабочая назва фільма — «А-Шрам на беразе Ганга». Ён ставіцца па сцэнарыі Сяргея Шафарэнкі. Што ж, будзем чакаць новы фільм нашага вядомага апэратара, у якім яна выступае і ў ролі рэжысёра.

А. НЯДЗВЕЦКАЯ

Ніводны беларускі кампазітар не спадобіўся за апошнія год-паўтара такой увагі «ЛіМа», як Станіслаў Манюшка. Але ж колькі было для гэтага прычын!

Прэм'ера манаграфічнай праграмы В. Скоробагатава і Г. Каржанеўскай, бласлаўленая літаратарам У. Мархелем, «Манюшка на радзіме», калі тэксты ўсіх уключаных у яе вакальных твораў загучалі па-беларуску. Прыезд у Мінск знамай пані М. Фолтын, старшыні Таварыства сяброў Манюшкі, з канструктыўнымі ініцыятывамі; стварэнне Беларускага музычнага фонду імя С. Манюшкі; пачатак працы па аднаўленні радзіннай сядзібы кампазітара ў 30-ці кіламетрах ад Мінска, ля вёскі Убель. Чынны й годны дэбют беларускіх музыкантаў на традыцыйным манюшкаўскім фестывалі ў польскім мястэчку Кудова-Здруй. Новы прыезд пані Фолтын і перамовы наконт пастаноўкі Манюшкавай оперы ў Беларускам тэатры. Падрыхтоўка беларускіх студэнтаў-вакалістаў да ўдзелу ў чарговым конкурсе імя С. Манюшкі ў Польшчы...

Манюшка — на радзіме. Гэта ўжо — выслоўе, якое набыло крылы ды імкліва, усё ямчэй, напаўняецца сучасным духоўным зместам.

У адрозненне ад схематычных палітычных дактрын, жыццё рэальнае, і жыццё мастацкае, у аснове сваёй ладзіцца без «голага большавізму», больш складана і мудра. Жыццё абаліраецца на вечны грунт сваіх парадоксаў, праз нестандартнасць сітуацый, глыбіню кантрастаў і тонкасць нюансаў сцвярджаючы неадназначную самавітасць кожнай сваёй з'явы. Вось і той, каго называлі, называюць і будучы называць класікам польскай музыкі XIX стагоддзя, ніколі не дасць забыцца, з якога дзяцінства ён родам. Не толькі таму, што энцыклапедычныя радкі

фіксуюць месца яго нараджэння. Не толькі таму, што мыслівя й чулыя землякі-беларусы Несцярковічы — бацька ды дачка — зберагаюць адзіны ў свеце музей Манюшкі. Не толькі таму, што — дайце час! — паўстане з Божаю дапамогай адноўленая сядзіба Убель, зробіцца месцам міжнародных творчых і фестывальных сустрэч... А перш за ўсё таму, што адмысловы музычны радавод С. Манюшкі закарэраваны ў ягонай творчасці, спакроўленай з мелодыяй беларускай.

Нарадзіўся кампазітар 5 мая. Але святкаванне ягонага 175-годдзя прайшло ў Мінску рачней. Аж тры красавіцкія дні яго доўжылася. Прадстаўнічым і прыгожым быў пачатак урачыстай Вялікай зала Беларускай дзяржаўнай філармоніі, абмен гасцей і гаспадароў кароткімі прамовамі. Ад самай галоўнай энтузіясты манюшкаўскай справы, знамай спявачкі й опернаго рэжысёра Марыі Фолтын давалася пачуць тое, да чаго цяжка даўмецца тутэйшым артадоксам: «Вялікі творца песні беларускай». Узрушана прагучала слова намесніка міністра культуры і мастацтва Польшчы Міхала Ягелы: чатыры гады таму здавалася фантастычным, што здарыцца такая падзея, якая прынясе задавальненне ўсім. Пан Ягела паведаміў пра свой пачэсны чын — перадаць ад Міністэрства культуры і мастацтва Польшчы 4 тысячы долараў на рэканструкцыю сядзібы «нашага вялікага агульнага кампазітара»...

Сімвалічна і вельмі натуральна, што паяднана ў канцэртнай праграме таго вечара мастацтва беларускіх выканаўцаў і нашых польскіх гасцей. За пультам Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі быў малады польскі маэстра (але, між іншым, наш зямляк) Віктар Дмухоўскі. Беларускія вакалісты розных пака-

ленняў — Аляксандр Кеда, Ірэна Журко, Віктар Скоробагатаў, Нагіма Галеева, Леся Лют, Рыгор Палішчук — выконвалі арыі з опер «Страшны двор», «Галька», «Сялянка». І вельмі гожа выступала побач польская моладзь: тэнор Павел Скалужа праспяваў найпрыгожую, з курантамі, арыю Стэфана, а Марцін Бранікоўскі парадаваў сваім дзівосным барытонам у арыі Мечніка («Страшны двор»).

Цікавая дэталі: нашы артысты (у тым ліку й шырмаўская капэла) спявалі па-беларуску. І «двухмоўны Манюшка» ўспрымаўся зусім натуральнай і цэласнай творчай постацю...

Назаўтра ягоная музыка — зноў жа, адзіная і для польскіх, і для беларускіх выканаўцаў — гучала ў касцёле св. Тройцы (св. Роха), прымеркаваная да ранішняй імшы. Потым наладзілі вандроўку да падмурка убельскай сядзібы, адбылася экскурсія па музей Манюшкі. Сярод гасцей былі пасол Польшчы пані Альжбэта Смулэк; вядомы прафесар, знаўца Манюшкі, Мар'ян Фукс; дырэктар манюшкаўскага фестывалю ў Польшчы Войцах Адамчэўскі; сваячка кампазітара Катажына Корчак-Манюшка...

Дзень трэці, паказ тэатралізаванай музычнай праграмы «Манюшка на радзіме». Галоўнымі чыннікамі былі спявак Віктар Скоробагатаў, піяністка Ганна Каржанеўская, акцёры Віктар Манаеў (за Манюшку) ды Валерый Філатаў (за Дуніна-Марцінкевіча)... Зноў польскія ды беларускія выканаўцы выступалі поруч.

Не кожны, хто хацеў, змог пабываць на гэтай імпрэзе. Шкада, вядома... Але хай гэта будзе адзінае шкадаванне з нагоды беларуска-польскіх сустрэч у Мінску, прысвечаных юбілею Станіслава Манюшкі.

С. БЕРАСЦЕНЬ

Фота В. СТРАЛКОЎСКАГА

На сцэне — Віктар СКОРАБАГАТАЎ.

Спявае Тамара ПЯЧЫНСКАЯ.

Дырыжор з Польшчы Віктар ДМУХОЎСКІ.

Пані Марыя ФОЛТЫН з беларускімі ды польскімі салістамі.

Фінал імпрэзы «Манюшка на радзіме».

Тэлебачанне

ПУСТКА КАХАННЯ

Стаміліся Мэнану, дрэнцаца ў пошуках цуду — цуду ўзаемага спачування, цеплыні і разумення. Усё больш бязлітасна плятуць павуцінне звады — жонка супраць мужа, дачка супраць маці, брат супраць сястры. Такая ланцугавая рэакцыя вядзе ў пекла сямейнага апакаліпсісу, і радзінны дом ператвараецца ў фамільны Склеп. Перамогу святкуе нянавісьць. Хоць кіруе чорнай трагедыяй, якая апанавала белы асабняк Мэнану, ... каханне.

Бадай, так можна перадаць сутнасць падзей новага спектакля Беларускага тэлебачання «Журба — лёс Электры». У якасці спробы для экранізацыі абрана аднайменная п'еса Ю. О'Ніла (пераклад А. Асташонка). Гэты буйны драматургічны твор мае трохчастковую пабудову: «Вяртанне», «Заганяныя», «Якіх гоняць» — што адпавядае асноўным узроўням загіблення ў трагедыю. Рэжысёр У. Осіпаў, відаць, імкнуўся дэталёва перанесці на тэлеэкран увесь «драматургічны масіў» Ю. О'Ніла. Дзеля таго быў зроблены серыял і на працягу сямі тыдняў, скарыстоўваючы цыклічны характар вяртання, аўтары тэлеспектакля «выходзілі на сувязь» з глядачом.

Тым не менш тэлетвор застаўся незавершаным. Хутчэй за ўсё пастаноўчыкі вымушаны былі абраваць сваю працу з прычыны інфляцыі, якая датэрмінова «з'ела» бюджэт тэлеспектакля, разам з яго філасофска-эстэтычнай канцэпцыяй.

Сям'я Мэнану — складаная сістэма ўзаемаадлюстравання і ўзаемаадштурхавання: маці Крысціна і дачка Лавінія, бацька Эзра і сын Орын, сваяк Адам... Гэтая «калода карт» ператасавана драматургам з віртуознасцю псіхааналітыка. Трагічным камертонам п'есы Ю. О'Ніла, на мой погляд, з'яўляецца расччэленае «я» персанажаў. А ў «шчылінах» іх расколатай свядомасці пульсуюць патаемныя жаданні і дзіўна трансфармуюцца пачуцці. У прыватнасці, тыя з іх, якія псіхолагі называюць комплексамі Электры і Эдыпа. Гэтае, так бы мовіць, закамлексаванае каханне сцягвае вузел узаемадачынненяў Мэнану. Каханне, якое не можа даць героям выратавання і не дае... Бесперапынная какафонія пачуццяў, ваяўнічая татальная антыгармонія выматваюць усіх

удзельнікаў трагедыі. Балансуючы на востры каханні-нянавісьці, яны раз-пораз балюча праколююць свае ўласныя душы, але мара аб ціхім шчасці на бласлаўных астравах і застаецца мроям у пустыні адзіноты. Hopeless hope (немагчыма надзея), як кажуць англічане.

Трылогія Ю. О'Ніла «Журба — лёс Электры» цяжкая для сцэнічных і экранных інтэрпрэтацый. Працяглыя маналогі персанажаў вымагаюць пластычнай статыкі, амаль скульптурнай выразнасці мізансцэн і адначасова — напружанага псіхалагічнага дзеяння. Такая рознамаштэбнасць вобразнай структуры, на жаль, аказалася не зусім падуладнай рэжысёру У. Осіпаву, аператару В. Левановічу, акцёрам. Хоць нельга не адзначыць работу мастакоў Я. Волкава і А. Масіенкі, а таксама музычную партытуру пастаноўкі.

Аўтары тэлевера некалькі хвілін да фабульнага выкладання драматургічнага матэрыялу. Але ён не падпарадкоўваецца звыклым традыцыям арганізацыі дзеяння. Сюжэт, напрыклад, спрашчаецца да маштабу... крымінальнай інтрыгі. У дадзеным выпадку мэтазгодным мог стаць эстэтычны прынцып падвойнай (нават патройнай) экспазіцыі персанажаў. Гэта значыць — паралельнае сумяшчэнне некалькіх пластоў псіхалагічнага стану героя, пагружэнне ажно да зыбкага пагранічча яго падсвядомасці, калі толькі адчуваецца (яшчэ не асэнсаванае) няясная душэўная ўзрушанасць, лёгкае парушэнне ўнутранай раўнавагі. І тут на першы план выходзіць найдалікатнейшая выразнасць позірку: проста ў вачах згасае надзея, ці нараджаецца страх, ці затуманьваецца думка. Дарчы, толькі тэле- (кінакамера) здольна «разгледзець» падобную вытанчанасць акцёрскага мастацтва, якога трохі бракуе выканаўцам В. Левашовай, Г. Маланкінай, Ю. Стулакову, В. Рэдзьку, В. Бандарэнку. Іх намаганні ў тэлеспектаклі «Журба — лёс Электры» выклікаюць... паважлівае спачуванне. Ёсць фрагменты (яны больш канцэнтруюцца ў апошніх дзюх серыялах), дзе адчуваецца аб'ём пачуццяў і рытм думкі. Аднак часцей акцёры не ў стане агораць-пабудоваць унутраную псіхалагічную «перспектыву» вобразаў, засвоіць іх душэўную прастору. Быццам ваяцелі, яны крышаць

камяніскі маналагу, паспешліва прабіраючыся скрозь «звалы» слоў. Нават іх яўныя закадравыя двайнікі (?) не паспяваюць услед агучваць тэкст! (Выклікае недаўменне гэтае нязграбнае дубліраванне на беларускую мову — і ўвогуле. У прыватнасці, здаецца, і В. Рэдзька, і Г. Маланкіна маглі б самі агучыць свае ролі).

Па ўсім відаць, творчай групе бракавала той высокай мастацкай лексікі, якая вызначаецца паўтанамі, паўзамі, настроём, атмасферай і далей — адноснасцю, двухсэнсоўнасцю, шматзначнасцю пазыткі твора. Шчыра кажучы, неаднойчы на працягу серыяла прадстаўляла ў ролі Крысціны М. Карстэнсэн, у ролі Эзры — Д. Богарта, у ролі рэжысёра — Л. Вісконці... Але мае фантазіі блукаюць па-за межамі рэчаіснасці. Вядома, усялякі мастацкі досвед здабываецца ў сістэматычным творчым працэсе. Якраз яго наша мясцовае тэлебачанне (т. зв. рэспубліканскае) скараціла да непрыстойнасці. Таму пры ўсіх відавочных праліках прэм'ера тэлеспектакля «Журба — лёс Электры» — падзея значная для нашага тэлефіру. Бо агульны стан клінічнай смерці рэспубліканскага тэлеатра пагражае лятальным зыходам... усяму БТ. Пакуль тут не будзе

паўнакроўнай мастацкай дзейнасці з яе спробамі, памылкамі і рэдкім шчасцем духоўнага азарэння, нашы рэжысёры, аператары, асветляльнікі не авалодаюць дакладна экраннай мовай. Так і застаюцца па бальшыні сваёй тэхнолагамі, а не мастакамі тэлеадлюстравання.

Наталля АГАФОНАВА

На здымку: Віталь Рэдзька (Орын) і Ганна Маланкіна (Лавінія).

Фота Галіны МАСКАЛЁВАЙ

Тэатр

ПРАГА РАДАСЦІ

Усмешкі на тварах. Дружныя апладысменты. Гледачы стоячы вітаюць артыстаў і доўга не адпускаюць іх са сцэны. Узрадаваныя, у прыўзнятым настроі, яны ўжо самі доўжаць чароўную хвіліну, падораную мастацтвам... На такой эмацыянальнай ноце штотаз заканчваецца спектакль «Ад'ютант-ка яго вялікасці» Іржы Губача ў Дзяржаўным рускім драмтэатры. Першая і пакуль што адзіная прэм'ера тэатра ў бягучым сезоне па-сапраўднаму заваёўвае сэрцы гледачоў. Літаральна падкупляе іх шчырацю і дабротой чалавечых адносін, светлым стаўленнем да пакручанага жыцця-быцця.

Пастаноўку гэтай празрыстай камедыі ажыццявіў Мадэст Абрамаў. Наколькі я ведаю ягоныя ранейшыя работы ў Гродзенскім тэатры, ПЮГу, у тым жа Рускім тэатры, дадзены спектакль прыкметна вылучаецца сваім адкрытым лірычным гучаннем. У ім апатызаваны лепшыя правыя душы — спагадлівасць, высакроднасць, адданасць. З пэўнай доляй цеплыні раскрываюцца і заганы чалавечай натуры — фанабэрыстасць і нізкапаклонства, дурасць і нават здрада. У некаторым сэнсе сцэнічнае прачытанне п'есы Губача проста-такі ўражвае адчайнай незлашлівацю.

У камедыі «Ад'ютант-ка яго вялікасці» (другая назва — «Карсіканка») абыгрываюцца падзеі даволі драматычныя. Востраў Святой Алены ў 1819 годзе. Менавіта тут у якасці вязня англійскай

кароны цягне сваё ўбогае існаванне яшчэ нядаўна ўсемагутны імператар Напалеон. Месцам зняволення аказваецца, як на здэк, былая стайня, поўная пацукі. Ад былой велічы нічога не засталася. Становіцца безвыходнае, і якраз яно робіцца асновай камедыйнай сітуацыі ў п'есе.

Па гістарычнай канве драматург лёгка «вышывае» мастацкія вобразы, блізкія сучаснаму ўспрымання. У тканіне твора арыгінальна спалучаюцца гумар і іронія, жарт і цяроасць разважанняў. Неадладнае рэальнае абставін і душэўныя памкненні абумоўлівае знешні камізм дзеяння. Яна ж выступае мастацкім сродкам раскрыцця ўнутранага канфлікту.

Можна думаць, што М. Абрамаў адчувае стылістыку камедыі Губача. У яго трактоў-

цы пэўна выяўляецца яе эмацыянальна-вобразны змест. Ужываючы розныя паставачаныя прыёмы, рэжысёр імкнецца надаць дзеянню абагульняючы характар. Пры гэтым прыкметна пазбягае ўсіх магчымых аналогій напасткі: праўда, зацятаць дзе-нідзе абмяжоўвае магчымасці матэрыялу самога драматурга...

Не шкадуючы ядвітых фарбаў, малюе вобраз губернатара вострава Аляксандр Ткачонок. У завостранай, гратэскавай форме, на мяккі рэальнага і ўяўнага праводзіць акцёр свой адзіны эпізод у спектаклі, ператвараючы яго ў красамоўную мастацкую мініяцюру. Характар дэспата-прыгнатыльніка гіпербалізуецца настолькі, што ад першай хвіліны са страшнага ён робіцца смешным.

Бліскуча выконваюць эпізодычныя ролі Кухара і капітана Поплтана Віктар Гудзіновіч і Андрэй Дударэў. Адетную ігру кожнага з акцёраў вызначае дзівосны спляў шаржыраваных жэстаў і сентыментальных пачуццяў. Абодва ўносяць у сюжэт элементы чыстай камедыі, якія істотна пашыраюць гульнёвую палітру спектакля.

Запамінальныя вобразы напалеонаўскіх генералаў ствараюць Вячаслаў Саладзілаў і Аляксандр Брухацкі. Выканаўцы дакладна трымаюць лінію паводзін сваіх герояў. Інтанцыя, міміка, паходка, эмацыянальная рэакцыя — усё перадае процілегласць персанажаў, Бертран В. Саладзілава прадстаўляецца чалавекам мяккім, стрыманым, па-нашаму кажучы, інтэлігентным. Гурго А. Брухацкага, наадварот, дзейнічае рэзка, выказваецца груба, вышэй за ўсё ставіць фармальны этыкет. Відавочнае спаборніцтва паміж імі нечакана выяўляе два бакі аднаго сімвалічнага характару.

Гэтыя акцёрскія работы дапамагаюць раскрыццю асноўных вобразаў — Напалеона і Жазэфіны. Адносны паміж былым імператарам Францыі і простаю кухаркай з Парыжа складаюць кампазіцыйны стрыжань п'есы. Неверагоднае з'яўленне герані ў свеце высокапастаўленага вязня — сюжэтны вузел камедыі. У творчым дуэце Уладзіміра Шэлестава і Вольгі Клебановіч драматургічная пабудова твора атрымлівае пераканаўчае ўвасабленне.

Тэмпераментная ігра В. Клебановіч выразна перадае паўнату і цэласнасць характару Жазэфіны. Яе геранія аказваецца сапраўдным рухавіком дзеяння. Нямаю нацярпеўшыся ў жыцці, гэтая, на першы погляд, звычайная жанчына нясе ў сабе надзвычайны зарад жыццярэаднасці. Яе чароўная сіла сыходзіць з рэальнага, зямнога адчування свету, і гэтая сувязь дэталёва прасочваецца актрысай.

Трэба, аднак, зазначыць, што пры ўсіх зямных, надзённых турботах Жазэфіны, бадай што, самы рамантычны вобраз у п'есе. Хто, як не праўдзівы рамантык, можа выправіцца за дзве тысячы міль, каб абудзіць да паўнакроўнага жыцця сваю зрынутую мару

— Напалеона?! Пакуль што такая важкая акалічнасць аўтарскай мовы застаецца па-за ўвагай пастаноўкі...

З псіхалагічнай паслядоўнасцю раскрываюцца Шэлеставым істотныя зрухі ў душы Напалеона. Характар акцёрскага выканання вызначаюць сустрэчны матывы: памірае імператар — нараджаецца чалавек. Разуменне спасціжэнне ісціны знітоўваецца ў ролі з эмацыянальным адкрыццём сапраўдных чалавечых каштоўнасцей.

З асаблівай пранікнёнасцю тэма душэўнага адраджэння гучыць у другім акце. На пачатку ж спектакля ацэнкі акцёра занадта напружаныя, па кожным выпадку ўяўляецца калі не трагедыя, дык драма. Пажадана было б убачыць у Напалеоне У. Шэлестава больш гумару да іншых, іроніі да сябе, што, пэўна, рабіла б развіццё мастацкага вобраза больш непасрэдным.

Пачуццё незадаволенасці выклікае сцэнаграфія Веніяміна Маршак. Прыблізна-прымітыўнае абсталяванне сцэны фіксуе знешні, павярхоўны пласт дзеяння. Гэта зусім не вобраз Простага, а прыкая правая беднасці мастацкага афармлення.

Сцэнаграфічнае рашэнне «Ад'ютант-кі яго вялікасці» пакідае непрыемны асядак, але, безумоўна, ніякім чынам не перакрэслівае галоўнага здабытку спектакля — цікавых, адметных акцёрскіх работ. Як і раней, новая пастаноўка Абрамава сведчыць пра ягонае ўменне працаваць з акцёрамі, ствараць творчыя ўмовы для раскрыцця індывідуальнасці выканаўцы. У спектаклі таксама праўляецца здольнасць рэжысёра наладжваць агульную атмасферу тэатральнага відовішча. На гэты раз скразное дзеянне пастаноўкі напоўнена жыццесцярджаўнай сілай. Дзякуючы ёй вяртаецца разуменне таго, што існуе не толькі прага есці ды піць, але і прага радавацца. Што даражэй?..

Ала САВІЦКАЯ

На здымках: Вольга Клебановіч (Жазэфіна Понці); сцэна са спектакля

«БРАМА»
ЗАПРАШАЕ
НА ВЕРНІСАЖ

У ДOME літаратара галерэя «Брама» і СП «Інсар» прэзентавалі выставу жывапісу Яўгена Вашкевіча «Між мінулым і будучым». Невядомае нам дасюль імя. Скончыўшы аддзяленне інтэр'ера Беларускай акадэміі мастацтваў, Яўген заняўся жывапісам. Гэта выстава — першая для мастака. Лежэ, Пікасо прымуслі Яўгена Вашкевіча шукаць свой адметны стыль і каларыстую гаму. Дапамагла і адукацыя, дызайнерскія схільнасці. Так нарадзіліся работы, дзе маналітныя цэльныя аб'ёмы рэчаў падкрэслваюцца кантрастнымі колеравымі пераходамі.

Адно шкада — не парупіліся арганізатары, відаць, аб рэкламе, зала пустуе.

На здымках: «Пейзаж з дрэвам», «Восень». Фотарэпрадукцыі А. МАЦЮША

ШЫРОКІ ПОЗІРК
НА ВЫХАВАННЕ

У часопіса «Пралеска» («Дашкольнае выхаванне»). Ён бачыць першаступеннай задачай выхаванне асобы нацыянальна свядомай, культурна і ўсебакова развітой. У чарговым, трэцім нумары часопіса змешчаны слова галоўнага рэдактара А. Сачанкі «Кактусы», інтэрв'ю Л. Забалоцкай з адказным сакратаром Саюза жанчын Рэспублікі Беларусь Г. Начаўкінай «Праблемы жанчын разумее толькі жанчына», працяг «Азбукоўніка і лічылкі» З. Куставай, артыкул А. Марціновіча пра творчасць К. Цвіркі «Мнагафарбны свет». У падборцы «Вясёлы вулей» — творы Н. Галіноўскай, Г. Багданавай, П. Сушко.

«БЕЛАРУСКАЯ
ДУМКА» ЖЫВЕ!

Маецца на ўвазе не выданне, якое выходзіць у Мінску, а аднайменны грамадско-палітычны і літаратурна-мастацкі часопіс Беларускай эміграцыі, што выдаецца ў Сайт-Рыверы. Заснаваны ён трыццаць чатыры гады назад. Цяперашні, 38-ы нумар «БД» мусіць з'явіцца яшчэ ў пачатку 1993 года, але, як сведчыць рэдакцыя, «выйшлі із упатраблення старыя друкарскія машыны. Друкаваць жа ў чужых друкарнях не маглі, бо ня маем грошай. Наш паважаны друкар Жорж Наумчык ахвяраваў і набыў кампютар». Адначасова рэдакцыя запэўнівае, што, «пачынаючы з гэтага нумару, «БД» будзе выдавацца рэгулярна». У нумары — як арыгінальныя матэрыялы, так і перадрукі. Змешчаны, у прыватнасці, урывак з кнігі К. Мерляка «Праца Канстантына Мерляка на эміграцыі», вершы Л. Пранчака, М. Кавыля, П. Звоннага, А. Брусевіча, Л. Алданавай, С. Багдановіч, пачатак мемуараў А. Катовіч «Мае ўспаміны», тэкст і ноты песні «Беларускія дзятчаты» (словы М. Кавыля, музыка З. Яўтуховіча), разнастайная інфармацыя з жыцця беларусаў замежжа і бацькаўшчыны.

Віншуем!

ХВАЛА НЕПАСЕДЛІВАСЦІ

Аляксею ГАРДЗІЦКАМУ — 60

Ёсць пісьменнікі, якім удаецца адразу адчуць і знайсці сваю лінію творчасці, і яны з поспехам трымаюцца яе ўсё жыццё, дасягаючы і плённых вынікаў і шырокага грамадскага прызнання. Не рэдка аднак сустракаецца і іншы тып пісьменнікага самавызначэння, свядомага ці часцей неўсвядомленага, інтуітыўнага: захапляцца на нейкі час пэўным колам інтарэсаў і паступова адыходзіць ад яго, пачынаючы нешта новае і адсылаць яго на перыферыю сваёй творчай зацікаўленасці, каб зноў захапіцца, захапляюцца і адчуць для сябе асалоду новай пробы, адкрыцця, самасцвярджэння ў нязведанай яшчэ галіне ці жанры. У такім тыпе творчых «паводзін» таксама, мабыць, выяўляецца нейкая ўнутраная неабходнасць літаратуры — магчыма, ніколі не натоленая прага руху, зменлівасці, асваення ўсё новых сфер жыцця. Менавіта гэтакі стыль адносінаў да пісьменніцкай прафесіі, здаецца, прываблівае Аляксея Гардзіцкага.

Аляксей Кузьміч пачынаў як «традыцыйны» літаратуразнаўца і крытык (даследаванне «Майстэрства дэталі»). Аднак вельмі хутка ён празарліва адчуў нарастаючую актуальнасць спецыфічнай разнавіднасці літаратуразнаўчай і крытычнай дзейнасці — жанру інтэрв'ю, жывой гутаркі з пісьменнікамі, які ў той час быў зусім не развіты ў беларускай літаратуры. А. Гардзіцкі не пакідае

пісаць артыкулы і рэцэнзіі, яны друкаваліся таксама і за межамі Беларусі, але яго сэрца надоўга прыкіпае да жанру інтэрв'ю, дзе ўсё вызначае прадумана прыцэльнае пытанне і даверлівы адказ. У дадзеным выпадку паняцце даверлівасці ўзнікае невыпадкова. Справа ў тым, што ў папярэднія дзесяцігоддзі палітычнага нагляду за пісьменнікамі сам жанр інтэрв'ю быў не модным і нават не пажаданым якраз таму, што ён патрабаваў даверу паміж творчымі суразмоўнікамі. Людзі не хацелі даваць сваё слова іншаму чалавеку, баючыся скажэнняў сэнсу, за якія пасля маглі прыцягнуць да адказнасці. Жанр інтэрв'ю становіцца папулярным нашмат пазней.

Працуючы з 1972 года кансультантам Саюза пісьменнікаў Беларусі, А. Гардзіцкі працяглы ўжо час адказвае за кантакты і сувязі з замежнымі творчымі арганізацыямі. Ён з заздросным стараннем выкарыстоўваў і выкарыстоўвае выгады сваёй пасады для знаёмства з многімі вядомымі літаратарамі. Ім запісаны размовы з А. Малышкам, Р. Лубкіўскім, В. Астаф'евым, Р. Казаковай, А. Жукаўскасам, Э. Матузавічусам, Я. Судрабкаланам, Ю. Ванягам, Е. Путранаманам, Я. Гушчам, А. Германавым, Н. Вылчавым, А. Тодаравым, Уолтарам Мэем, Г. Эмінам і іншымі. Гутарыў ён таксама і з беларускімі пісьменнікамі — з К. Буйла, П. Пестракам, Я. Маўрам, Ф. Ян-

коўскім, І. Шамякіным, І. Навуменкам. Гэтыя гутаркі склалі кнігі «Сустрэчы», «Вачыма сяброў», «Сябрына».

У строгім сэнсе слова — гэта не зусім класічнае інтэрв'ю з яго трохі халаднавата-рацыяналістычным падыходам да прадмета размовы. Гутаркі А. Гардзіцкага ўцэплены непрыхаванымі асабістымі адносінамі да знакамітага суразмоўніка, перш за ўсё — захапленнем яго творчасцю і асобай. У выніку яму лягчэй заўважыць нейкі жывы штрышок у характары пісьменніка, нейкую мілую рысачку ў побытавым абыходку, запомніць арыгінальнае выслоўе, у якім адбітак часу ці гумарыстычнае сведчанне нораваў у літаратурным асяроддзі.

У многіх выдатных літаратараў А. Гардзіцкі бываў дома. Але дзе ён ні гутарыў — у кватэры, у дарозе ці яшчэ дзе, ён трымаецца сціпла, не навязвае жорстка наперад падрыхтаваных пытанняў, хоць, відаць, без пэўнай падрыхтоўкі ў такой справе не абыходзіцца. Аляксей Кузьміч імкнецца весці натуральную размову, дзе слова чапляецца за слова, дзе ёсць месца і сур'ёзным літаратурным праблемам, і дарагім успамінам, і жартам.

У творчай біяграфіі А. Гардзіцкага месціцца цікавая публікацыя «Апавяданніў маці», насычаных народнай мудрасцю, апавяданняў дзе сур'ёзных, дзе гумарыстычных.

Апошнім часам А. Гардзіцкі стаў мэтанакіравана працаваць у жанры гумару, але і гэты жанр у яго своеасаблівы і мала распаўсюджаны ў беларускай літаратуры, дзе ён дагэтуль бытаваў пераважна ў вуснай перадачы, хоць у іншых літаратурах ён дужа развіты і шырока публікуецца. Гэта праўдзівыя гумарыстычныя карацелькі з пісьменніцкага жыцця. Збіраць і публікаваць іх надзвычай важна, бо пісьменнікі творыць не толькі за пісьмовым сталом, але і ў штодзённым побыце. Вельмі часта бывае, што ў іх анекдатычных учынках і гумарыстычным досціпе дух часу і жывая грамадская атмасфера раскрываецца з большай кандэнсаванай непасрэднасцю і смелай адкрытасцю, чым у іх уласна мастацкай творчасці. Такую працу варта толькі вітаць.

Што там наперадзе ў юбіляра? Новае жанравае захапленне?

Віктар КАВАЛЕНКА

Лімаўцы віншуюць Аляксея Кузьміча з юбілеем, змячэ яму доўгіх год жыцця, новых творчых поспехаў!

Міколу КОРЗУНУ — 60

12 мая спаўняецца 60 гадоў Міколу Корзуну. Нарадзіўся ў вёсцы Заўшыцы цяперашняга Салігорскага раёна. Меў цяжкае даваеннае і пасляваеннае маленства: бацьку аб'явілі ворагам народа і чорны варанок павёз яго назаўсёды.

Выступаць у друку М. Корзун пачаў у 1958 годзе. Выдаў шэраг кніг для дзяцей. У зборніку «Жывы куток» (1962) героі далучаюцца да прыроды, пачынаюць адчуваць сябе як бы часткай усяго жывога.

Гэтая ж тэма, поруч з іншымі, прагучала і ў кніжцы «Тры сонцы» (1971).

У апавесці «Віця Сініца» праўдзіва расказана пра юнага героя, яго барацьбу з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Падзеі мінулай вайны адлюстраваны і ў апавесці «Навальнічная паласа». Гэтым разам аўтар зацікавіў гераічны лёс аршанскай піянеркі-партызанкі Олі Дэмеш.

У 1989 годзе у М. Корзун выйшла апавесць «Святло чароўнай

зоркі». Герой гэтага дакументальна-мастацкага твора — вядомы скульптар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Мікалай Рыванкоў. Ён адзіны з аўтараў манумента, узведзенага ў гонар Настасі Фамініны Купрыянавай і яе сыноў у Жодзіне, партрэта сына Я. Коласа Юрыя, які загінуў у гады вайны, шэрагу іншых работ. М. Корзун пакідае, як М. Рыванкоў ішоў да майстэрства. Апавесць, адрасаваная дзецям, напісана даходліва і займальна.

Віншуем Міколу Паўлавіча з юбілеем! Зьчыям яму доўгіх год жыцця, новых творчых поспехаў!

Пошта

ПАРЛАМЕНЦЁР

Летась мне давалося быць на святкаванні Дня Перамогі ў Хойніках. Тут я сустраўся з цікавым субяседнікам, ветэранам Айчынай вайны Уладзімірам Маркавічам Шпітальнікам, урадзэнцам Хойнікаў, які цяпер жыве ў Мінску. Мы шмат гутарылі з Уладзімірам Маркавічам, найбольш вядома, аб вайне. Адзін з яго расказаў — пра штурм нямецкага горада-крэпасці Кёнігсберга — запомніўся асабліва.

— Гэта адбылося, — пачаў свой расказ У. Шпітальнік, — у красавіку 1945 года, а больш дакладна — 8 красавіка. Той дзень памятны не толькі для мяне, але і для маіх баявых сяброў. Нашы войскі ўжо гралі ворага ў цэнтры горада-крэпасці, але фашысцкі гарнізон, хоць і прадчуваў сваё паражэнне, працягваў упарта супраціўляцца. Савецкае камандаванне прыняло гуманнае рашэнне: спыніць кровапраліццё, зберагчы людзей. Вечарам падпалкоўнік Пётр Рыгоравіч Яноўскі, капітан Аляксандр Ягоравіч Фядорка і я атрымалі загад ісці парламентам, каб пранавяць фашыстам умовы капітуляцыі і ўзяць у палон каманданта гарнізона генерала Ляша і яго штаб. Нам пашылі белы сцяг, і мы з ім 8 красавіка ў 18 гадзін 30 хвілін адправіліся ў стан ворага. Было яшчэ светла, але ўвесь горад быў ахутаны густым і едкім дымам пажарышчаў. Вуліцы былі завалены пагнутымі трамвайнымі рэйкамі,

бітай цэглай. Наша камандаванне па рацыі папярэдзіла Ляша: калі праз 12 гадзін парламенцёры не вернуцца, зноў пачнецца штурм і рэшткі гарнізона будуць знішчаны. Позна вечарам на адной з вуліц нас затрымаў нямецкі патруль. Штаб Ляша размяшчаўся ў сутарэнні. На руках у нас быў адзіны дакумент — зварот маршала А. М. Васілеўскага да акружанага войск гарнізона Кёнігсберга на рускай і нямецкай мовах. Прыняў нас начальнік аператыўнага аддзела штаба. Падпалкоўнік Яноўскі ўручыў яму ультыматум. Потым пачаліся перагаворы аб дэталях здачы. У пачатку першай гадзіны ночы накіраваліся ў кабінет Ляша.

— Ці не змаглі б вы, — спытаў Ляш, — папрасіць ваша камандаванне прывесці сюды пяць танкаў, артбатарэю і роту аўтаматчыкаў? — Навошта? — здзівіўся Яноўскі.

— Тэа, — папрасіць ваша камандаванне прывесці сюды пяць танкаў, артбатарэю і роту аўтаматчыкаў? — Навошта? — здзівіўся Яноўскі.

— Тэа, — папрасіць ваша камандаванне прывесці сюды пяць танкаў, артбатарэю і роту аўтаматчыкаў? — Навошта? — здзівіўся Яноўскі.

ўяўляла сабой наша група. За Яноўскім, які ішоў наперадзе, панура крочылі нямецкія генералы, палкоўнікі, іх ад'ютанты і ардынарцы. Мы з Фядоркам замыкалі калону. Так адбылася капітуляцыя, якая ўвайшла ў гісторыю. А нас, трох парламенцёраў, узнагародзілі ордэнамі Чырвонага Сцяга.

І. БАРЫСАЎ
г. Скідзель
На здымку: У. М. Шпітальнік. Фота аўтара

(Пачатак на стар. 5)

«Шэрая шынельная маса, непраўдападобна вялізныя застылыя вочы, аднолькава цёмныя ва ўсіх твары — рухаецца ўсё гэта, цячэ-працякае міма нас, праз нас. Хлюпанне-шэпест у снежным месце соцен, тысяч ног, босых або ў анучах. Між імі і намі — гэтыя ў смалінах, мокра-зіхоткіх плашчах, з бярозавымі, па-здрадніцку белымі палкамі і аўчаркамі, што рвуцца да жывога чалавечага мяса. Ашчэранныя зяпы. Палонныя ідуць спачатку скрозь нашу немату, затым — як прарвалася — скрозь бесперапынны бабскі крыж, выцце. Нехта спрабуе перадаць, перакінуць тое, што прынеслі, хлеб, вузлякі з тварагом, сала — да нас пад частыя ўдары палак цягнуцца худыя рукі, шэрыя шынельныя рукавы. (Колер лютага голаду, колер палону — шэры, шынельны, гэта засталася надоўга ў нашай свядомасці). Здалося, што канваіры схпілі кагосьці з глушанцаў і зашпурнулі ў калону палонных,

перамогу. У барацьбе партызан і франтавікоў-беларусаў у складзе агульных сіл Савецкага Саюза было не «самазнішчэнне», як піша В.Акудовіч, а выратаванне.

В.Акудовіч піша, што партызанскі рух на Беларусі быў інспіраваны. Гэта недакладна. Партызанскі рух быў адкрыта арганізаваны ЦК партыі і Савецкім урадам. Была прынята спецыяльная пастанова аб арганізацыі партызанскіх атрадаў у тыле ворага. Партызанскі рух стаў грознай сілай у перамозе над агрэсарам. Дастаткова пацвердзіць гэта адным прыкладам.

У пачатку жніўня 1943 года партызаны правялі вядому «рэйкавую вайну». За дзве ночы партызаны Беларусі ўзарвалі 36 тысяч рээк чыгункі, а да канца жніўня — 121500 рээк. Пусцілі пад адхон 834 эшалоны, узарвалі 184 чыгуначныя масты, знішчылі 1429 аўтамашын. Можна дапусціць, што гэтыя звесткі перабольшаны, але ж фактам застаецца тое, што чыгунка ў тыле ворага на Беларусі была выведзена са строю на два

заваяваных Усходніх зямель Альфрэда Розенберга. Структура СБМ была створана па ўзоры Гітлерюгенда, а члены СБМ нават насілі форму Гітлерюгенда. Выхаванне моладзі гэтай арганізацыі праводзілася ў духу новай Беларусі пад правадырствам нацыянал-сацыялістычнай Германіі.

Моладзь гэтай арганізацыі абманулі. Можна ўпэўнена сказаць, што большая частка гэтай моладзі не была дасведчана ў намерах фашыстаў сцерці Беларусь з твару зямлі. Ці ёсць асновы ўзводзіць гэту памылку часткі беларускай моладзі, зробленую ў перыяд нямецкай акупацыі, у ранг падзеі становай гістарычнай важнасці і ўрачыста адзначаць угодкі яе арганізацыі? Думаю, што адказ ясны.

Але нельга і абвінавачваць тых маладых людзей і дзяцей (у СБМ прымалася моладзь ад 10 да 20-гадовага ўзросту), а сёння ўжо старых людзей, у колішніх памылках, наклеіваць на іх ярлыкі. Многіх маладых людзей, ды і не толькі маладых, балюча закрывулі

ба. Узяць хоць бы вызначэнне агульнага характару вайны. Вышэйшымі партыйнымі органамі, прапагандай, некаторымі гісторыкамі мінулае вайна ідэалагізавалася. Назва — Вялікая Айчынная надавалася не толькі таму, што яна мела выратаўчае значэнне для Айчыны, але ў першую чаргу таму, нібы яна з нашага боку вялася за сацыялізм, за камунізм, у сталінскім варыянце, за дэспатычны сталінскі рэжым, за знішчэнне фашызму. Восць гэта, ідэалагізацыя вайны, выданне яе за вайну ідэалагічна можна назваць фальсіфікацыяй. Вядома, што ідэалагічная барацьба не вырашаецца ні шыткамі, ні гарматамі, ні нават атамнай бомбай. Яна вырашаецца ходам жыцця. Чырвоная Армія разам з войскамі саюзнікаў разграміла армію фашысцкіх агрэсараў, перамагла Германію, аднак фашысцкая ідэалогія засталася.

Чырвоная Армія, партызанскія атрады ваявалі за выратаванне, захаванне сваіх зямель, сваёй айчыны. У арміі і партызанскіх атрадах гэта ясна ўсведамлялі калі не ўсе, то абсалютная большасць. Усведамлялі гэта і ў народзе многія і многія.

Прыгадаю прыклад. У нашым артпалку, у падмаскоўных баях канца 1941—пачатку 1942 года, ваявалі два двараніны, адзін у чыне маёра, другі — лейтэнанта. Абодва прыйшлі на фронт добраахвотна, з канцлагераў. Што паклікала іх уззяцца за зброю? За што яны ваявалі? За сацыялізм? За камунізм? За сталінскі рэжым, які загнаў іх у канцлагеры? Пагроза знішчэння радзімы, айчыны надала ім сілы волі адкінуць свае крыўды і нязгоды з існаваўшым дэспатычным рэжымам і пайсці адстойваць сваю зямлю. Але гэта не значыла, што яны прымірыліся са сталінскім дэспатызмам.

У мінулае вайне было шмат памылак, без чаго, бадай, не абыходзіцца ні адна вайна. І не трэба зашпурываць гэтыя памылкі. Вялікія чалавечыя ахвяры, матэрыяльныя і тэрытарыяльныя страты выкліканы ў значнай меры тым, што ў гады жорсткіх сталінскіх рэпрэсій былі знішчаны самыя кваліфікаваныя камандныя кадры Чырвонай Арміі. Нярэдка ў пачатку вайны палкамі камандавалі капітаны, дывізіямі — маёры, у якіх, вядома, не было дастаткова адпаведных ведаў і вопыту.

У працах гісторыкаў дужа зніжаны людскія страты Чырвонай Арміі і празмерна звышаны страты нямецкай арміі. Вялікі адмоўны уплыў на ход вайны мела і няправільная знешняя палітыка Савецкага Саюза. У яго не было саюзнікаў. Ён адгарадзіў ад усёго свету жалезнай заслонай. А калі над краінай нависла пагроза яе знішчэння, сталінскія дыпламаты сталі кідацца ў пошуках саюзнікаў і... заключылі ўмову з Германіяй.

Цэнтральны Камітэт ВКП(б) і Камінтэрн у перадавае гады вялі вострую, непрымірумую крытыку сацыял-дэмакратычных партый заходнеўрапейскіх краін за здрадніцтва рабочаю класу, за прыслужніцтва буржуазіі. Фашысцкая партыя Гітлера крытыкавалася ў меншай меры. Не фашысты, а сацыял-дэмакраты называліся апошнімі, а значыць, самымі злымі праціўнікамі сацыялізму ў канчатковай перамозе яго над капіталізмам. Такой палітыцы ВКП(б) і Камінтэрн падпарадкоўвалася і Германская камуністычная партыя. Сілы сацыял-дэмакратаў у барацьбе з фашыстамі такой палітыкай былі аслаблены, што спрыяла прыходу Гітлера да ўлады.

Ёсць і іншыя пытанні мінулае вайны, якія варта перагледзець. Але галоўнае яе вызначэнне, як Вялікая Айчынная, не падлягае перагляду, бо гэта з'яўляецца ісцінай. На пытанне В.Акудовіча «Дык ці была для нас (маецца на ўвазе Беларусь. — І. Д.) гэтая вайна Вялікай Айчынай?» адказ можа быць толькі адназначны — была! Была яна Вялікай Айчынай таму, што вялася за выратаванне ад знішчэння нашай Айчыны, Беларусі, хоць і самастойнай, залежнай у тыя часы. Але ж гэта зямля, беларуская, нас нарадзіла і прыме нас у сваё лона. У гэтым сэнсе яна наша Айчына. Пытанне стаяла так: калі перамога Германія, Беларусі не толькі ніколі не стаць вольнай, але нават не існаваць. Будзе наша перамога — будзе і надзея, што прыйдзе час і яна стане незалежнай.

І такі час настаў. Рэспубліка Беларусь заявіла ўсяму свету аб сваёй незалежнасці. Цяпер гэту незалежнасць трэба шанаваць і ўмацоўваць. Усякія скажэнні, вольныя ці нявольныя, палітызацыя ці недасведчанасць у падачы падзей Вялікай Айчынай вайны, як і скажэнні нашай грамадскай гісторыі, а тым больш заведаная няпраўда, шкодзяць умацаванню суверэнітэту. Яны раз'ядноўваюць народ. А раз'яднанне — гэта хвароба нацыі, якая перш за ўсё адбіваецца на сукупнай творчай дзейнасці народа.

Пра гісторыю Вялікай Айчынай вайны, як і пра гісторыю наогул трэба пісаць клятвенную праўду, палажыўшы руку на Біблію перад тым, як брацца за пяро. І пісаць Праўду, адну Праўду, толькі Праўду.

Ігнат ДУБРОЎСКИ

ПАКЛАЙШЫ РУКУ НА БІБЛІЮ

бярозавыя палкі цяпер з аднолькавай ярасцю апускаліся на галовы тых, што ішлі па шашы, і на галовы жыхароў, што напіралі ад канаў.

Колькі цягнуўся гэты паход людзей-цяняў, колькі іх прайшло перад намі, адказаць, бадай, не мог ніхто. Яны ішлі, адыходзілі ў бок Старых Дарог, Слуцка, пакідаючы на абочыне сябе — новыя і новыя трупы». (Алесь Адамовіч «Віхі», «Полымя» N II, 1993, с. 60).

Чамусьці гэтыя карціны не прыгадваюцца ні пану Туронку, ні спадару Шыраеву. А яны, такія карціны, былі ўсеагульным правілам адносна гітлераўцаў да палонных Чырвонай Арміі. Шыраева і Туронка ўміліла тое, што каго-нікаго з беларусаў адпусцілі з лагера ваеннапалонных за добры кавалак сала або за шынку ці скрутак каўбас.

Аўтары разглядаюць тут артыкулаў усю віну за знішчэнне нямецкімі акупантамі насельніцтва, разбурэнне гарадоў і вёсак звальваюць на партызан. Прафесар Я.Шыраев нават свой артыкул назваў «Партызаны правакавалі акупантаў». Хто ж справакаваў акупантаў ператварыць у друз Мінск, Віцебск, Магілёў, іншыя гарады Беларусі ў першыя дні вайны, калі партызан і ў паміне яшчэ не было?

Ю.Туронак лічыць партызанскі рух на Беларусі, наогул, у тыле ворага, неабгрунтаваным, як бы незаконным. «Значым, што партызанскую вайну савецкі ўрад аб'явіў у самыя першыя дні германскага нашэсця, калі намеры Гітлера адносна занятых тэрыторый СССР былі яшчэ невядомы», — піша ён.

Гэта няпраўда. Вышэй было сказана, што ўвесь свет ведаў задоўга да вайны пра намеры Гітлера захапіць землі Савецкага Саюза, і як іх скарыстаць.

А В.Акудовіч працягвае сваю «генезісную» лінію аб няздольнасці беларусаў, іх нежаданні змагацца за сваю зямлю, за саміх сябе. «Інспіраваная партызанка з аднаго боку правакавала немцаў на дадатковую «пазлапланавую» жорсткасць, з другога, што, можа, яшчэ горш, саміх беларусаў да ненаaturalнага ім, непатрэбнага і ўрэшце згубнага змагання з акупацыяй».

Гэта кашчунства над святым правам і абавязкам беларускага народа.

І яшчэ: «для нас і для Расіі гэта былі дзве зусім розныя вайны». Як уявіць гэта ў рэальнасці? Беларусь мела свой фронт, Расія — свой? У Беларусі была свая мэта ў той вайне, у Расіі — свая? Не, і фронт, і мэта была адна, агульная, бо вайна гэта несла ім агульную пагрозу знішчэння. Вядома, што ў той час Беларусь не мела незалежнасці, уваходзіла як рэспубліка ў састаў Савецкага Саюза, але не мела праў рэспублікі, усе яе праблемы вырашаліся ў Маскве. Часта без яе ўдзелу і ведама. Такая была рэальнасць. Дасягнуць незалежнасці ў тыя даваенныя часы Беларусь проста не магла, хоць ідэя гэта ў народзе, у інтэлігенцыі жыла. Вялася, хоць і слабая барацьба, калі не за незалежнасць, то за большую самастойнасць. Але калі нависла пагроза фашысцкай Германіі — знішчэння нас, як народа, і як дзяржаўнае ўтварэнне, усё трэба было адкінуць, і аб'яднаць сілы на выратаванне ад пагібелі. Як некалі казаў Змітрок Бядуля: «што ні ясі, у рот нясі», так і ў тую вайну — усе сілы на

тыдні. «Рэйкавая вайна» спалучалася з вялікімі баямі пад Курскам і Смаленскам і ў значнай меры памагла разгрому войск праціўніка.

Цікава, што ніхто з тых, якія выступалі ў дзень аб'яўлення акупантаў, з апраўданнем дзейнасці карнікаў, не асудзілі гэтых «цывілізаваных» варвараў за вядзенне вайны з партызанамі па ваенных правілах. Нанеслі партызаны ўдар немцам — адкажыце ўдарам за ўдар. Але гэта, відаць, было рызыкаўна. Лягчы, без усякіх для сябе страт, сагнаць жыхароў бліжэйшых вёсак у будынкі і спаліць, хоць мірнае насельніцтва ніяк не вінавата ў паводзінах партызан.

З самага пачатку вайны немцы праявілі зверства — бамбілі пераважна не ваенныя аб'екты, а гарады і паселішчы, знішчалі масамі мірных жыхароў. Нават калі Чырвоная Армія выгнала немцаў з Мінска (3.7.1944 г.), нямецкая авіяцыя пасля гэтага бамбіла горад некалькі начэй запар, добра ведаючы, што ў ім няма ні часцей Чырвонай Арміі, ні ваенных аб'ектаў — фронт перасунуўся ў раён Баранавіч. Мірнае насельніцтва, каб выратавацца ад бамбёжкі, на спіле дня пакідала горад і сем'ямі выходзіла ў навакольнае адкрытае поле і там нававала.

Чаму пра гэта маўчаць аўтары новых «тэорый» пра мінулы вайну?

У Беларусі фашысцкімі захопнікамі было праведзена звыш 60 карных экспедыцый. За час вайны разбурана і спалена 9200 вёсак. Ю. Туронак у сваёй кніжцы падае звесткі пра адну карную экспедыцыю немцаў пад назвай «Зумпфібэр» — балотная ліхаманка, якая была праведзена 21 верасня 1942 г. «Экспедыцыя спаліла 49 партызанскіх лагераў і некалькі вёсак. У баях забіта 389 партызан і 1274 цывільныя жыхары, 8350 яўрэяў, вывезена ў Германію 1217 чалавек. Усяго загінула звыш 10 тысяч чалавек, з якіх партызаны не складалі і 4 працэнтаў».

Ці можна знайсці апраўданне такой вайне акупантаў з партызанамі? Аднак спрабуюць шукаць.

На акупаванай тэрыторыі Беларусі, апроч вайсковых і паліцэйскіх фарміраванняў з мясцовага насельніцтва, дзейнічалі і цывільныя арганізацыі. Да такіх адносіцца і Саюз беларускай моладзі (СБМ). Дзейнасць гэтай арганізацыі падаецца ў нашым друку некаторымі аўтарамі, як сведчанне клопату фашысцкіх акупантаў аб развіцці дэмакратыі і культуры і нават падтрымкі ў барацьбе за незалежнасць Беларусі.

Кастусь Харашэвіч з Маладзечна ў артыкуле «На дзейнасць СБМ настаў час паглядаць з бальшавіцкай зашоранасці» («Наша слова», N 6, 1994 г.) піша: «Я лічу, што вядзецца планамерна дыскрэдытацыя не так Саюза беларускай моладзі, як самой ідэі незалежнасці беларускай нацыі». Вось як, ні больш, ні менш. Скажам прама: не дай бог такой незалежнасці, якую несла Беларусь, і таму ж СБМ заваёва нашай зямлі фашысцкімі агрэсарамі. Адсылаю Кастуса Харашэвіча і паважаных чытачоў яшчэ раз перачытаць пункты 4 і 5 пададзеных вышэй застольных гаворак Гітлера пра лёс беларускага народа.

Саюз беларускай моладзі быў арганізаваны 3 чэрвеня 1942 г. дэкрэтам міністра

трагічныя падзеі, якія адбыліся ў Савецкім Саюзе ў перадавае гады — масавыя арышты, высылкі, расстрэлы. Гэта не магло не адштурхнуць іх ад сацыялістычных ідэй, ад савецкага рэжыму.

Але ж выступаць так у абарону СБМ, як выступіў К. Харашэвіч, нельга. У той час, калі ён быў членам СБМ, ён заблуджаўся, яго, як і іншых, абманулі. Але ж з таго часу прайшло, лічы, паўстагоддзя, адбыўся Нюрнбергскі працэс, ААН асудзіла фашысцкія арганізацыі, якія выдаюць фашысцкія планы і мэты захопу чужых зямель, у тым ліку і беларускай. За гэты час можна было адумацца, пазнаць сваю памылку, а не ўдавацца ў амбіцыю.

Ю. Туронак у сваёй кніжцы, як і М. Віж у прыгаданым вышэй артыкуле, высокая ўносяць гаўляйтэра Вільгельма Кубэ, як дабрадзея Беларусі. Кубэ, маўляў, імкнуўся адрадыць беларускую культуру, беларускія школы, тэатры, дазваляў шырокую самадзейнасць, нават збіраўся перавесці праваслаўную і каталіцкую царквы на беларускую мову.

Палітыка Кубэ разыходзілася з палітыкай акупацыйнага рэжыму Гітлера. З гэтага паводу Гітлер нібы сказаў, што смерць выратавала Кубэ ад канцлагера. На справе ж ніякі канцлагер не пагражаў Кубэ. Ён разыходзіўся з Гітлерам у тактычных пытаннях, у шляхах і метадах дасягнення стратэгічнай мэты. Гітлер быў за бліцкрыг і не бачыў патрэбы ў супрацоўніцтве з мясцовым насельніцтвам. Кубэ быў перакананы, што бліцкрыг не ўдаўся, вайна зацягнецца, і трэба шукаць кантакты з мясцовым насельніцтвам, каб супакоіць яго. Калі б Кубэ выступіў супроць стратэгіі Гітлера, супроць дэвіза «Drang nach Osten», супроць заваёвы «Lebensraum'a», то апынуўся б на вісельні палач з мінскімі падпольшчыкамі. Кубэ вёў каварную палітыку: будучы беларускія школы, тэатры, забавляюцца ў гуртках самадзейнасці, спяваюць па-беларуску ў сваіх царквах, спадзяваюцца на багатае самастойнае жыццё пад згідай фашысцкай Германіі, толькі не ідзіце сёння ў партызанскія атрады.

Гаўляйтэр Кубэ быў каварным катом беларускага народа. Пры яго ўдзеле фарміраваліся паліцэйскія каманды і вайсковыя атрады з мясцовага насельніцтва. Ці не па загадзе Кубэ ў Мінску на Камароўцы былі пастаўлены стандартныя вісельні, на якіх па некалькі дзён вецер гайдаў трупы падпольшчыкаў? На час павешання да вісельняў зганялася мірнае насельніцтва дзеля застрашэння. Нярэдка прысутнічаў там і Кубэ.

Як паказвае вышэйпададзенае, перагляд ацэнак вайны Германіі супроць Савецкага Саюза ідзе без аб'ектыўнага і дастатковага вывучэння фактаў у святле той ваеннай сітуацыі, а ў многіх выпадках падзеі вайны трактуецца непраўдзіва або замоўчваюцца зусім. Стварэцца ўражанне, што пераацэнка вайны ідзе па загадзе вызначаным плане — абяліць, апраўдаць акупантаў і іхніх прысешнікаў за бесчалавечныя ўчынкі. Усю віну за зверствы гітлераўцаў зваліць на партызан.

Ці ёсць неабходнасць у пераглядзе ацэнак і вызначэнняў некаторых сітуацый і асаблівасцей Вялікай Айчынай вайны, дадзеных у гістарычных працах, напісаных да 1986 года? На маю думку, ёсць такая патрэ-

Упершыню мінскія глядачы змаглі пазнаёміцца з сучасным балетам Францыі. У Дзяржаўным тэатры музычнай камеды адбыўся спектакль «Мігценне месяца». Гэта тры харэаграфічныя мініяцюры, створаныя Мішэлем Келеменісам на музыку Клода Дэбюсі. У іх Мішэль Келеменіс, які выступае і як харэограф і як танцоўшчык, разам з пяцю выканаўцамі спрабуе спасцігнуць вобразнасць, пазтыку і багацце харэаграфічнага слоўніка, віртуознай мовы рухаў і жэстаў.

На здымку: сцэна з харэаграфічнай мініяцюры «Польнік».

Фота Генадзя СЯМЕНАВА, БЕЛІНФАРМ

САТВАРЫЛІ ЦУД

...У сям'і Келераў — вялікая гора. Іх дачка Элен з дзяцінства пазбаўлена зроку, слыху і мовы. З-за патуранняў старэйшых дзючынка ператвараецца ў маленькага тырана. Бацькі не ведаюць, што ім рабіць. Але вось у доме з'яўляецца юная настаўніца Ані, сама ў нядаўнім мінулым сляпа, выхаванка дзядзькага дома.

Як ёй удалося перавыхаваць Элен, расказвае новы спектакль Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага глядача «Стваральніца цуду». Яго паставіў рэжысёр-пастаноўшчык з Масквы Уладзімір Салюк па аднайменнай п'есе амерыканскага драматурга Уільяма Гібсана.

На здымку: сцэна са спектакля.

Фота Уладзіміра ВІТЧАНКІ, БЕЛІНФАРМ

У ДРУГІМ НУМАРЫ «МАСТАЦТВА»

змешчаны гутарка Ю.Залоскі з філосафам М.Крукоўскім «Вера — найперш»; артыкулы Г.Куляшовай «Новае прачытанне «Аланты», З.Лісненкі — «Дэбютуе «Мінск-балет», В.Дадзімавай — «Нясыўскі мастэр» (паэт, кампазітар і грамадскі дзеяч Мацей Радзіві), Я.Шунейкі — «Беларускі рываліно» (мастак В.Целеш), А.Аркуша — «Свяціло сонечнай пробы» (габеленшчыца Т.Козік), В.Гаршкавоз — «Вотыўны жываліс Беларусі», Т.Арловай — «Усвядоміць, за што змагаемся (пра сённяшні тэатр)», В.Ракіцага — «Не «тоньше писка...» і Т.Ратабыльскай — «Сам-насам з глядачом» (І Міжнародны фестываль мнаспектакляў «Я»), інтэрв'ю Я.Росцікава з былым дырэктарам «Тэлефільма» (таксама былога) І.Кавелашвілі «Тое, што Галівуду не па сілах», іншыя матэрыялы.

НАШ КАЛЯНДАР

28 красавіка споўнілася 70 гадоў крытыку і літаратуразнаўцу Васілю Бурану. У 1954 годзе ён скончыў Мінскі педагагічны інстытут, да 1970 года жыві і працаваў на Беларусі. Нямала артыкулаў прысвяціў праблемам сучаснай літаратуры, кнігазнаўству, бібліяграфіі. Пісаў пра творчасць В. Быкава, Я. Васілёнка, А. Кулакоўскага, М. Ракітнага, А. Савіцкага, Б. Сачанкі і іншых пісьмennisкаў. У 1976 годзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла кніга В. Бурана «Васіль Быкаў» — першая манаграфія пра знакамітага пісьмennisка.

АДВЕЧНЫ КЛІЧ

(Пачатак на стар. 9)

напэўна, у душы сумаваў па царскім горадзе, з якога давалося ўцякаць ад мяцежнай, галоднай беззаконніц-рэвалюцыі. Старыя Пратасевічы адчулі сябе тут, на хутары, прыніканымі, але сям'я звывалася з лёсам, зблізілася з вяскоўцамі, апрастцілася. Хоць не ўмеў адвакат гаспадарыць, але завёў у сваім селішчы апостальскае жыццё: быў талерантным да тутэйшых нашчадкаў, былых прыгонных мужыкоў і да прыезджых асаднікаў, а сярод польскай інтэлігенцыі меў крыху спагады, крыху павагі.

Валя выхоўвалася на міфах, якія прапаведвалі місіянеры польскасці «на крэсах». Рамантычная натура падказвала ёй лічыць героем Пільсудскага. Дзяўчо зачытвалася яго ўспамінамі, адрасаванымі юнакам, — «Moje pierwsze boje». Нават пры саветах вучаніца правярала на творах сацыяліста Пільсудскага тыя ідэі, якія прынесла новая ўлада. Прымала Валя толькі тое, што пераклікалася. Поўны збор твораў маршалка яна хавала і ў часе акупацыі ў хаце, як багамолка Біблію. Жыццё блізка падвяло яе да ўдзелу ў польскім антыгітлераўскім руху, але такога руху ў наваколлі не было. Рэальнасцю аказалася ўсяго нейкая канспірацыя ці хаўрус, цераз які — пайшла пагалоска — загінуў Валін брат. Акупанты расстралілі тады яшчэ ў Чыжыноўцах былога дырэктара Ярэміцкай школы Кароля Берначыка ды абшарніка з маёнтка на Вобрыне пана Кашыцка. Польскае падполле на Наваградчыне было пры акупацыі мізэрным, ізаляваным ад насельніцтва, ды ўважалася яшчэ ў бойку з беларуска-рускімі антысаветчыкамі, канкурэнтамі, грывалася за пасады або ў якіх акупацыйных установах — да паліцыі і турэмнай аховы ўключна. Драпежны ажыятаж каштаваў нямала непатрэбных ахвяр.

Смерць брата парадніла Валю з ацалелымі тутэйшымі актывістамі, якіх акупанты знішчалі, як насякомых — да тла. А былі там і паважаныя ў ваколіцы асветнікі, змагары за беларускую мову, школу і культуру. Толькі ў Браносаве расстралілі знаёмага ёй рэвалюцыянера, настаўніка Паўла Брылевіча і яго друга Паўла Хамко. Тэрор акупантаў распальваў помсту. Блізкімі сабе Валя адчула антыфашыстаў-партызанаў. Сімпатывала дзёрзкім, адчайна смелым дзёцюкам, які ўзяў у рукі зброю ды прымуслі дрыжэць гарнізоны, адломшвалі і за яе брата.

Я быў для яе суб'ектам такой жа, як і яна гадоўлі, але ж стаў партызанам. Добра ведаў я і тыя польскія міфы, што складалі яе рамантычную веру, толькі ўспрымаў іх змалку гадоў інакш, з другога боку. Усе мужчыны маёй вёскі Сінюўская Слабада прайшлі франтавую школу на царскай службе, а пры польскай акупацыі пайшлі ў бальшавікі, служылі ў Мінскім палку, біліся з легіянерамі пад Дзятлавам, пад Наваградкам, на Нёмане — у Калядзіноў, на Плясосах і закончылі баі вясенню 1920 года на Кромані, потым хаваліся ў Налібоцкай пушчы да амністыі. Расказы мужчын пра тыя падзеі сталі для мяне жывою кнігай гісторыі і асноваю беларускай годнасці. З першага класа я парадкаваў у душы польскія міфы і беларускія антыміфы: настаўнік гаварыў у школе, што Пільсудскі — збавіцель Польшчы і вялікі правадыр, якому няма роўных у свеце; а вясковыя аўтарытэты, седзячы на прызбах, казалі: «Пільсудскі — бандыт, грабіў царскія пазыды», а «Польшча — гэта торба ды яшчэ завязаная». У гімназіі я дайшоў да таго, што Пільсудскі неардынарная постаць, але чужая, варожая нам, беларусам. У старэйшых класах польскай Наваградскай гімназіі вучылася тады група вучняў з закрытай польскімі ўладамі два гады назад беларускай. Яны раскавалі навічкам па сакрэту, што жывём мы ў бурсе, збудаванай на ахвяры беларускага насельніцтва для вучняў беларускай гімназіі, якую ўлады разганялі, а бурсу забралі ды перадалі палякам. Матурысты вучылі нас адстойваць беларускую годнасць, і я біўся, як певень, на баксёрскіх дуэлях з палякамі за абразу беларускасці і сялянскасці. Аднойчы без пальчаткі ўрэзаў аплывуху сынку наваградскага ваяводы, пана Скалавоўскага, калі той пасмеў кінуць мне абразлівыя «хам». А, слухаючы на мітынг выступленне яго бацькі, які апрадаваў захоп польскімі войскамі часткі Чэхаславакіі (Заользе) па дамоўленасці з Гітлерам, я гарэў ад сораму і паніжэння. Пасля такой школы глуму і грызні савецкай ўлада з яе дружбаўцаў на прасты людз, з прастадушнай дружбай народаў здавалася не мне аднаму, усім маім сябрам з Наваградскага педвучылішча цудам з сёмага неба. Рэпутацыя ўлады падмокла ў часе панікёрскіх уцёкаў. Нам, студэнтам, давалося стаць заснавальнікамі антыфашысцкага падполля і партызанскіх атрадаў. Мы ўжо да вайны абураліся каленцамі і конікамі савецкіх функцыянераў, а ў партызанах і падаўна не ідэалізавалі ўлады, ні яе носьбітаў. Улада мякка слапа, але часам добраму чалавеку муляла спяца, А, галоўнае, улада ганебна ўцякла ад немца. Змагаліся мы за вызваленне свайго краю ад акупантаў, вяралі, што пасля перамогі зробім лепшае грамадства, прынамсі без скампраметаванага Сталіна, без страшных сяляннам калгасаў, раскулачванняў, выслака. Няхай бу-

дзе гэта грамадства савецкае і наша, беларускае, грамадства даверу, а не даносаў і бязвінных ахвяр.

Мы, пачынальнікі падполля і першыя тутэйшыя выхадцы ў партызаны, не прыкыліся ў Чапаеўскім атрадзе, якім камандавалі акружэнцы. Мы стварылі ў Наднямонні свой атрад, увесь з беларусаў. Не было ў нас асобнай кухні для штаба, не лічылася, што ў камандзіраў шлункі шоўкавыя, а ў радавых зрэбных ці з асмывынаў. У нашым атрадзе не было прывілеяў і глуму дужэйшага над слабеішым, не было даносаў і здрады, здарыліся адно два выпадкі: адзін са звыраднеласці, другі ў блакаду са страху. Нас упроставалі вярнуцца ў Чапаеўскую брыгаду, што вырасла на базе аднайменнага атрада. Давалі нам поўную аўтаномію, захоўвалі месца дыслакацыі і свабоду дзеянняў на другім канцы Налібоцкай пушчы. Камісар чапаеўцаў Яцэнка двойчы прыходзіў ўгаворваць, урэшце запрасіў групу давераных асоб паглядзець, якія гарантыі на выпадак блакады, які там парадак. Я быў у складзе дэлегацыі. Паглядзелі мы, а там, як быў, так і застаўся казарменным рэжым.

Пагутарыў я па-сваяцку з Пецем Парэцкім, нашым хлопцам, якога назначылі ў блакаду камандзірам каменданцкага ўзвода. Той сказаў наўпрост: «Раней расстрэльваў Клімаў, то хоць было вядома за што, — перад фронтам, а цяпер, пры Кудрыне, страляючы ўпотаў».

Мы запатрабавалі, каб камандаванне адпусціла нашых хлопцаў, што заставаліся ад лета, і чалавек 10 ахвотна вярнуліся. Засталася толькі Вера Васілеўская, бо пайшла замуж за камандзіра Кудрына, затое мая дваюродная сястра Тоня Балабановіч прывяла з сабою сардэчнага друга, усходніка, разведчыка Фёдара Каваленку.

Канешне, разам з перамогамі Чырвонай Арміі на франтах рос і прэстыж Сталіна. Аб гэтым сведчыла не надта цэнзурная партызанская прыпеўка:

**Ехаў Сталін на кані,
Гітлер — на сабаку.
Сталін Гітлеру сказаў:
Пацалуй мне ў с...!»**

Прыход немцаў абудзіў апетыт былых польскіх службоўцаў ды прыгэтых санацый асоб, беларускіх асімілянтаў, на пасады і аднаўленне панскіх баяванняў і банкетаванняў, якія гудзелі па суботах у мямстэчках і вёсках «за польскіх часоў». Сёння скаргі паноў «красавякаў» з-за Буга, быццам саветы вывезлі за няцэлыя два гады ўсё польскае насельніцтва з Заходняй Беларусі ў Сібір, — псеўдапатрыятычныя лямэнтцы, звычайны ідэалагічны блэф. Вывозіла НКВД разбудаваную да дзікасці польскімі спецслужбамі сетку інфарматараў, канфідэнтаў, членаў ваенізаваных арганізацый «Стралец», «Саюз асаднікаў», вывезлі амаль усіх леснікоў, якія, як аказалася, пагадоўна былі на паслугах тайнай паліцыі. Трапілі, на жаль, пад павальныя «вывазкі» без суда і следства нявінныя людзі. Богу душой вінаватымі ахвярамі аказаліся семі вядзенныя. І ўсё ж няпраўдай з'яўляецца тое, быццам вывезлі ўсю польскую інтэлігенцыю. Інтэлігенцыя была тут прывязанай, нават беларуска-настаўніцаў царскай вывучкі ўлады высладалі на Пазнаньчыну і ў Галіцыю, а адтуль на іх месца насылалі «на крэсы» палякаў. Дык і з тых прысланых, той, хто адаптаваўся да беларускага насельніцтва, заставаўся пры савецкай уладзе на сваіх пасадах, вучыў тых самых дзядей у беларускіх школах па-беларуску. А інжынеры, урачы маглі карыстацца і польскай мовай.

Перад выбарамі ў Вярхоўны Савет нас, студэнтаў педвучылішча, выкарыстоўвалі ў якасці лектараў у гуртках па вывучэнні Канстытуцыі, дык памятаю, адзін ганарысты пан інжынер, якога я запрашаў на заняткі, скрывіўся і заявіў, што ён на такія заняткі не пойдзе. Я адказаў, што нікога не прымушаю. Той упаў у раж і пачаў ляць у маёй асобе савецкую ўладу: «А вы толькі ўмеце прымушаць, ты б хацеў прымусяць, але не выйдзе». Жонка яго суняла і сказала, што будзе хадзіць на заняткі з ахвотай. І хадзіла. А настаўнік гісторыі, які даваў нам метадычныя парады, сказаў, мне, што я дапусціў памылку: выбарчыкаў трэба ўгаворваць, а не канфліктаваць. Тым больш з палякамі трэба быць карэктным.

У Наваградскай гімназіі, якая стала польскай дзясцігодкай, працаваў выкладчык нямецкай мовы, пан Копыта, хоць быў зядлым антыкамуністам і меў прымаўку пра камунізм: «Коты па, а Коты пія». І ніхто яго не чапаў. Пры акупацыі стаў оберперакладчыкам у гебіцкамісара і апекаваў там сваіх былых вучняў, між іншым Барыса Рагулю, Жоржыка Бусько і інш.

Канешне, польскія ўрадаўцы з ваводскіх спецуправаў на сваіх пасадах не заставаліся, але без работы ніхто не хадзіў. Усе польскія службоўцы пры саветах жылі значна бядней. Частка жыла і пад страхам мела грашкі, баялася рэпрэсій, таму сустрала нямецкую акупацыю як вызваленне, вяртанне да страчанага раю. Тым часам у школах акупанты пакінулі статус-кво — уведзеную савецкай уладай беларускамоўнасць. Палякі заставаліся, як пры

саветах, нацыянальнай меншасцю, і адны адаптаваліся, іншыя снілі сны аб нядаўнім панаванні. Якіхсьці значных падпольных арганізацый на Наваградчыне яны не стварылі і не маглі стварыць, бо было іх мала і не мелі даверу карэннага беларускага насельніцтва.

Было пацешна слухаць, як Валя ўсхваляла тую мінуўшчыну, якая нават будучы сучаснасцю не заслугоўвала пахвалы не толькі ў беларусаў, але і ў польскай інтэлігентнай льявіцы, што ішла ў адзіным антыфашысцкім фронце з беларускімі калегамі. Жыццё прыспорыла новых аргументаў. Я іх ведаў больш за яе і лепш за яе.

Зрэшты, мы з Валей не палітыканілі ў гутарках, проста прыгадвалі цікавыя эпізоды са сваіх гімназіцкіх гадоў, гаварылі пра літаратуру, мастацтва, раскавалі пра адважных індзейцаў з раманаў Фенімора Купера і Карла Мая. Ды проста вярталі свае думкі ў цывілізаваны стан. Я заўважыў нават, што ў Пратасовай хаце стала ўтульнай, пабялялі сцены, з'явіліся рэпрадукцыі пейзажных карцін Валіных любімых мастакоў. Наведваў я яе перадусім па клопатах партызанскіх, паколькі яна не захацела мець справу з разведкай адразу двух атрадаў. Такім чынам, я быў асобай даверу, замяняў камандзіра разведкі нашага атрада.

Для Валі я аказаўся крыху Калумбам: калісь насяў форму гімназіста, а дайшоў да партызан: апраўду савецкі афіцэрскай шынель і пышную вушанку з зайца, падараную на Дзяды пагарэльскім краўцом. У нейкай меры я падаваў прыклад, як ёй стаць не толькі партызанкай (яна такою была), я, спадзяюся, дапамог неназольста, справай, прыкладам стаць беларускай без чужых патрыятычных фетышаў, прытым цвёрдай, смелай, гатовай пастаяць за беларускую годнасць.

Пазней даведаўся, што ў гэтым кірунку ўздзейнічала на Валю, напэўна, больш эфектыўна за мяне яе сяброўка па гімназіі, дзядчына з іншага хутара, што ля Маласельцаў, Ніна Клаўсуць, разведчыца нашага атрада. У яе сям'і не было польскіх міражоў: бацька пры цары быў рэвалюцыянерам, луганскім рабочым, удзельнікам рэвалюцыі 1905 года, а на старасці ўвесь увайшоў у ідэю стварэння perpetuum mobile і так ашчаслівіць чалавечтва.

Пасля вайны Пратасевічанка скончыць БДУ, стане выкладчыцай беларускай літаратуры ў вячэрняй школе ў Турчы, потым дырэктаркай, узброіць многіх Лявонаў ды Валоды атэстатамі сталасці і будзе для іх большым ідэалам, чым калісьці для яе Пільсудскі. Калі згарыць ад пажару Валін дом, дык яе сябры і ўдзядчына Валоды ды Лявоны, яе гадунцы, учыняць талаку ды мігам выбудоваць новы дом, куды лепшы, у цудоўным месцы — на пагорачку. Будзе ўсё гэта, але тою марознаю раніцай не было фантазёра, які такое хоць бы праз туман убачыў.

Землі паміж Пратасевічанка і Лядкамі ажно да Сервачы і Новага Сяла належалі пры цары нейкаму абшарніку, ды гаспадар зацвердуўся ў кулацкае рэвалюцыі, грамадзянскай вайны і разрухі. Польскія ўлады прыгарнулі нічыныя, адлачыўшыся за вайну палі і лугі ў казну і, разбіўшы масіў на парцэлі, раздалі легіянерам Пільсудскага. Частку дзядзянак купілі ў казны і цывільныя грашчюўныя палякі. Так утварылася вялікая асадніцкая калонія Пузяневічы. Тыя ж Валоды, што так паблагліва, нават цёпла гаварылі пра Пратасевічаў хутар, пра асаднікаў вярзлі адну пахабшчыну. Паміж тутэйшымі і наезджымі кіпела варажнеча, не меншая, як паміж індзейцамі і еўрапейцамі на дзікім Захадзе ў ЗША.

Нядаўна мне сустрэлася ў польскіх архівах справаздача Наваградскага ваяводы за 1931 год, дзе той паведамляў урад, што Саюз асаднікаў выказаў на сходзе занепакоенасць тым, што найбольш інтэлігентныя адзінкі збываюць свае фермы і вяртаюцца назад у Польшчу, не жадаючы зносіць прэсінг з боку мясцовых сялян, якія лічылі сябе гаспадарамі гэтай зямлі. Не апраўдалі асаднікі і місіі пашыральнікаў польскасці. Жылі сваім кланам у глухой ізаляцыі. Мае партызаны прыгадвалі пацешныя праявы безгаспадарчасці многіх асаднікаў, распусты, дзгенератыўнасці.

Валін брат, натуральна, талерантна ставіўся да польскай асадніцкай сябрыны, але быў маўклівым, нелюдзімым рабагягам, і яго лёгка было падазраваць, так і згінуў малады Пратасевіч ахвярай інакшасці. Удар, які абрынуўся нечакана, яшчэ больш павязаву Валю з лядзедзімі дзёцюкамі, з беларускім мужычым зрэб'ем, што ўвасабляла ў грукаткіх і пэўных, як палявыя валуны, іменах — Валоды і Лявоны адкрытую прастату, шчырасць. Валоды не зналі хітрыкаў і падманаў, не ўмелі здраджваць. Прыкладваць у асаднікаў — гэта калісьці ўмелі, але нават кралі з дзіцячым наўным пачуццём тварэння справядлівасці. Украўшы, хваліліся адзін перад адным, выхуваліся перад старым Пратасом, бо ведалі, што ён, хоць і зганіць чынак, але не выдаць, а пры патрэбе, напроціш — задарам напіша скаргу ці прашэнне.

Валю інтрыгавала пытанне: як гэта адукаваны настаўнік стаў партызанам. Яна любіла неардынарныя паводзіны. Спраўды, мне ледзь не аднаму з нашага атрада давалося калісьці

вучыцца ў гімназіі. Быў, праўда, яшчэ Павел Уласевіч, настаўнік родам з Лядка. Ён быў старэйшы за мяне, скончыў пры Польшы Лунінецкую семінарыю, у 1940 годзе быў прызначаны ў Чырвоную Армію, трапіў у акружэнне і апынуўся ў Маладзечне, у лагеры для ваеннапалонных. Старэйшая сястра, якая ўласна і вучыла яго на грошы, вырваная за лён, пайшла з суседамі ў Маладзечна і прывяла яго згаладнелага дамоў. Акрыяўшы, ён пайшоў настаўнічаць у лясную вёску Антанёва, а восенню 1942 года прыйшоў у наш атрад следам за малодшым братам Лявоном. Тут авалодаў мінерскаю справай, але не меў шчасця: ставячы першую ў сваім жыцці міну на гасцінцы Карэлічы—Наваградка, узляцеў у паветра ля Тударава. Зарад быў вялізны, падрыўнікі прынеслі ў лагер толькі прапахлы дынамітам шматок аўчыны з яго вышыванага кажушка. Шкадуочы Паўла, я стаў апекаваць Лявона, адчайнага хлопца, заядлага галубніка і сабакара, каб не звёўся род Уласевічаў. Апроч мяне адукаваным хлопцам быў яшчэ вучань Віленскай тэхнічнай школы Міша Жураўлёў. Сірата, сын рускіх эмігрантаў, здольны матэматык, вучыўся пры Польшы на сродкі нейкага фонду. У Вільні пасябраваў з вучнямі Беларускай гімназіі і ў кастрычніку 1939 года пераехаў у Наваградка пад выглядам вучня гэтай гімназіі. Гэта быў разумны, вясёлы, дружны хлопец. Валя яго не ведала, даведаецца пра яго пазней. У блакату, летам 1943 года, паранены ў шыю, захоплены карнікамі недзе тут, ля Вялікай Слабады, ён мужна стаяў на эшафеце ў Турцы. Апошнія яго словы, кінутыя з-пад шыбеніцы: «Усім не перавешаеце. Нас многа. Смерць акупантамі!» — сувязная пачуе ад сябровак-настаўніц і перадаць нам.

Так, я, бадай што, адзіны з Валіны знаёмых, мог на сваім вопыце параўноўваць, як і яна, два светлы, іх плюсы і мінусы, два спосабы жыцця паводле адрознасці і падобных ідэалаў, розныя пазіцыі ў сувесным ваенным канфлікце.

Мы былі шырымі ў размовах і шырасць даламагала нам разблытваць цяжкія супярэчлівае часу і матывацыі сэнсу быцця, прагнаў свае адносіны да яго. У парыве шырасці Валя адкрыта сказала, што звязана з атрадам Міцкі, выконвае заданні, ходзіць у гарнізоны Турца, Міра і Карэліч.

Няцэпа было ўвясці, што гэта азначала. Мне рабілася сцішнавата, калі я думаў, ці змог бы паслаць гэтак усмешлівае дзяццо ў паліцэйскія логавы. Ажывала ў памяці трагедыя Зіны Маслоўскай, Лёвы Васілеўскага, Валодзі Балабановіча, Міцкіўчы Валянціну пасылалі... А яна хадзіла, як натхнёная, вярчы ў сваю правату і несмяротнасць ды і шырасць сваіх сябровак і сяброў, знаёмых, што жылі ў гарнізонах і мелі асабістыя павязі з гарнізонным і валасным начальствам, былі дапушчаны да аператыўных сакрэтаў жандармерыі і адміністрацыі ў раёнах і абласцях. Галоўныя я інфарматарам быў сакратар гарнізона Збойчык. Валя перадавала мне здабытыя там звесткі, лёгка называла прозвішчы сваіх інфарматараў, часам мяне сцінала страхам за мажлівасць лішняй даверлівасці, якую я сам дапусціў на пачатку лета. Як умеў, папярэджваў Валю, упрошваў, настойваў асцерагацца, не выпрабуйце шчасця і ўдачлівасці там, дзе трэба ўмець узважаць або і абысціся без тое, рызыкай здабытае інфармацыі. Але не ўдавалася пераставіць яе з ахвярнага ідэалізму на прагматызм. У мяне прыбавілася яшчэ адна трывога на душы. Усяго, што я напэўна зрабіў для яе бяспекі, дык тое, што не стаў даваць ёй паралельных заданняў, бо ведаў, што іх яна будзе выконваць з двайною рызыкай, а то і любою цаной...

І вось мы тухалі з Косцем па скрыпучым снезе на Пратасову сялібу.

Не спалі ўжо ў хаце, рухаліся апранутыя ў смужкі Васіліса і стары Пратас. Неўзабаве з-за дзяржжкі, што засланяла Валін ложка, паказалася і яна — у зімовым паліто і валёнках. Усмехаючыся, працірала заспанія вочы, як малое кацяня.

Тою раніцай Валя была трывожнай, нібы ўсё ў яе душы трымцела, як у азартнага гулякі-

рызыканта. Паклікала Васілісу і папрасіла хуценька зрабіць нам сніданак. Неяк вельмі адкрыта цягнулася яна да нас, устрывожана радаю нечаканым з'яўленнем. Ёй хацелася абгародзіць на нашай мужчынскай упэўненасці растрывожаную нечым душой. Нам трэба было пабыць сам-насам.

Я ведаў ужо і пра новую таямнічую трагедыю, якая разыгралася тут, ля Пратасовага хутара, у пачатку зімы. Загінуў «Белы» Міцкі. Труп яго Валя знайшла на падворку, страляў не чула. Нехта нежывога сюды прывёз. Хто? Заставалася загадкай. У такіх выпадках паяўляюцца міфы, прыдумкі, якія зацямяюць справу. Практычныя людзі пусціліся гадаць-меркаваць па прычыне, каму замінаў «Белы» Міцкі, і вырашылі, што Міцкі-казака. «Белы» Міцкі быў інтэлігентным масквічом, прыгожым, абаплым афіцэрам. Белакуры, блакітнавокі акружэнец правёў першую ваенную восень і зіму ў Вялікай Слабадзе, стаў любімцам моладзі, а пад восень пачаў ствараць атрад. І да яго ішлі мясцовыя дзеці, нягледзячы на тое, што ў партызанаў не было пэўнасці, ці ўдасца перажыць зіму. Да Міцкі-казака так густа не ішлі, бо яго менш ведалі, не так давяралі, нават пабойваліся: жорсткі. І вось «Белы» Міцкі загінуў. Смерць гэтую стваральнікі міфаў падвялі пад біблейскую прытуху пра Каіна і Авеля. Каін забіў брата за тое, што таго, сціплага, больш любіў Бог, нават дым з Авелевага ахвярніка ішоў проста ў неба і не грыз вочы Богавы, а з ахвярніка зайздроснага Каіна дым слаўся па зямлі.

Валя не прымала такой версіі. Яна сімпатызавала інтэлігентнаму «Беламу» Міцкі, апыкала яго, але не магла дапусціць, што такога чалавека змог забіць Міцкі-казак. Праўда, ён забраў усіх партызан «Белага» Міцкі ў свой атрад. І быў бязлітасны, мог застрэліць вартавога, не будзячы, калі той заснуў на пасту. Так загінуў малодшы брат камандзіра ўзвода Шавейкі. Затое параненага ў баях брата начальніка асобага аддзела атрада Міколы Шэйкі з Заполля сам хадзіў выкрадаць з Карэліцкай бальніцы, куды яго паклалі паліцаі з намерам тэрарызаваць брата.

Не ўспаміны аб трагічнай смерці Міцкі «Белага», як аказалася, трывожылі Валю цяпер. Трывогу яна прывезла ўчора вечарам з Турца. Улучыўшы момант, лажурыла мяне, чаму не заехаў вечарам: у Турцы прыбыла карная экспедыцыя на чале з начальнікам СД Баранавіцкай вобласці. Валя настойвала, каб адсюль мы не ішлі на Лядкі, а павярнулі ў абыход — на Новае Сяло. Я пажартаваў з нечаканай у Валі асцярожлівасці. Вяртаць абоз было позна. Але тут жа пачулася цераз замураваныя марозам вокны ціхіх кулямётных чэргі недзе пад Лядкамі, Васіліса і стары Пратас не пачулі страляў і запрашалі на сніданне. Пачаліся расплыты — што чуваць. Звесткі ў нас былі што трэба. Пад Сталінградом нашы зацікалі клешчы, у якія трапіла армія Паўлюса. Мы мелі радыёзвонкі ад групы дасаннікаў і ў сёлах былі добрымі вестунамі. Пад нашу гаворку запішчала нешта на патэльні, на хату пайшоў смачны дух. За сцяной, здалося, зноў нешта глуха затрашчала. Страляюць? Мароз?

— Міцкіўчы ў Браносаве, — растлумачыла Валя.

— Пайшлі, Косця, — настойваў я, але той марудзіў.

У хату ўбег задыханы Коля Буй:

— Хлопцы — айда, камандзір заве!

— Што там?

— Скажу потым, хутэй за мною!

У такіх выпадках не да развітанняў. Можна, гэта і добра, так лягчай...

Мы ўскочылі ў камандзірскі вазок і памчаліся ў кірунку Лядкаў на блізка да сяла Пузыневіцкія хутары. Адтуль чулася глухая страляніна. Буй сцісла далажыў сітуацыю, як належала былому капрану польскага войска. Наша конная разведка наскочыла ў канцы Лядкаў на засаду, у вёску поўна немцаў і паліцыі, выбіваюць партызанскія сем'і. Усмешлівы Косцевы губы сцілі тоўсты канчар самакруткі.

Косця трудна і люта перажываў смерць

бацькі. Змяніўся яго ранейшы вясёлы нораў, часам ён траціў здольнасць упраўляць сабою і мне было боязна за яго і жаль было друга дзяцінства. Калісьці Севелева вясёлая, поўная хлопцаў хата была для мяне як бы прадаўжэннем нашай хаты, і наадварот. У Косцевага бацькі быў вясёлы нораў, рахманый характар, гасцінна, рупліва і трапяткоў была маці, цётка Надзя, а ўсе чатыры сыны мелі сяброў, былі кампанейскімі. Бацька жыў з сынамі запанібрат, дужаўся са старэйшымі, Колям і Додзем, прывяраючы як яны растуць, набіраюць сілу, спяваў з усімі разам, жартам пытаючыся, як яму цягнуць — «чэмерам» ці басам? А яны адказвалі яму ў тон: «Цягні, бацька, басам, як свіння часам». І нічога. Мой бацька за такіх жартаў прыкрыкнуў бы так, што жартаўнік бы скіс, а ў іх — нічога. І паразганяла жыццё Севелевых сынаў: старэйшы, Коля, прызыўніком, замест у польскае войска, пайшоў за граніцу, у саветы, і прапаў там без вестак: наступны, Валодзя-Додзя, быў прызначаны ў Чырвоную Армію ў сорок першым і служыў недзе ў блакадным Ленінградзе; два малодшыя сыны — Косця і Янка — былі ў партызанах. Не стала самога Севеля, не стала любімага бацькі. Нарадзілася тупая помслівасць, раней разважлівая смеласць рабілася дзёрзкаю, рызыкантаю апантанасцю.

Паляваць на нашых бацькоў мірскі раённы камандант паліцыі пачаў у адначасці, восенню 1942 года, пасля таго, як мы не прынялі яго ультыматуму. Ён лічыў нас закапёршчыкамі партызанскага руху ў Наднямонні. Разважай так: мы, адукаваныя, я — настаўнік, а Косця быў студэнт педвучылішча, абодва з багатых сем'яў, далі дрэнны прыклад моладзі і яна цягнецца за намі ў лес. Двойчы летам асабіста наведаў нашых бацькоў камандант, прасіў перадаць нам, каб выходзілі з лесу, і кляўся-бажыўся, што дасць нам такія пасады, што не спатрэбіцца ўдзельнічаць у карных акцыях: «Нават ніякай зброі ў руках не будзе трымаць, карандашы ды пёры — вось гэта будзе іх зброя. Скажыце, навошта ім, культурным хлопцам, вошы карміць у лес з галотай?» Пакуль мы былі пад Валожынам, у Чапаеўскім атрадзе, і прыходзілі ў свой бок толькі на чыгуначныя дыверсіі, бацькі збывалі каманданта адгаворкамі: «Хадзілі ў лес, шукалі, але нідзе не натрапілі. Партызаны з-за пушчы ішлі, то казалі, што пабілі нашых на Кромані латышчы». Але калі мы стварылі свой атрад, камандант асатанеў, спаліў нашу вёску і суседнія Антанёва ў адпаведнасці з тактыкай Розенберга аб мёртвых зонах вакол лясных масіваў.

Перасяліўся тады Севель з жонкаю Надзёй да родзічаў у Буковічы, а мой бацька з малодшым сынам Жэнем да свае замужняе дачкі Марусі Коржык у Вобрыну. Напад на іх быў зроблены ў адзін дзень. Косцевага бацьку зашпелі і застрэлілі ў Буковічах за гумном, а майму пашніцка — адлучыўся. Пайшоў да родзічаў у Скорычы падаваць збожжа ў цапы малатарні. Бацька быў дока ў гэтай справе, меў жа сваю конную малатарню, сячкарню, арху і ўсякі іншы інвентар. А цяпер што расцягнулі, што пагарэла, Маруся зманіла паліцаям, якія прыйшлі па бацьку, сказала, што пайшоў на папалішча, у Сіняўскую Слабоду, выграбаць цвікі з попелу, каб не паржавелі.

Камандзір атрада Андрэй Святэвіч асабіста забраў яго, шасцідзесяцігадовага дзеда, у атрад. Я аказаўся ішчасліўчыкам у параўнанні з Косцем і адчуваў сябе перад ім як бы вінаватым...

Такая ўжо кроўная была наша дружба, што я лавіў сябе на пачуцці віны з-за таго, што мой бацька Андрэян жыў, а ягоны Севель забіты паліцаямі. Розум гаварыў, што розніца тут ёсць, але не на доўга: ніхто з нас не спадзяваўся дажыць да перамогі, усё мы адчувалі сябе прыпісанымі да замагільнага свету, як герой той песні, што з надрывам спявалі акружэньчы-ўсходнікі:

Ой, умру я умру-у, похоронят меня,
И родные не узнают, где могила моя.

/Далей будзе/

Заснавальнікі:
Саюз пісьменнікаў Беларусі
і Міністэрства культуры і друку
Рэспублікі Беларусь

Выходзіць з 1932 года

Газету рэдагавалі

Х.Дунец	(1932-35)
І.Гурскі	(1935-41)
А.Куляшоў	(1945-46)
М.Горцаў	(1947-49)
П.Кавалёў	(1949-50)
В.Вітка	(1951-57)
М.Ткачоў	(1957-59)
Я.Шарахоўскі	(1959-61)
Н.Пашкевіч	(1961-69)
Л.Прокша	(1969-72)
Х.Жычка	(1972-76)
А.Асіпенка	(1976-80)
А.Жук	(1980-86)
А.Еярцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар
Мікола ПІЛЬ

РЕДАКЦИОННАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Андрэй ГАНЧАРОЎ
першы намеснік галоўнага рэдактара
Юрась ЗАЛОСКА
Міхась ЗАМСКІ
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ
Барыс ПЯТРОВІЧ
намеснік галоўнага рэдактара
Юрась СВІРКА

АДРАС РЕДАКЦЫІ:

220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі
332-461

намеснікі галоўнага рэдактара
332-525, 331-985

аддзель:

публіцыстыкі 332-525

пісьмаў і грамадскай думкі
331-985

літаратурнага жыцця
332-462

крытыкі і бібліяграфіі
332-204

паэзіі і прозы 332-204

музыкі 332-153

тэатра, кіно і тэлебачання
332-153

выяўленчага мастацтва
і аховы помнікаў 332-462

навін 332-462

мастацкага афармлення
332-204

фотакарэспандэнт 332-462
бухгалтэрыя 268-640

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛІМ".

Рукапісы рэдакцыя не вяртае
і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа
не супадаць з думкамі
і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах
Друкарня "Беларускі Дом друку"

Індэкс 63856. Наклад 17.000.
Нумар падпісаны 5.05.1994 г.

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Іосіф ВАСІЛЕЎСКІ

РАЗВІТАННЕ

Памяці Іосіфа
ВАСІЛЕЎСКАГА

Бывай назаўсёды, мой дружа!...
Ты знічкаю знік назаўжды...

Павел ПРУДНІКАЎ

«Родное раздолье», «Лирика»,
«День за днем», «Пальмы и со-
сны», «Диковины», «Призадумал-
ась река» і інш.

У яго перакладах з беларускай
на расейскую мову выйшлі: збор-
нік песень «Хоры а капелла»,
зборнік вершаў М.Хведаровіча
«Кленовый сок», казка А.Якімо-
віча «Коваль-Вернидуб». Сумес-
на з кампазітарам І.Кузнявым
напісаў п'есу-аперэту «Новая при-
стань».

Светлая памяць пра Іосіфа Іосі-
фавіча Васілеўскага, пісьменніка,
добразвучлівага чалавека, шыра-
га працаўніка на ніве культуры,
назаўсёды застанецца ў нашых
сэрцах.

САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ
БЕЛАРУСІ

20 красавіка 1994 года на 83-м
годзе жыцця пасля цяжкай і пра-
цяглай хваробы памёр пісьменнік
Іосіф Васілеўскі.

Іосіф Іосіфавіч Васілеўскі нара-
дзіўся 8 снежня 1911 года ў г. Да-
нецку. У 1922 г. разам з бацькамі
пераехаў на Беларусь. Пасля за-
канчэння тэатральна-драматычных
курсаў у Мінску працаваў акцёрам
БДТ-2 у Віцебску. У 1933 г. прызва-
ны ў Чырвоную Армію. З 1937
года працаваў акцёрам, па
сумяшчэнні загадваў літаратурнай
часткай, займаўся рэжысёрскай
работай у тэатрах Смаленска,
Жытоміра, Бранска, Калугі і інш.

Першы верш быў надрукаваны
ў 1931 годзе ў часопісе «Малад-
няк». У розныя гады выйшлі ў свет
кнігі паэзіі «В добрый час»,

ПАНЯДЗЕЛАК, 9.05

Беларускае тэлебачанне
8.40 Пад купалам Сусвету
8.50 Пяць хвілін на жарты
8.55 Аэробіка
9.30 «Чарапашкі Нінзя»
10.00 «Вялікая Айчынная», д/ф, ч. 1-2
12.20 Выступе аркестр Міністэрства абароны РБ
13.35 Тэлеklub «Пошук»
14.20 Веласіпеды спорт
14.50 «Крок». «Пяць зорак»
16.20 «Жыві і помні». Пра былую зенітчыцу В.Чудаеву
17.00 Памяцкімі, жанчынамі...
17.50 Мінута маўчання
18.05 Актуальнае інтэр'ю. Міністр абароны РБ П.Казлоўскі
18.20 «Тэлесябрына»
18.35 Канцэрт хору ветэранаў
19.05 Песню барыцэз сабою, ч. 1
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 Пад купалам Сусвету
21.45 Пяць хвілін на жарты
21.50 «Тэлесябрына»
21.55 Спартыўны тэлекур'ер
22.25 «Семнаццаць імгненняў вясны», с. 7
23.35 «Веснавыя рытмы-94», ч. 1

Канал «Астаніна»
6.45 Ранішня размінка
7.00 Іграе духавы аркестр
7.30 Мультифільмы
8.15 Канцэрт для ветэранаў вайны
9.00 «Жыццё і прыгоды чатырох сяброў», м/ф, прэм'ера, с. 1-2
10.00 «Смаева неба»
11.00 Масква, 9 Мая
11.20 «Пераможцы», д/ф, прэм'ера
12.05 Гол
12.35 Залаты шлягер
13.20 Зорная гадзіна
14.00, 20.00, 23.00 Навіны
14.20 Фэстываль салдацкай пэні
15.30 «Клім жыць...» Адкрыццё цыкла
16.00 «Быў месяц май», м/ф, с. 1-2
17.50 Мінута маўчання
18.05 Канцэрт да Дня Перамогі
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.35 Надвор'е
20.45 Чараўнік XX стагоддзя
22.00 Спартыўнае свята ў Маскве
22.30 Фэстываль сатыры і гумару памяці А.Райкіна
23.40 П.Чайкоўскі. Уверцюра-фантазія «Рамэа і Джульета»

Канал «Рэсія»
7.00, 13.00, 19.20, 22.00 Весткі
7.25, 13.20, 16.30, 18.05 Абпаленая Перамога
15.05 «Мір таму, хто ўваходзіць», м/ф
17.50 Мінута маўчання
18.45 Свята кожны дзень
19.25 «Ляццэ жураўлі», м/ф
21.15 Зорны дождж
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Зоркі гавораць
22.50 Спартыўная карусель
22.55 Конны спорт
23.55 Цшыня N 9

Санкт-Пецярбург
7.00 «Працяг падзеяў», т/ф
7.20 «Аб сябрах-таварышах», муз. фільм
8.20 «Дарога дамоў», м/ф
10.10 Спявае Л.Гурчанка
10.50 «Ніхто не забыты і нішто не забыта»
11.55 «Парад Перамогі», т/ф
12.45 «Вас запрашае Клаўдзя Шульжанка»
13.50, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
14.00 Вялікі велікодны дэбрачыны канцэрт
15.35 «Майская вясёлка»
16.05 Кідайка
16.45 Вялікі фэстываль
17.00 Паэт і воін Б.Акуджава
17.35 Салдаты Расіі
17.50 Мінута маўчання
18.05 «Песні вогненнага гадоў», муз. фільм
18.50 «Дэбют», к/ф
19.20 Тэлемагазін
19.25 «Нябесныя сцяходы», м/ф
20.45 «Сяньня ў парку», канцэрт
21.15 Свет мастацтва
22.10 Ваш стыль
22.20 К.Чапек. «Вайна з саламандрамі»

АўТОРАК, 10.05
Беларускае тэлебачанне
8.15 Пад купалам Сусвету
8.25 Пяць хвілін на жарты
8.30 А.Казлоў. «126 слоў»
9.15 Нядзельная прагаведзь
9.40 «Семнаццаць імгненняў вясны», с. 7
10.50 «Тэлесябрына»
11.20 «Паэт і муза». П.Мядзёлка
11.50 Тэлебом

12.50 XI з'езд Саюза пісьменнікаў Беларусі, ч. 1
13.35 «Етывы-94»
15.10 XI з'езд Саюза пісьменнікаў Беларусі, ч. 2
15.55 «Спадчына»
18.00 Сустрэча для вас. Я.Арлясору
19.00 Зачытайце мае пісьмо...
19.05 «Песню барыцэз з сабою», ч. 2
20.25 Пяць хвілін на жарты
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 Пад купалам Сусвету
21.45 Пяць хвілін на жарты
21.55 «Семнаццаць імгненняў вайны», с. 8
23.00 Вечары камернай музыкі
23.15 «Веснавыя рытмы-94», ч. 2

Канал «Астаніна»
5.15 Ранішня размінка
5.30 Раніца
7.45 Рынак нерухомаści
8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 23.00 Навіны
8.20 Паглядзі, паслухай...
8.40 Мультифільмы
9.05 «Гарачы і іншыя»
9.35 Компас-казка
10.30 Эльдарыда
14.25 Прадпрыемальнік
15.10 Справа
15.20 «Прыгоды Тома Совера»
15.50 Памжнам, дзяўчынкам...
16.10 Рок-урок
16.50 Азбука ўласніка
17.25 Пазычны альбом
17.45, 20.35 Надвор'е
17.50 «Раскол», м/ф, с. 1
18.45 З першых рук
18.55 Тэма
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.45 Бамонд
21.00 Футбол. «Лакаматыў» — «Ротар»
22.30 «50 х 50»
24.00 Прэс-экспрэс

Канал «Рэсія»
6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула-730
7.00 Час дзелавых людзей
7.30 «Жуўта падводная лодка»
8.00 Навіны Эі-бі-сі
8.30 Ранішні канцэрт
8.45 Без рэтушы
9.40 Сялянскае пытанне
15.20 Тэлегазета
15.25 Мульці-пульці
15.55 Там-там навіны
16.10 Паходжанні ваўчара
16.30 Новая лінія
17.15 Чалавек справы
17.45 Свята кожны дзень
17.55 Працей прастага
18.40 Фільм-прэм'ера
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Санта-Барбара»
20.25 Я — лідэр
20.50 Рэж-тайм
21.25 Футбол «Спартак» — «Уралмаш»
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Зоркі гавораць
22.50 Спартыўная карусель
22.55 Футбол. «Спартак» — «Уралмаш»

Санкт-Пецярбург
7.45 Чароўная лінія
8.05 «Ляпік і воблака», мулт.
8.30 «Спадчына», т/ф
9.00 «Нямецкая хваля»
9.30 Зebra
10.20, 11.40, 15.40 Музычны момант
10.30 Хуткая дапамога
11.00 Тэледоктар
11.15 «Фарукі Зумрад», мулт.
11.30, 15.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
11.45 Чароўная лінія
15.45 «Насланіе», мулт.
16.05 Рознакаляровы сабака
16.25 Дзецяра пра зверанят
16.45 Вялікі фэстываль
17.00 Ваша права
17.30 «На парозе ночы»
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.05 Будні
19.20 Тэлемагазін
19.25 «Танцуе Галіна Уланова»
20.30 «Ціхая дама»
21.30 «Густаў», мулт.
22.00 Спартыўныя навіны
22.10 Ваш стыль
22.20 Кінаспаміны... Пляжнае жыццё», д/ф (Францыя)

СЕРАДА, 11.05
Беларускае тэлебачанне
8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Дзелавая хроніка
8.20 Пад купалам Сусвету
8.30 Ансамбль «Арызонт»
8.55 Пяць хвілін на жарты
9.00 Тэлебачанне — школе. Сучасная беларуская драматургія
9.40 «Семнаццаць імгненняў вясны», с. 8
10.45 «Тайна цацка», мулт.
10.55 Аэробіка
11.30 Тэлеklub «Гаў-гаў»
12.10 Абрыв
13.10 «Тэлесябрына»
13.30 Навіны
13.40 Што на свеце пачуваецца...
14.40 Відэма-нявідэма
15.40 Еўрапейскі калейдаскоп

16.10 «Усе мы родам з дзяцінства», ч. 1
17.30 Навіны
17.40 Дарожная азбука
18.00 Дзелавая хроніка
18.10 Навіны (Гомель)
18.25 Навіны Бі-бі-сі
19.00 «Карамболь» з удзелам Н.Вятліцкай
19.35 «Так гэта было...»
20.00 Дзелавы партнёр
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 Пад купалам Сусвету
21.45 Пяць хвілін на жарты
22.00 «Семнаццаць імгненняў вясны», с. 9
23.20 Дзесяць хвілін плюс стагоддзе, ч. 2
23.30 Надвор'е
23.40 НІКа
23.55 Футбол. Беларусь — Венгрыя

Канал «Астаніна»
5.15 Ранішня размінка
5.30 Раніца
7.45 Рынак нерухомаści
8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 23.00 Навіны
8.20 Сарока
8.35 «31 чэрвеня», м/ф, с. 1
9.40 Клуб падарожнікаў
10.30 Джэм
11.20, 22.50 Прэс-экспрэс
14.25 Прадпрыемальнік
15.20 «Прыгоды Тома Совера»
15.50 Джэм
16.20 «Ляцяючы дом», мулт.
16.50 Загадка СБ
17.25 Кампанія «Мір»
17.45 Документ і лёсы
17.50, 20.35 Надвор'е
17.55 «Раскол», м/ф, с. 2
18.55 «Эксклюзіў». Ю.Чурбану
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.45 Вагон ОЗ
20.55 Да 70-годдзя творчай дзейнасці 1.Майсеева
22.25 Акадэмія
23.10 Максіма
23.40 «Рок-н-рол» ТБ

Канал «Рэсія»
6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула-730
7.00 Час дзелавых людзей
7.30 Добрай раніцы
8.00 Навіны Эі-бі-сі
8.30 Ранішні канцэрт
8.45 «Санта-Барбара»
9.35 Тэлегазета
9.40 Сялянскае пытанне
15.20 Студыя «Рост»
15.50 Там-там навіны
16.05 Новая лінія
16.50 М-траст
17.05 «Жанчыны свету»
17.30 «Расія на рынку ўзбраення»
17.45 Свята кожны дзень
17.55 Рубляж
18.10 L-клуб
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Санта-Барбара»
20.25 Ніхто не забыты
20.30 Рэпартаж
20.45 «Настальжы»
21.20 Зала чакання
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Зоркі гавораць
22.50 Спартыўная карусель
22.55 ЭКП
23.05 Мастацтва рэжысёра. Л.Хейфец

Санкт-Пецярбург
7.45 Чароўная лінія
8.00 «Ляпік і воблака», мулт.
8.20 Кідайка
9.00 «Нямецкая хваля»
9.30 «На парозе ночы»
10.20, 11.40, 15.40 Музычны момант
10.30 Хуткая дапамога
11.00 Кірмаш вакансій
11.20 «Сапраўдныя сябры», мулт.
11.30, 15.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
11.45 Чароўная лінія
15.45 Нямецкая мова
16.00 Тэлемагазін
16.05 Крыжыкі-нулікі
16.45 Вялікі фэстываль
17.00 «Калі хочам міру»
17.30 «На парозе ночы»
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.05 Будні
19.20 Тэлемагазін
19.25 «Танцуе Галіна Уланова»
20.30 «Ціхая дама»
21.30 «Густаў», мулт.
22.00 Спартыўныя навіны
22.10 Ваш стыль
22.20 Кінаспаміны... Пляжнае жыццё», д/ф (Францыя)

ЧАЦВЕР, 12.05
Беларускае тэлебачанне
8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Пад купалам Сусвету
8.20 Надвор'е
8.30 Пяць хвілін на жарты
8.35 «У краіне вясёлай дзяцінства», мулт.
8.55 «Тэлесябрына»
9.40 «Семнаццаць імгненняў вясны», с. 9
11.00 Дзесяць хвілін плюс стагоддзе, ч. 2
11.10 «Кола дзён»

13.30 Навіны
13.45 «Шлях дадому», мулт.
14.05 «Нов і К»-топ-10
15.05 ПІК
15.45 Тэлебачанне — школе. М.Багдановіч і яго пазыя
16.15 «Усе мы родам з дзяцінства», ч. 2
17.30 Навіны
17.40 «Казка пра Камара Камаровіча», «На рынку», «Лянівае сукенка», мулт.
18.10 Навіны (Гродна)
18.25 Навіны Бі-бі-сі
19.00 Зачытайце мае пісьмо...
19.05 Дзелавая размова
19.35 «Цёцва», д/ф
19.45 «Свой родны кут»
20.00 Будучыня страхавой медыцыны
20.10 Пазіцыя ўрада
20.25 Пяць хвілін на жарты
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 Пад купалам Сусвету
21.55 «Семнаццаць імгненняў вясны», с. 10
23.05 Надвор'е
23.15 НІКа
23.30 «Крок»

Канал «Астаніна»
5.15 Ранішня размінка
5.30 Раніца
7.45 Рынак нерухомаści
8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 23.00 Навіны
8.20 Вясёлыя ноткі
8.40 «31 чэрвеня», м/ф, с. 2
9.45 «Жыццё запаркаў»
10.20... Да 16 і старэйшым
11.20, 23.10 Прэс-экспрэс
14.25 Прадпрыемальнік
15.20 «Прыгоды Тома Совера»
15.50 «Падарыце мне вяснушкі»
16.10... Да 16 і старэйшым
16.50 Тэхнадром
17.25 За кулісамі
17.45 Документ і лёсы
17.50, 20.35 Надвор'е
17.55 «Раскол», м/ф, с. 3
18.55 «Каб помнілі...» В.Бган
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.45 Лато «Мільён»
22.05 Фільмы Л.Бунюэля. «Гэты няясны аб'ект жадання...»

Канал «Рэсія»
6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.20 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула 730
7.00 Час дзелавых людзей
7.30 Спявае В.Малежык
8.00 Навіны Эі-бі-сі
8.25 Мульці-пульці
8.35 Паехалі
8.45 «Санта-Барбара»
9.35 Тэлегазета
9.40 Сялянскае пытанне
15.20 Студыя «Рост»
15.50 Там-там навіны
16.05 «Зямля родная», д/ф
16.15 Новая лінія
17.00 Будні
17.45 Свята кожны дзень
17.55 У свеце аўта-і мота-спорту
18.25 Свае гульні
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Санта-Барбара»
20.25 Ніхто не забыты
20.30 Гранд-рэпартаж
21.00 Звычайная справа
21.20 Арт-абстрэл
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Зоркі гавораць
22.50 Спартыўная карусель
22.55 ЭКП
23.05 А.С.Пушкін у лютэрку рэжысёра Э.Някрошуса
23.35 Пецярбургскія гісторыі

Санкт-Пецярбург
7.45 Чароўная лінія
8.00 «Ляпік і воблака», мулт.
8.20 Рознакаляровы сабака
8.40 Дзецяра пра зверанят
9.00 Нямецкая хваля
9.30 «На парозе ночы»
10.20, 11.40, 15.40 Музычны момант
10.30 Хуткая дапамога
11.00 Этнасы Зямлі
11.30, 15.30, 18.30, 21.50 Інфарм ТБ
11.45 Чароўная лінія
15.45 Падарожжа па Усходзе
16.00 Па сакрэту ўсяму свету
16.10 Там, дзе жыве Павуціныч
16.25 Сяньня і штодзень
16.45 Вялікі фэстываль
17.00 Чалавек на зямлі
17.30 «На парозе ночы»
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.05 Будні
19.20 Тэлемагазін
19.25 «Іосіф Бродскі. Прадуржэнне вадзі»
21.10 Блеф-клуб
22.05 Спартыўныя навіны
22.15 Ваш стыль
22.25 «Вячэрні зван»

ПЯТНІЦА, 13.05
Беларускае тэлебачанне
8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Дзелавая хроніка
8.20 Пад купалам Сусвету
8.30 Надвор'е
8.40 Пяць хвілін на жарты
8.45 «Добры лес», мулт.

9.00 Тэлебачанне — школе. М.Багдановіч і яго пазыя
9.40 «Семнаццаць імгненняў вясны», с. 10
10.50 «Тэлесябрына»
12.40 «Карамболь» з удзелам Н.Вятліцкай
13.15 Пазіцыя ўрада
13.30—13.40 Навіны
15.20 «Свой родны кут»
15.35 «Тое, што нельга сказаць словам...»
16.20 Новая «Крыніца». Сустрэча з супрацоўнікамі часопіса. Прамая лінія
17.05 «Жыві і помні»
17.30 Навіны
17.40 «Зямлі мае паданні»
18.00 Дзелавая хроніка
18.10 Навіны (Магілёў)
18.25 Навіны Бі-бі-сі
19.00 Навіны дадзена ўлада?
19.45 Рэйтынг
20.00 «Так гэта было...»
20.20 «Тэлесябрына»
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 Пад купалам Сусвету
21.45 Пяць хвілін на жарты
21.50 «Дзесяць гадоў без права перагіскі», м/ф
23.35 Надвор'е
23.45 НІКа
24.00 «Рок-айленд»

Канал «Астаніна»
5.15 Ранішня размінка
5.30 Раніца
7.45 Рынак нерухомаści
8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 23.00 Навіны
8.20 Вясёлыя ноткі
8.40 «31 чэрвеня», м/ф, с. 2
9.45 «Жыццё запаркаў»
10.20... Да 16 і старэйшым
11.20, 23.10 Прэс-экспрэс
14.25 Прадпрыемальнік
15.20 «Прыгоды Тома Совера»
15.50 «Падарыце мне вяснушкі»
16.10... Да 16 і старэйшым
16.50 Тэхнадром
17.25 За кулісамі
17.45 Документ і лёсы
17.50, 20.35 Надвор'е
17.55 «Раскол», м/ф, с. 3
18.55 «Каб помнілі...» В.Бган
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.45 Чалавек тыдня
21.05 «Джэн Огаст»
22.05 Матадор
23.05 Музагляд
23.45 Праграма «Х»
23.55 Аўта-шоу

Канал «Рэсія»
6.00, 10.00, 15.00, 19.00, 22.30 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула 730
7.00 Час дзелавых людзей
7.30 Рэтра-шлягер
8.00 Навіны Эі-бі-сі
8.25 Мульці-пульці
8.35 Паехалі
8.45 «Санта-Барбара»
9.35 Тэлегазета
9.40 Сялянскае пытанне
10.10 «Ніжнегародскі оперны...»
10.55 Белая варона
11.40 Сам сабе рэжысёр
12.10 Бізнес у Расіі
12.45 М.Булгакаў. «Ракавяя яйкі»
14.25 «Настальжы»
15.20 Студыя «Рост»
15.50 Там-там навіны
16.05 Ваенны кур'ер
16.20 Новая лінія
16.50 Дысней па пятніцах
17.45 Свята кожны дзень
18.00 «К-2»: «САС»
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Бліжэй круг», м/ф
21.50 «Раз, два, тры... буйным планам — РТР»
22.50 Аўтаімгненне
22.55 Зоркі гавораць
23.00 Спартыўная карусель
23.05 Джантльмен-шоу
23.35 «Руская рулетка», м/ф

Санкт-Пецярбург
7.45 Чароўная лінія
8.05 «Мудрасць беднай дзяўчыны», мулт.
8.15 Па сакрэту ўсяму свету
8.25 «Там, дзе жыве Павуціныч»
8.40 Сяньня і штодзень
9.00 Нямецкая хваля
9.30 «На парозе ночы»
10.15 Тэлемагазін
10.20, 11.40, 15.40 Музычны момант
10.30 Хуткая дапамога
11.00 «Сярэбраная ніць»
11.30, 15.30, 18.30, 21.55 Інфарм ТБ
11.45 Чароўная лінія
15.45 Чароўная лінія
15.45 «Чужая шуба», мулт.
15.55 Залаты ключ
16.05 Казка за казкай
16.45 Вялікі фэстываль
17.00 Новы Пецярбург
17.30 «На парозе ночы»
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.05 Будні
19.20 Тэлемагазін
19.25 «Залатая міна», м/ф, с. 1
20.35 Таатральная правінцыя
21.05 Футбол. «Зеніт» — «Аўтадар-Олаф»
22.10 Спартыўныя навіны
22.20 Ваш стыль

22.30 «Уздоўж твай алей», м/ф (ЗША)

СУБОТА, 15.05

Беларускае тэлебачанне
8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Пад купалам Сусвету
8.20 Надвор'е
8.30 Пяць хвілін на жарты
8.35 Урокі здароўя
9.00 «Узор душы»
9.20 Здароўе
9.50 «Бабуля, навучы», мулт.
10.00 Паказвае Брэст
11.00 Тыдзень планеты
11.15 «Дзесяць гадоў без права перагіскі», м/ф
13.00 Сталіца
13.20 «Мой маленькі поні»
13.55 «Залатое пяро-94»
14.55 Дзесяць зававедзяў, ч. 5
15.25 «Бацькі і дзеці». Рэспубліканскі сямейны сход
16.55 Партрэт у інтэр'еры
17.55 «На Гановерскай выстаўцы»
18.25 «Выдатныя марки аўтамабіляў»
19.00 «Чарапашкі Нінзя»
19.35 «Нов і К»-топ-10
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 Пад купалам Сусвету
21.45 Пяць хвілін на жарты
21.50 «Поезд у Галівуд», м/ф (Польшча)
23.30 НІКа
23.45 «Каскад»
24.00 Відэма-нявідэма

Канал «Астаніна»
6.20 Ранішня размінка
6.35 Суботняя раніца дзелавога чалавека
7.10 Спорт-шанс
7.40 Слова гасцяра
8.00 «Марафон-15»
9.45 Ранішня пошта
10.15 Смак
10.30 Экстра-НЛА
11.00 «Ягвялікасыць футбол», д/ф, прэм'ера
11.30 Зямля людзей
12.00 Кніжны двор
12.35 «Вуліца поўная нечаканасцей», м/ф
14.00, 20.00, 23.20 Навіны
14.25 «Рынальда Рынальдын — атаман разбойнікаў»
14.50 Лабірынт
15.20 Спявае Л.Курдзюмава
16.05 «Жыццё запаркаў»
16.45 Рэха тыдня
17.05 Брайн-рынг
17.55 Да і пасля...
18.45 «Месца, дзе табе добра», м/ф (ЗША), прэм'ера, с. 1
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Навіны плюс
20.35, 23.25 Надвор'е
20.45 «Месца, дзе табе добра», с. 2
21.40 «Майскія зоркі»
23.30 Футбол. Кубак Англіі

Канал «Рэсія»
7.00, 13.00, 19.00, 22.20 Весткі
7.25 Мульці-пульці
7.55 Студыя «Рост»
8.25 Парламенцкі тыдзень
8.55 «Лад»-галерэя
9.25 Пілігрым
10.10 Здарова жывеш
10.25 Да Масквы — далёка
11.10 «Дакая планета», мулт.
12.35 Спявае В.Казачанка
12.40 Аляксандрава пытанне
13.20 Вялікі хакей
13.50 Суайчыннікі
14.20 Астралогія каханя
14.50 «К-2»: «Зоркі Амерыкі»
15.20 «Гарадок»
15.45 Амка верытас
16.30 Футбол без межаў
17.25 Майстры
18.15 Свята кожны дзень
18.25 Вуснамі дзіцяці
19.25 «Дакі», м/ф (Румынія — Францыя)
21.30 Адыходзячая натура
22.40 Аўтаімгненне
22.45 Зоркі гавораць
22.50 Спартыўная карусель
22.55 Праграма «А»
23.55 «Штэмп», м/ф

Санкт-Пецярбург
7.30 Чароўная лінія
7.45 «За лясамі, за гарамі», муз. фільм
9.00 Нямецкая хваля
9.30 «Вячэрні зван» уранішнім эфры
10.30 Хуткая дапамога
11.00 Канцэрт па заўках
11.30 Тэледоктар
11.45 Чароўная лінія
12.00 «Марс і Венера», «Жэрмен Пілон», д/ф
12.15 «Багатая нявеста», м/ф
14.00 Храм
14.45 Спартыўны агляд
15.15 «На дачы», м/ф
15.45 Мультифільм
15.55 Еўрапейскі калейдаскоп
16.25 Тры колы, фаліант і...
16.45 Вялікі фэстываль
17.00 Аўтапілот
17.15 Крымінальнае дасье
17.35 Іншае кіно
18.10 Экспрэс-кіно
18.30, 21.45 Інфарм ТБ
18.55 «Сабачае сэрца», м/ф
21.05 Тэатр на Махавай
21.35 «Па ўласным жаданні», мулт.
22.00 Ваш стыль
22.10 «Залатая міна», м/ф, с. 2

мулт.
22.00 Ваш стыль
22.10 «Залатая міна», м/ф, с. 2

НЯДЗЕЛЯ, 15.05

Беларускае тэлебачанне
8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Пад купалам Сусвету
8.20 Пяць хвілін на жарты
8.25 Слова да чалавека
8.55 «Чарапашкі Нінзя»
9.30 АБС-клуб
9.45 «Поезд у Галівуд», м/ф
11.25 MTV. Лепшыя хіты
11.55 Аэробіка
12.30 Студыя «Існасць»
12.40 «Салавей», м/ф
13.55 Вясцоўкі
14.25 Пра шахматы і шахматыстаў
14.55 «Шматгалоссе»
15.55 «Гінес-шоу»
16.25 «Асілак»
17.45 Тэлеграма
18.00 «Чарапашкі Нінзя»
18.55 Хакей на траве: РШВСМ — «Будайнік»
19.10 Дыялог у праграме эфры. Прафесар І.Антановіч
20.00 Панарама
20.35 Пад купалам Сусвету
20.45 Кальханка
21.05 Пяць хвілін на жарты
21.10 Рэклама
21.15 «Значыцца і пакаранне», м/ф (Францыя)
23.05 «Не забудзьцеся ўключыць тэлевізар»
23.15 Футбол. «Неман» — «Дынама-93»

Канал «Астаніна»
6.45 Ранішня размінка
7.00 Гадава сілы духу
8.00 Арт-кур'ер
8.30 Рамына-раня
9.00 Палігон
9.30 Тыраж «Спортлато»
9.45 Пакуль усе дома
10.15 Ранішня зорка
11.05 Новае пакаленне выбірае...
11.45 Пад знакам «пі»
12.30 Малыя гарды Расіі
13.00 «Піф і Геркулес»
13.10 «Падводная адзеся кананды Кусто»
14.00, 17.30, 23.00 Навіны
14.20 Кампанія «Мір»
15.50 Клуб падарожнікаў
15.55 Шпэргалка
15.55 «Кот Фелікс», «Сапраўдныя паліўнічыя на прывіды»
16.45 Жывое дрэва рамястываў
16.50 Панарама
17.55 Сміхапанарама. Я.Петрасян
18.40 Тэледоцця
18.55 Надвор'е
19.00 «Боні і Клайд паліцэйскі», м/ф (Італія)
21.00 Нядзеля
21.45 Спартыўны ўк-энд
22.00 Вакал мары
23.10 «Акварыум»: візіт у Маскву

Канал «Рэсія»
7.00, 13.00, 19.00, 22.20 Весткі
7.20 «Мадонны XX стагоддзя», д/ф
8.00 Студ